

SBÍRKA PŘÍKLADŮ

KU

VYUČOVÁNÍ TVAROSLOVNÉMU

SESTAVIL

K. STEINICH

Pril. paed. (Urbánek) č. 96.

(Spisův „Matice Komenského“ číslo XI.)

V PRAZE 1883.

NAKLADATEL FR. A. URBÁNEK, KNIHKUPEC

pro literaturu paedag. i hudební a pomůcky učebn.

Prvý český závod hudební.

P ř e d m l u v a.

Spisek tento jest pouhou sbírkou příkladů; jen v dodatku jest malá ukázka methodická otázkami provedena. Příklady seřadil jsem sice podle mluvnice Blažkovy, avšak přece tak, aby žák sám mohl pravidlo z nich si vyvésti. Kratičké poznámky mají ve chvíli náhlé potřeby podati též stručné pravidlo. Na dvou místech (při náměstkách osobných a při vzoru činiti) ukázal jsem, že možná jest ústně některá přísloví proměňovati; v celé knize již pro tiskovou úpravu nechtěl jsem toho provésti. Kdo by snad vzory některé (na př. země a daň, nebo hleděti a uměti) spojití chtěl, bez namáhání to podle knihy učiniti může. Poněvadž nauka o předložkách náleží spíše do větosloví, podáno jest tu málo příkladů; spojky jsou vynechány.

V Praze, 1. srpna 1882.

K. S.

I. Jméno podstatné.

Podstatná jména srostitá:

a) *Obecná a vlastní.*

Obecná:

Hlad žene vlka z lesa. — Lenivec bývá ospalec. — Ruka ruku myje. — Sova v sokola se nezvrhne. — Špatně se slepice poradí s liškou. — Oko do srdce okno.

Vlastní:

Člověk člověku Bůh i ďábel. — Svátá Markyta vede žence do žita. — Na svatou Barboru sáně do dvoru. — Proti Mořeně není kořene. — Co Vlach vymyslí, Francouz zhotoví, Němec prodá, to Polák skoupí. — Když se Krkonoš kuklí, bývá déšť. — Bohata Sibiř soboly.

b) *Obecná, hmotná a hromadná.*

Obecná:

Lékař léčí, Bůh uzdravuje. — Není učeník nad mistra, ani služebník nad pána svého. — Z malého oblaku velký déšť. — Malý oheň veliký les spálí. — Rohy jelenu nejsou těžky.

Hmotná:

Kde voda, tam i vrba. — Kdo kahance potřebuješ, nalevej oleje. — Víno dává slova. — Železo rez sežirá. — Lepší hrách doma nežli v hostině zvěřina. — Všude koukol mezi pšenici.

Hromadná:

Hlas lidu, hlas boží. — Kudy vojsko chodí, tráva se nerodí. — Třtí, síť a rokytí v bahnitých místech vycházejí. — Slepé slepici vše zrní pšenice.

Podstatná jména odtažitá.

Prchlivost člověka oslepuje. — Čistota vede k Bohu člověka. — Pýchy nedobry konec bývá. — Cesta slávy na ledu stojí. — Škoda krásy, kde rozumu není. — Závist

ujímá, ale moci nemá. — Peníze lakomci m u k a, šlechtnému čest a zrádci smrt. — Hřích dáblu smích. — Dlouhá nemoc, hotová smrt. — Hlad žene do světa. — Strach veliká věc, a smrt holé nezdraví.

Podstatná jména životná a neživotná.

Životná:

Bůh vybírá a člověk sbírá. — Mistr mistru nerad ukazuje. — Dobrý kůň jezdcem. — Klevetník rozlučuje přátely. — Vrana vedle vrány sedá. — Při matce synu blaze.

Neživotná:

Vzduch boží duch. — I vlas má svůj stín. — Od slova do skutku co od hlavy do kůtka. — Sliby jako v lese hříby. — Z velkého oblaku malý déšť. — Dluh z mísy jídá.

Podstatná jména osobná a věcná.

Osobná:

Lenochu se Bůh nedodá. — Kdyby nebylo oráče, nebylo by boháče. — Tajný chůdce, tajný škůdce. — Štědrého dárce miluje Bůh.

Věcná:

Když se káně zjestřabí, hleďte se, ptáci! — Kam vítr, tam plášť. — Kdo si ve žni hledí chladu, natrpí se v zimě hladu.

Číslo podstatných jmen.

Číslo jednotné:

Člověk člověku Bůh i ďábel. — [Jednou ranou dub nepadne. — I mistr tesař se utne. — Přemluvač nutiteli podoben. — Při zlém návyku ctnost nemá vzniku.

Číslo množné:

Andělé jsou pouzí duchové. — Přátel mnoho, pokladů mnoho. — Kolik krajů, tolik krojů, tolik také obyčejů. — Sliby — chyby.

Chytrost žádně čáry. — Kde časté hody, tam nedaleko hladu. — Jak du dy nadmeš, tak hrají. — Jak velké hodiny ukazují, tak se malé po nich spravují. — Šediny — hrobové květiny. — Nestrkej prstu, kde se dvěře svírají. — Jesle ke skotu nechodí. — Ruce — hrábě. — Plíce krm větrem. — Ústa plna a oči hladovy. — Pokrytec za zády hubí.

Číslo dvojné:

Oči jáma a ruce hrábě. — Pole má oči, les uši. — Kdo nemá v hlavě, musí mítí v nohou. — Všude chléb se dvěma kůrkama.

Ovičení. Rohy jelenu nejsou těžky. — Přísný zákon vinníky množí. — Pevná vůle divy činí. — Zahalečům vždycky svátek. — Vlka nohy krmí. — Pro zlato slzy tekou. — Blaze rybám u vodě. — Liška slepic a vlk ovec nenechá.

Rod podstatných jmen.

Rod mužský:

Obličej jest člověka zrádce. — Zlému člověku ukrátí Bůh věku. — Hlad žene vlka z lesa. — Kůň k tahu a pták k letu. — Zvykej pořádku, ujdeš zmatku na statku. — Dobrý kůň jezdcem a statek hospodářem.

Rod ženský:

Bída bidě ruku podává. — Troška ke trošce činí trochu. — Kočce hříčka a myšce sližka. — Ctnost a překnost je milá společnost. — Vlast se hubí chudobou, mysl klesá nehodou. — Čest za čest, služba za službu. — Pokora dochází milosti, pýcha žalosti.

Rod střední:

Okno do srdce okno. — Umění v neštěstí útočiště. — Ovičení a zkušenost dává umění. — Železo rez sežirá, a srdce hoře svírá. — Dobré jméno nejlepší dědictví.

Skloňování jmen podstatných.

Rod mužský.

Vzor holub.*)

1. Holub	holubi (<i>ové, é</i>)
2. holuba	holubů (<i>ív</i>)
3. holubu (<i>ovi</i>)	holubům
4. holuba	holuby
5. holube	holubi (<i>ové, é</i>)
6. holubu (<i>ovi</i>)	holubech (<i>ích</i>)
7. holubem	holuby

* * *

*) Sem náležejí mužská životná:

A. na *h, ch, k, r, d, n, t*;

B. na *b, f, l, m, p, s, v, z*.

Vyjmají se: viz muž B. 2. 3. 4. 5.

1. Vlk zvonce nenosí.
2. Nevyloodíš u vlka kůže.
3. Vlk u zima v obyčejí. — Vlkovi mluv nebe, on vyceří zuby na tebe.
4. Hlad žene vlka z lesa.
6. My o vlku, a vlk za humny.
7. S vlkem o kořist se neděl!

1. Co vlci schvátí, neradi vrátí.
2. Ovce neposlouchající pastýře vlků v kořist.
3. Prudký pes přichází vlkům pod zuby.
4. Na vlky hlas, a lišky maso jedí.
7. Kdo chce s vlky býti, musí s nimi výti.

Vlk vlka neruje. — Vlka nohy krmí. — Nebude z vlka oráč. — Vlk s vlky vyje. — Vlk i znamenáné běže. — Vlk ovce nenechá. — Svěhlavá ovce vlka kořist. — To nebyla ovce, co se s vlkem procházela.

Cvičení. 1. pád. Bůh starý davatel. — Člověk miní, Pán Bůh mění. — Bůh vybírá, a člověk sbírá. — Chlap střílí, a Bůh koule nosí. — Čert jako ďábel, oba černí. — Pochlebník pod slovy, had pod kvítím se tají.*) Blázen není nikomu mil. — Leno ch cti nedochází.

4. Není učení nad mistra, ani služebník nad pána svého. — Zlato zlatníka najde. — Sova v sokola se nezvrhne. — Prchlivost člověka oslepuje. — Berana po rouně poznáš. — Po pazouře lva***) poznáš.

2. Kdo se Boha bojí, Bůh mu všecko dá. — Čiňme od Boha počátek. — Bez Boha co dobře činiti nelze. — Nikdo si neváží klevetníka, a každý má úkladníka. — U souseda všecko lepší. — Důvěra jest největší člověka nepřítelkyně. — Starého řezníka prst krmného vola převáží.

3. Mistr mistru nerad ukazuje. — Leno chu se Bůh nedodá. — Hřích ďáblu smích. — Čistota vede k Bohu člověka. — Bratr bratru jako silná věže. — Dej poslu grešli, a jdi sám. — Rohy jelenů nejsou těžky.

6. Já o Havlu, ty o Pavlu. — Jak ty o sousedu, tak soused o tobě. — Co o sv. Jiří vína vidáme, toho o sv. Havle, neobíráme. — Před sv. Janem modli se o déšť; po sv. Janě

*) Možno některé příklady ve množném čísle pronášeti, jak to ukázáno jest při náměstkách osobných a při vzoru činiti.

**) Lev — lva; polyblivé e pro libozvuk se vysouvá. Tak i v pádech ostatních.

přicházit sám. — Má se jako hus o Martině. — Hus o Martině nejlépe zpívá.

7. Vše s Bohem. — Kdo s Bohem počínává, všeho dokonává. — Věděním jen člověk člověkem se stává.

5. Zpěvy naše tebe, Pane, velebí. — (Přičiň se, člověče, *)
 Bůh ti požehná! — Bratře, vhodná doba prohne záhy. —
 Jdi k mravenci, lenochu! — Hleď, páve, na své nohy! —
 Anděle boží, strážce můj! — Metlice pravi: Zhyň, sedláče!

Množné číslo. 1. Proto je štika v řece, aby karasi nedřímali. — Kde maso, tam psi. — Učiň se jen ovci, a vlci hotovi. — Andělé jsou pouzí duchové. — Apoštolé, poslové boží, po vší zemi rozešli se. — Čechové, Lučané, Sedličané, Děčané, Pšované, Charvaté, ač mravem i nářečím rozdílní, byli všichni Slované. — Kudy měšťané, tudy i dvořané; smrt vše v jeden snopek váže. — Vědí sousedé, jak se komu vede. — Milujme se jako bratři, a platme si jako židé. **)

5. Když se káně zjestřabí, hleďte se, ptáci! — Skřivani, skřivani, samé jste plesání!

4. Přísný zákon vinníky množí. — Za nevďěčníky Bůh se prokazuje vděčným. — Psy chlebem mnohému naučíš.

7. Ptáci červy se živí. — Štěstí a neštěstí sousedy sobě jsou. — Co je mezi anděly a čerty? Žerty. — Nechlub se pradědy, sám jsa škaredý. — Bezděčnými chrty zajíce neuštvěš.

2. Mnoho lenochův, mnoho hřišníkův. — Na zlé mistrů netřeba. — Kůň dvou pánů hubenec. — Malých ptáků malá hnízda. — Lepší stádo jelenů pod vůdcem lvem, nežli stádo lvů pod vůdcem jelenem.

3. Radost jest andělům, když hřišník se kaje. — Lenochům vždycky svátek. — Pochlebníkům nevěř! — Starý vlk psům zábava. — Volům kroky, jelenům skoky dány jsou. — Pomáhej sousedům, pomohou tobě.

6. Jak ty o sousedech, tak sousedé o tobě.

* * *

*) *D, t, n, r* před *i, í* a *ě* se obměkčují; *h, ch, k* se rozlišují. Tak ve všech vzorech tvrdých.

**) Jednoslabičná vždy *-ové*. Na *-an* mají *-ané*; jen cizí a zvířata *-i*. Anděl, apoštol, manžel (muž a žena), žid, soused mají *é*.

1. **Člověk** časem se mění.
2. Obličej jest člověka zrádce.
3. Člověk člověku Bůh i ďábel.
4. Strom podpírá se o strom, a člověk o člověka.
5. Člověče, přičiň se!
6. Při zlém člověku nemá ctnost vzniku.
7. Chyba člověkem vládne.

1. 4. Pod sladkým medem tráví lidé lidi jedem.
2. Svět ten všech lidí domov.
3. Dobrý Bůh k lidem.
5. Lidé, přičiňte se!
6. Pozdě po lidech slova chytati.
7. Kaž se lidmi, nebudou se tebou kázati.

Cizí hoře lidem smích. — Opuštěného od lidí Bůh má na péči. — Neštěstí po lidech se tluče.

* * *

Bratr bratru jako silná věže. — Bratr bratra až nad propast přivede, ale do ní ho nevrže. — **Bratři** snášeliví — veliké divy. — Sváry mezi bratřími nejsou řídké. (Viz znamení.)

Vzor dub.*)

1. Dub		duby (ové)
2. dubu (a)		dubů
3. dubu		dubům
4. dub		duby
5. dube		duby (ové)
6. dubě (u)		dubech (ích)
7. dubem		duby

* * *

1. Dluh není bratr.
2. Ze zlého dluhu dobře i slámu vzítí.
3. Nepůjde ti k duhu, dáš-li s sebou jistí dluhu.
4. Na dluh nic není draho.
5. Dluhu, zlý jsi druh!
6. Mluv ty vždy o dluhu, jen když mi jde k duhu.
7. Kdo dluh dluhem platí, klín klínem vyráží.

*) Sem náležejí mužská neživotná:

A. na *h, ch, k, r, d, n, t.*

Vyjímají se: loket, den, týden, pak na — *men*; viz meč. B. 2. 3.

B. na *b, f, l, m, p, s, v, z,*

zvláště: kotel, popel, týl, účel, účel, úhel, úkol, uzel, vřchol, živel.

Vyjímají se: viz meč B. 4. 5. 6.

1. Dluhy sen zapuzují.
2. Sladce spí, kdo bez dluhů.
3. Dlužník dluhům z mísy jidati dává.
4. Kdo zabředl v dluhy, nebývá bez hostí.
5. Dluhy, sen zapuzujete!
6. Dluhové, zlí jste druhové!
7. Utone ve dluzích, kdo jich nesplácí.
7. Se dluhy starosti rostou.

Dluh nosí lež na zádech. — Přátely buďme, dluhy si platme. — Kdo dluhy splácí, tomu statek roste.

Cvičení. Jednotné číslo. 1. Vzduch boží duch. — Co rozum nedává, čas přináší. — Podvod a klam zradí se sám. — Kde rozum nestačí, čas pomůže. — Hněv žalost se sebou vodí. — Rak, dobrý znak. — Jednou ranou dub nepadne. — Člověk dnes, a zítra prach a popel.

4. Ne vše na rozum, ale více na Boha dáti. — Trpí sýček za svůj jazýček. — I vlas má svůj stín. — Hvězdář běh hvězd rozvažuje. — Bůh rozum lidský převyšuje. — Svět svátek a post se v pátek. — Svět v onen život čelí, svět jesti pouhý most. — Hlad sobol po srsti i proti srsti, vždy se hladí.

2. Zlému člověku ukrátí Bůh věku. — Jediný Bůh bez hříchu. — Z proutku*) veliký strom bývá. — Všeho do času. — Od slova do skutku co od hlavy do kůtka. — Kachního žaludku se nedokrmíš. — Těžké uzlu rozvázání, těžké přátel rozloučení. — Vtipu třeba časem, ale rozumu vždycky. — Drž se rozumu, a projdeš celý svět. — Daleko od hněvu, daleko od hromu. — Kdo si ve žni hledí chladu, natrpí se v zimě hladu. — Hledej sobě zisku bez jiných nátisku. — Kdo se bojí chřestů, nechod do lesa.***) — Nepřivolávej vlka z lesa. — Zráda z kouta číhá ráda. — Srpen března***) teplejší. — Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. — Kdo se dobytka spouští, chleba se spouští. — Hlad žene do světa. — Bez Boha není stoha. — (Žertem praví se, že náležejí:) Nerozumní z Hloupětína***) do Chytré, nemocní ze Slabětína do Silova, příbuzní ze Strýčkova do Tetína; plavci ze Sušice do Brodu, pěší z Brodu do Mostu, žebráci z Chudenic do Božího Daru; avšak také pobloudili ze Záběhlice do Náchoda a vojáci z Branné do Tábora.

*) Pohyblivé e vysouvá se.

***) Některá obecnější mají a. Tak i pomístná, nejsou-li zároveň obecnými, ač i tu výjimky (Brod — Tábor).

3. Sokol se hvozdu nediví. — Hrncet kotlu káže, oba černí jak sáze. — Bída učí rozumu. — Kdo řadu zvyká, řadu odvyká. — Čest životu se rovná. — Kůň k tahu, pták k letu a člověk ku práci. — Modli se k Bohu a vesluj ku břehu. — Nečiň, co proti Bohu a rozumu. — Zloděj kradne ne k zisku, ale ku svému nátisku.

6. Při zlém návyku ctnost nemá vzniku. — Zvykej pořádku, ujdeš zmatku na statku. — Nevstane k životu, v hříchů co kleslo. — V lednu mlhy přivodí mokré jaro. — Po nečasě čas bývá. — Oči sluší v týle míti. — Člověk po světě*) jako včela po květi. — Ve mlýně zmoučíš se. —

5. Nečiň se, pátku, neděli! — Duj, větre, nebo neduj! Velkonoc přede dveřmi.

7. Vše s Bohem a rozumem. — Nepravda se světem se počala, se světem i skoná. — Ne vše praskem a bičem, mnoho zmůžeš i hvizdem. — Jazyk vrah, mluví-li před rozumem. — Časem vše přijde. — Cizím rozumem nežij! — Co se větrem nastavuje, větrem hyne. — Čert za vlásek lapne a pazourem drží. — Darem dar se vynucuje. — Jedním dechem dub neporazíš. — Ptáka oklamávaj z obem a člověka slovem. — Vše ve světě se děje ne lidským soudem, ale božím rozumem.

Množné číslo. 1. Sliby jako v lese hříby. — Kde časté hody, tam nedaleko hladý. — Čas i úhly větrům vykázaný jsou. — Dary oslepují oči. — Odkladky jsou odpadky. — Ohavnosti jsou Hospodinu rtové lživi. — Naši dnové sečtení jsou.

4. Úroky mají bystré kroky. — Pevná vůle divy činí. — Zlé spolky kazí dobré mravy. — Sluchem zvuky rozeznáváme. — Na chválené hrozny ber malý košík. — Na vysoké domy rády bijí hromy. — Obilí klasy nese. — Kdo chodí v zápasy, neplač o vlasy.

7. Dobře jazyk za zuby míti. — Neudržel-lis mezi zuby, mezi pysky nezadržíš. — Ne slovy, také skutky se osvědčuj! — Kdo strachy zemře, nehoden hřbitova. — Všecko časy svými!

2. Město bez domů, les beze stromů, hlava bez vlasů, pole bez klasů, rybník bez ryb — plno chyb. — Modli se, a zlých skutků varuj se. — Těžko z hodů na hody jíti. — Dlouhý život, mnoho hříchů. — Bůh mraky červánkův září šatí. — Jenom člověk slabých zraků libuje si v temnu

* Měkčí a rozlišujl.

mraků. — Co prošlo devět zubův, projde také devět vrchův. — Kdo zběžně hrabe, mnoho pohrabků mívá. — Hněviví náležejí z Hněvic do Dobřan, lesníci z Lipan do Borovan, bednáři z Bečvár do Hlubočep.

3. Bůh všem světům vládne. — Kdo větrům bouřití velí? Ten, jenž dává klasům zrati. — Dob minulých nežel, a časům budoucím se neteš. — K činům hotov buď, nikoli ke slibům.

6. Blažený život v činech dobrých záleží. — Po lidských žlabech kalná voda teče. — Dům v úhlech dobře upevněný ostojí. — Po skutech lidí poznáte. — Komu Bůh přeje, tomu ve snách padne. — Dobré i ve snách hezko.

* * *

Lepší hrách*) doma, nežli v hostině zvěřina. V cizí naději hrachu nevař, nemáš-li slanin doma. — Mráz kopřivy nespálí. — Lháře pán Bůh káře, jestli ne mrazem, tedy provazem. — Smrt vždycky za pasem vězí. — Bez Boha ani přes práh noha. — Nikdo od prahu věčného se nevrátil. — Cizí chléb vždy lépe chutná. — Syt chleba neodhazuj. — Ne samým chlebem živ jest člověk. — Kdo chce chleba, pracuj co třeba. — Cizím volem chleba se nedořeš. — Snih osení přikrývá. — Loňského sněhu nevzpomínej! — Když se pán směje, i dvůr vesel. — Blaze tomu při dvoře, komu doma pluh oře. — Půst sedm neděl trvá. — Pes postu nezdrží. — Kam vítr, tam plášť. — Koruhvička po větru se obrací. — Všeho do času, Pán Bůh na věky. — S Pánem Bohem vše počínej! — Pan Musil nejlepší učitel.

Vzor muž.**)

1. Muž	1. muži
2. muže	2. mužů
3. muži (ovi)	3. mužům
4. muže	4. muže
5. muži	5. muži
6. muži	6. mužích
7. mužem	7. muži.

* * *

*) Mnoho jednoslabičných krátkí kmenovou samohláskou.

**) Sem náležejí mužská životná:

A. na c, č, d, j, ň, ř, š, t, ž	1
B. na l a) slovesná na -tel	2
b) čmel, datel; Abel, Samuel, Gabriel aj.	3
c) hýl, král, mol, motýl	4
na z: kněz, vítěz, Francouz	5
C. slovesná na ce	6

1. Muž nepravý sváry rozsévá.
2. Hospodin nenávidí muže, jenž vzbuzuje sváry.
3. Nechtěj záviděti muži dráči.
4. Slovo dělá muže.
6. O muži moudrém pověst daleká.
7. Kdo chce moudrým mužem slouti, dej řečem mimo se plouti.

1. Muži hněvivi vzbuzují sváry.
2. Ozdoba mužův je síla jejich.
3. Běda mužům, kterým žena vládne.
4. Muže spravedlivé král odměňuje.
6. Síla království jest v mužích jeho.
7. Muži moudřími království stojí.

Cvičení. Jednotné číslo. 1. Pochlebník sestřenec lhářův. — Závistník tupič a ze cti lupič. — Bys vedl osla do Paříže, komoň z něho nebude. — I mistr tesař se utne. — Lhář a skucep snadno se pohodnou. — Pán Bůh starý hospodář. — Lenivec bývá ospalec. — Bohatec bývá rád skucep. — Hlad je nejlepší kuchař. — Umělý plavec neutone. — Tkadlec od kazu začíná. — Lékař léčí, Bůh uzdravuje. — Datel coby kluje, na prsa mu padá. — Motýl po květech poletuje. — Bůh starý davatel. — Zákona nepřechká tupitel, ale plnitel. — Bůh starý divotvorce. — Tajný chůdce, tajný škůdce. — Hněv špatný rádce. — Štěstí předchůdce neštěstí. — Kvap není dobrý rádce. — Každý je svého štěstí strůjce.

4. Těžko boháče a chlubiče rozeznati. — Kdo Bohu slouží, dobrého má hospodáře. — Štědrého dárce miluje Bůh. — Každá ctnost má svého hánce. — Kde krajan nemiloval krajana, má cizozemce za pána. — Na svatého Řehoře pluje led do moře. — Co zle nabyto, na třetího dědice nepřechází. — Vyvrz buřiče, a nebude sváru. — Kůň bez cviku špatně chválí svého jezdce.*) — Každý má svého mole. — Komu přeje štěstí, pomůže mu na kůň**) vséstí. — Ctěte Boha, dárce dobra všeho, světa tvůrce, světa hospodáře, leč i soudce skutku nepravého.

2. Zdraví nepotřebují lékaře. — Kdyby nebylo oráče, nebylo by boháče. — Zloděj u lháře rád hospodou bývá. Brada nečiní mudrce. — Bez krále není zákona.

3. Přemluvač nutiteli podoben. — Klaňte se Tvůrci svému. — Dáš-li lakomci prst, vezme hrst. — Peníze la-

*) Pohyblivé e se vysouvá.

**) Starodávný pád čtvrtý.

komci muka a zrádci smrt. — Pravda vždycky vítězí, pomáhá pánu i knězi.

6. Co tu po lakomci zůstane, lidem nevděčným se dostane. — Lhář jen o lháři pravdu poví. — Čeled po hospodáři se ohlíží.

5. Bože, mocný divotvorce! Sláva tobě, všemohoucí Bože, Otče náš! Přísný Soudce všech hříšníkův!*)

7. Kdo pravdu zastává, vítězem ostává. — Nikdo se mudrcem nenarodil. — Nesnadno přede lhářem lháti a před zlodějem krásti. — Dobrý kůň jezdcem a statek hospodářem.

Množné číslo. 1. Skupci jako včely: sbírají a nepožívají. — Vně okáči, doma krti slepi jsme. — Lenivci bývají ospalci. — Bohatci srdcem ke statkům přiléhají. — Krkavci tam létají, kde padlinu čenichají.

Jsou-li živi rodiče, cti je, a za mrtvé modli se.

7. Kvap a hněv nejsou dobrými rádci. S lenivci a lháři neobcuj.

4. Kdo dva zajíce honí, žádného nechytí. — Příležitost dělá zloděje. — Na tři krále o krok dále. — Lakomec o dědice se stará.

2. Na dobrou koupi netřeba kupcův pobízeti. — Chraň se tajných chůdců jako škůdců. — Přátel u boháčů jako plev u zrní. — Varuj se zlých tovaryšů. — Kdyby nebylo přijímačů, nebylo by zlodějů.

3. Zahalečům vždycky svátek. — Vděční buďte svým dobrodincům.

6. Po té duši veta, která po lékařích létá. — Nechodí neštěstí toliko po lidech, ale i po králich.

* * *

Přítel.

1. Dobrý přítel zlato převažuje.
2. Samoláska nemá přítele.
3. Přítel příteli ochrance.
4. Vol přítele po své mysli.
6. Člověk na jednom příteli dosti nemá.
7. Přítelem buď po oltář.

*) Na -ec a -ic mají, -če; na -ce pak -ce.

1. Dokud Bůh a přátelé, ničeho netřeba se báti.
2. Sám dělej, přítel nečekej.
3. Živ buď vlasti, přátelům.
4. Povolnost přátele činí.
6. Nezakládej si na stu zlatých, zakládej si na stu přátelích.
7. Nehrad se plotem, ale přátely.

Hlad je nepřítel. — Neštěstí na jevo dává, kdo našim přítelem zůstává! — Přítel příteli hrad staví, a nepřítel nepříteli rakev teše. — Půjčka činí přátele, upomínka nepřátele. — Statek přidává přátel množství. — Pravda přátele má, ač ne vždy na ulici. — Příteli k vůli pravdy neodstupuj! — Upřímný přítel za bratra. — Přítel mnoho, pokladů mnoho. — Klevetník rozlučuje přátele. — Zlý rok ohlíží se po úrodě, a člověk po přátelích v nehodě.

Host.

<ol style="list-style-type: none"> 1. Host 2. hostě 3. hosti 4. hostě 5. hosti 6. hosti 7. hostem 		<ol style="list-style-type: none"> 1. hostě 2. hostí 3. hostem 4. hosti 5. hosté 6. hostech 7. hostmi
--	--	--

Host podle holub.

Dobry host vždy vítán. — K vůli hosti hospodář statek nasadí. — Každý tu na světě hostem. — „Vítej, milý hosti!“ , kdo máš peněz dosti. — Méně hostí, a bude chleba dosti. — Nezvané hosti pod stůl sázejí. — Cti oděv doma, a bude tebe ctíti v hostech.

Kůň.

<ol style="list-style-type: none"> 1. Kůň 2. koně 3. koni 4. koně 5. koni 6. koni 7. koněm 		<ol style="list-style-type: none"> 1. koni, koně 2. koní, koňův 3. koním, koňům 4. koně 5. koni, koně 6. koních 7. koňmi, koni
---	--	---

Syp koni obroku, pájde do skoku. — Svého osudu koněm neobjedeš. — Spolehej na sebe a na svého koně. — Co někdy vrabcem z úst vyletí, zase toho nevtáhneš čtyřmi koňmi. — Propovíš-li slovo plaše, tisíci koňmi nevtáhneš ho zase. —

Těmi koni oř, které máš. — Šťastný na koni, nešťastný pod koněm. — Uzda koně ukáže. — Kdo na bílém koni neseděl, neseděl na dobrém. — Koně než jsi pokusil, nikdy nechval.

Meč. *)

1. Meč	1. meče
2. meče	2. mečův
3. meči	3. mečům
4. meč	4. meče
5. meči	5. meče
6. meči	6. mečích
7. mečem	7. meči

Meče za ostří bráti nelze. — Seče řeč jako meč. — Vice bolí od jazyka nežli od meče. — Kdo meč bere, ten od meče schází. — Kdo mečem rád obchodí, od meče schodí.

Cvičení. Jednotné číslo. 1. Obličej jest člověka zrádce. — Malý oheň veliký les spálí. — Z malého oblaku velký déšť. — Oheň se rozmáhá, pověst se roznáší. — Kam vítr, tam pláště. — Všude koukol mezi pšenici. — Peníz pán i hrdina. — Studený máj, v stodole ráj.

4. Kdo jazyka nedusí, často pokoj ruší. — Obyčej změni, kdo se nelení. — Dobré svědomí za tisíc svědků stojí.

2. Jeden strom nedělá háje. — Děravého pytle**) nena-plníš a lakomce se nedodáš. — Kdo poslední do pytle vchází, první z pytle vychází. — Kdo kaňance potřebuješ, nalévej oleje. — Vlk nenosí zvonce. — Uhel od uhle se hřeje. — Veselé srdce s kužele přede. — Nepřítel člověk nasil koukole. — Pokud měšce, potud přítele. — V každé věci hled konce. — Laskavé slovo jest kyje silnější.

3. Kdo chce pokoji, hotov se k boji. — Spojené a svorné síly k žádoucímu vedou cíli. — Dobře chmeli, když se tyčky drží. — Halěr k halěři, a bude groš.

6. Kdo svornost má na zřeteli, vyhoví ve všem příteli. — Vosk v ohni se roztápí. — Vlku zima (brouku díra) v oby-

*) Sem náležejí mužská neživotná:

A. na c, č, d, j, ň, ř, š, l, ž	1
B. na t: loket	2
na n: den, týden, a na -men	3
na l: a) hříděl, chmel, jetel, kachel, kužel, mandel, ocel, pytel, svizel, šindel, trupel, uhel, zřetel	4
b) cíl, koukol, topol, titul	5
na z: peníz, zimostráz	6
C. Pomnožná na ce	7

**) Pohyblivé e se vysouvá.

čejji. — Nekupuj zajíce v pytlí! — Kdo chce pokoji, nečih
zmínky o boji. — Cesta leží na konci jazyka. — Když ve
měšci peněz není, tehdy se i rozum mění. — Krásou přioděl
Bůh travku v poli, list na dubě, lípě, na topoli.

7. Není dobře ohně ohněm hasiti. — Ohně ohněm ne-
hasíš ani olejem. — Pláč za pláčem, a bude i tomu konec. —
Kdo chce škody v domě zbyti, nedej jiskře uhlem býti; nebo
uhel ohněm často bývá, pročež bohatc zboží zbývá. — Lépe
za svým snopem, nežli za cizím mandelem.

Množné číslo. I. Různí-li se obyčeje, nebudou přátelé.
— Kde se tisíce vydělají, mohou se sta obětovati.

4. Obcování snadno vděje dobré i zlé obyčeje. — Ze
šatu se vidí obyčeje lidí. — Včelař úle opatruje. — Zpěv
ptaactva oživuje luhy i háje. — Z mála ber malé štipce.
Poznáš přítele, máš-li svízele.

5. Ó háje milé, šumivé, vy květy máte, zpěvy!

2. Kolik krajů, tolik krojů, tolik také obyčejů. —
Není velkých příjmův bez velikých výdejtův. — Proměna
krajů nezmění mravů. — Dobrý chléb, když koláčův není. —
Snáze z několika měšcův nežli z jednoho. — Slast, jež trvá
sedm tisíc*) roků, za útrapy sedmidenní nestojí.

S lenochem do Kyjova, pak do Modřic. — Ranění
z Mastic do Hojovic, poslové ze Stojic do Postupic;
hubení do Tlustic, křiklouni do Tišic.*)

3. Starým obyčejům jest těžko odvykati. — Lakomec
jen svým měšcům nahání. — K nejvyšším táhni se cílům.

6. Na podzim po hájích mlhy šedivé se honí. — Po
štipcích nebo plnou hrstí: vždy ubývá.

7. Projdi všemi kraji, v otčině přece nejlépe. — Dešti
úroda se křísí. — Kdo chudým dobře činí a je při tom v ne-
bezpečí, po boku mu deset tisíc archandělů jede s meči. —
Lakomec vládne tisíci a chodí v roztrhaném střevíci.

* * *

Z velkého oblaku malý déšť. — Vitr půlnoční zplozuje
déšť. — I ptáček, když po dešti**), hlasněji zpívá. — Po dešti
pohoda. — V horku vez plášť s sebou, v dešti sám pojede.
— Vyprahlá země deště žádá. — Zuřivému nože nedávej.

* * *

*) Tisíc, pak pomnožná na -e a -ice mají pouhý kmen.

**) Déšť a nůž krátí.

Loket.

Množné číslo.

1. 5. Lokte
2. loket, loktův
3. loktům
4. lokte
6. loktech
7. loktmi, lokty.

Naději všemi duše lokty obejmí. — Děcko v loktech matere spává. — Zpozdili vše na dlouhé lokte měří.

Den, týden.

1. den	1. dni, dnové
2. dne	2. dní, dnů
3. dni	3. dním, dnům
4. den	4. dni, dny
5. dni	5. dní, dnové
6. dni (e)	6. dnech
7. dnem	7. dni, dny
1. týden	1. tédni, týdný*)
2. téhodne, týdne	2. týchdni, týdnův
3. témdni, týdni	3. týmdním, týdnům
4. týden	4. tédni, týdný
5. týdni	5. tédni, týdný
6. témdni, týdni	6. týchdnech, týdnech
7. týmdnem, týdnem	7. týmidni, týdný

Jedeš-li kam na den, ber chleba na týden. — Den dni pravdu zvěstuje. — Nemoudří den po dni živi jsou. — Ještě všechny dni nezapadly.

Peníze.

1. Peníze mnoho mohou, a pravda kraluje.
2. Bez peněz do města, zbytečná cesta.
3. K penězům celý svět tváří obrácen.
4. Nebe za peníze nekoupíš.
5. Peníze, světem vládnete!
6. Lakota po penězích se shání.
7. Penězi se všechno spraví.

Peníze jsou slepy. — Penězům svědčí počítání. — Mladý kůň roste do peněz. — Kdo miluje peníze, nenasytí se penězi. — Kdo pochlebníka poslechne, prodá své zboží

*) Častěji a lépe: neděle.

bez peněz. — Spravedlivý peníz stálost mívá, a vylichvený jak oheň tráví. — Peníze se hrnou k bohatému a zlé dnu k chudému. — Bez nouze věk prožívá, kdo penězi oplývá. — Peníz peníze hájí.

Kámen.

2. Těžko z kamene olej vytlačit.
3. Marno kameni slzy do klína sypati.
4. Peníz i kámen dlabe.
1. 6 Nebude zůstaven tuto kámen na kameni.
7. Kdo do tebe kamenem, ty do něho chlebem.

Do řídkého bláta neházej kamenem. — Pro jeden kmen les se nesvalí. — Proti Mořeně není kořene. — Z dobrého kořene dobré větve. — Dělej, jak řemen stačí. — Z křemene ocelem oheň vyrážíme. — Hospodin ukazoval se v plameni ohně. — Pramene dlaní ustaviš, ale řeky nepřebřeš. — Do Jana Křtitele nechval ječmene.

Rod ženský.

Ryba.*)

<ol style="list-style-type: none"> 1. Ryba 2. ryby 3. rybě 4. rybu 5. rybo 6. rybě 7. rybou 		<ol style="list-style-type: none"> 1. ryby 2. ryb 3. rybám 4. ryby 5. ryby 6. rybách 7. rybami
--	--	---

* * *

1. Zdraví hlava všeho.
2. Pokorné hlavy meč neseče.
3. Jazyk hlavě nepřeje.
4. Málo ten ve světě spraví, kdo vše na svou hlavu staví.
6. Vlastní rozum král v hlavě.
7. Hlavou zdi neproraziš. —

1. Moudré hlavy všecko spraví.
2. Dobrá hlava sto hlav krmí.
3. Moudrým hlavám po jednom oku dosti.

*) Sem náležejí:

- A. ženská na a.
- B. mužská na a.

4. Čas hlavy čese.
 6. Neštěstí nechodí po horách, ale po hlavách.
 7. Svět hlavami stojí.

Od mnoha mluvení hlava bolívá. — Hlava řídí, hlava táhne. — Kolik hlav, tolik smyslův. — Moudrý nezavírá všeho na jedné hlavě.

Ovčeni. Jednotné číslo. 1. Pravda jest dítě boží. — Pravda nehladí. — Jaká půjčka, taková splátka. — Lepší prosba nežli hrozba. — Pýcha peklem dýchá. — Almužna nechudí. — Pravda nezneuctí. — Pýcha předchází pád. — Čistota vede k Bohu člověka. — Voda a zloba nemá stání. — Odvaha platí. — Kde voda, tam i vrba. — Zahálka matka hříchův. — Škoda vtípu dodává. — Slza světlá, ale oči kalí. — Cizina rozum ostří. — Tvářka není lhářka. — Na mlynáře voda dělá. — Zásoba měsíc nekazí. — Pot chlebu první vláha. — Lahodná mluva, jistá přemluva. — Zahálka netučí. — Síla je života květ, síla řídí celý svět. — Čas a příhoda rozumu škola. — Kniha za mistra stojí. — Těžká shoda s ohněm voda. — Žalář zlá hospoda. — Sova v sokola se nezvrhne. — Za štěstím sláva, za ctností chvála.

4. Na pravdu slov nemnoho. — Nejslechetnější pravda pravdu si řící. — Vyjde pravda na vrch, jak olej na vodu. — Ruka ruku myje. — Hana za hanu. — Pokora stěnu proráží. — Pro svár a neshodu trátí lidé svobodu. — Každá švestka svou pecku má. — Miti přítel zásobu není na škodu. — Rozum miluje prostor. — Ctnost sílu přemáhá. — Ctím hrdinu i v Tatařinu.

5. Pravdo, tebe líčiti netřeba! — Rozumná hlavo, rozjímej díla boží!

2. Mluv co mluv, bez pravdy nelze. — Příteli k vůli pravdy neodstupuj! — Spravedlivá ruka celý svět projde, a ošemetná hanby dojde. — Není dudka bez chocholky a hlupce bez pýchy. — Pýchy nedobry konec bývá. — Chudina z vody vaří. — Hoden jest dělník mzdy své. — Od včely pochází med, od hada jed. — Vrána vedle vrány sedá. — Bez odvahy není oblahy. — Bez veliké příčiny nehledej jiné otčiny. — Drž se nové cesty a starého přítele. — Dluh z misy jídá. — Bez rozumné svobody nemá život lahody. — Pýcha snižuje člověka, ale chudý duchem dosahuje slávy. — Pro stezku cesty neopouštěj! — Cesta slávy na ledu stojí. — Chudoba lichvy nezná. — Mokrá půda vláhy nepotřebuje. — Škoda krásy, kde rozumu není. — Bez muky není nauky. — Z malé jiskry velký oheň. — Pilnost sluhy dobrého činí pána štědrého.

3. Těžko se pravdě*) protiviti. — Přílišná hádka pravdě škodí. — Bída bidě ruku podává. — Vrána vráně oko nevykline. — Nesvoboda uří svobodě. — Troška ke trošce činí trochu. — Kočce hříčka a myšce slzička. — Dávnost pravdě za svědka. — Otec synovi a matka dceři přeje.

6. V pravdě Bůh pomáhá. — Moudrý v hádce ustoupí. — Hněv a jazyk na uzdě měj. — Ctnost v prostřední míře stojí. — Zlý rok ohlíží se po úrodě a člověk po přátelích v nehodě. — Chléb na cestě netíží. — Při matce synu blaze. — Žízňivý kůň u vodě si nevybírá. — Proto je štika v řece, aby karasi nedřímali.

7. S pravdou před Boha i před lidi. — Za pýchou hanba klúše. — Milejší ctnost s chudobou, nežli hřích s ozdobou. — Jak se zhyzdíš jednou vadou, nesmyješ se žádnou vodou. — Na lišku musí se liškou štvátí. — Koně řídíme uzdou a lidi moudrou mluvou. — Lépe jest s cesty se vrátiti, nežli špatnou cestou do konce jíti. — Ryba rybou, pták ptákem a člověk člověkem žije. — Zima zimou přejde.

Množné číslo. 1. Sliby — chyby. — Vlka nohy krmí. — Kde hoře, tu i slzy. — Plač k Bohu, a slzy voda. — Roboty — klopoty. — Bez ochoty zlé roboty. — U veliké vodě veliké ryby bývají. — Chytrost žádné čáry. — Pro zlato slzy tekou. — Jak velké hodiny ukazují, tak malé se po nich spravují. — Šediny — hrobové květiny.

4. Přátelské služby si připomínej, na křivdy zapomínej! — Sama zloba každého na káry vezme. — Do skály střileti — střely mařiti. — Hospodin ruší rady národův. — Člověk všady má své vady. — Neptej se na kleветy, máš doma novin dost. — Jak dudy nadmeš, tak hrají. — Pohané mrtvé hrdiny mezi bohy počítali.

2. Bez nehod přítele nepoznáš. — Kde ryb není, platí i rak za rybu. — Po vojně hrdin mnoho bývá. — Kde mnoho zákonů, tu i křivd mnoho. — Lidé vždy novin přičiňují. — Kdo mluví, co ví, svých vad se doví. — Svět pln jest nástrah. — Dle hvězd koráby plovou. — Ohnivému koni není ostruh třeba. — Dobrá svědomí klevet se nebojí. — Přátelská láska lepší kamenných hradeb.***) — Z pohrůžek hloupému strach.

3. Blaze rybám u vodě. — Opatrný škodám i nehodám se vyhýbá. — Kdybys všem mluví rozuměl, své napřed dbej!

6. Prška po kapkách začíná. — Nemoc po librách

*) Měkčí a rozlišují.

**) Vkládá se e do skupin souhláskových.

přichází a po lotech odchází. — Také v slzách jest útěcha. — Když na cestách bláto, bývá oves jak zlato. — Strop a podlaha pekla nevděčnost, a po stěnách ostatní hříchy.

7. Starého vrabce plevami neošídíš. — Chybami člověk se učí. — Lenocha-li nepohneš brkem, pohneš podávkami. — Tesklivě a se slzami s námi den se loučí.

* * *

Sama bída*) se závisti zhostí. — Běd se každý chraň, nežli přijdou naň. — Kterou měrou měříte, bude vám zase odměřeno. — Pod lipou v tiché chaloupce jsou skryty moje statky. — Kolik dřer, tolik syslův. — Kolik dřer, tolik věr, kolik mlynářův, tolik měr. — Všeho s měrou. — Vcházejte těsnou branou, nebo těsná je brána a úzká cesta k životu. — Hřích svou drahou táhne. — I černá kráva bílé mléko dává. — Kravou zajíce neuhoníš. — V březnu stár boj se mar. — Pára kostí neláme; proto lom v kostech parou se léčí. — Od přítele i rány milé. — Jednou ranou dub nepadne. — Kdo kryje slamou a teše, na střechu si křeše. — Vrána vráně oka nevykline. — Kolik vran bílých, tolik macech dobrých.

Knih za mistra stojí. — Byl jeden mnich, měl mnoho knih a nevěděl nic z nich.

Čím víc hub roste, tím větší zima naroste. — Která moucha rychle letí, hůr uštipne. — Málo sršňů mnoho much zapudí. — Orel much nelapá.

* * *

Ruka, noha.

Číslo dvojné.

1. Bílé ruce cizí práci milují.
2. Spěšné dílo z rukou padá.
3. Jen rukám pilným odměna kyne.
4. Puštěn koráb na vodu, dán v ruce boží.
5. Ruce boží, ruce divotvorné!
6. Rozum bez ctnosti — meč v rukou šíleného.
7. Hni rukama, a zhostíš se bídy.

Kde bolest, tu ruce. — Co platen meč, když ruce v poutech? — Vítej slunce s modlitbou v ústech a s prací

*) Srostitá, jež mají před -a jen jednu souhlásku (jakož i síla a víra), krátí (v 7. j., pak 2., 3., 6., 7. mn.) kmenovou samohlásku. Ou krátí se jen v 2. mn. Nekrátí pak: kláda, páka, spála.

v rukou. — Kde hospodyně liná, dává i čeled' ruce do klína. — Všichni jsme v rukou božích. — Časem rozum do rukou přijde.

Kde hlava bloudí, i nohy se mylí. — Zle nohám pod nemoudrou hlavou. — Chléb má rohy, a nouze nohy. — Skoupý k almužně lenivé nohy má. — Kdo nemá v hlavě, musí mítí v nohou. — Běda, komu kvítí pod nohama roste.

Země.*)

1. Země	1. země
2. země	2. zemi
3. zemi	3. zemím
4. zemi	4. země
5. země	5. země
6. zemi	6. zemích
7. zemi	7. zeměmi

* * *

1. Práce člověka živí.
2. Bez práce není ovoce.
3. Zvykejte práci!
4. Bůh práci miluje.
5. Práce, v tobě útěchu máme!
6. Po práci milo odpočinouti.
7. Vítej slunce s prací v rukou.

1. Práce bezděčné nebývají vděčné.
2. Škoda velikých prací, kde malé stačí.
3. Čas pracím, i zábavám svá doba.
4. Dobrá mzda za dobré práce.
5. Práce, ve vás je útěcha!
6. Kdo nerad rukou hne, hned si v pracích zasteskne.
7. Lidé pracemi zhmoždění odpočívají.

Práce nehanobí. — Práce kvapná málo platná. — Nic nemůže člověku bez práce přijíti. — Kůň k tahu, pták k letu a člověk ku práci. — Cvič syna svého a v práci jej uvozuj. — Naděje v práci potěcha.

Cvičení. 1. Mše neopozdí. — Duše nejdražší zboží. — Ani slepice darmo nehrabe. — Péče šediví. — I zpěvu čas, i modlitbě svá chvíle. — Dobrá vůle stojí za skutek. — Špatně se slepice poradí s liškou. — Hospodář má páchnouti

*) Sem náležejí ženská:

- A. jednotná na e neb ě 1
B. pomnožná obecná na e neb ě 2

větrém a hospodyně dýmem. — Nouze přítele zkouší. — Bratr bratru jako silná věže. — Kde roste metlice, neuživí se ani slepice. — Báně je báně, a přece se přebere. — Dobrá chůze za špatnou jízdu stojí. — Všudy práce, všudy kříž, všudy je nějaká tíž. — Po penězích a slávě ó nesháněj se rád, neb sláva — to je studně, a peníze jsou had.

2. Drahá almužna v čas nouze. — Všude závist kromě nouze. — Schránlivý nebojí se nouze. — Co kdo má v komoře, vydává do kuchyně. — Chvála košile nespraví. — Láska nejlepší ochrance říše. — Není růže bez trnu. — Netrať naděje, když se zle děje. — Užij chvíle, život je ti drahý.

3. Běda té kuchyni, kteráž nevidá hospodyně. — Slepé slepici vše zrní pšenice. — Nouze práci naučí.

4. Oráč roli vzdělává a důchodem úrody se živí. — Na dobrou koupí netřeba kupcův pobízetí. — Lichvář duši hubí. — Sípek hlohyni tresce. — Při dobrém větru na bouři pamatuj! — I starý tkadlec někdy přízi zmate. — Zvyk má železnou košili. — Dej srdci zvůli, zavede tě v nevůli. — Kdo vítr seje, klidí bouři. — Zemi v roucho smaragdové oděl časť rozměrce.

6. Na lžici ti naroste, co chudému dáš. — Vše se děje po vůli boží. — Opuštěného od lidí Bůh má na péči. — Při svorné vůli jde vše do hůry. — Sova na střeše kvílí, někdo umře po chvíli. — Jest sladké s hořkým v číši světa. — Co platno člověku, kdyby celý svět získal a na duši své škodu trpěl?

7. Všady koukol mezi pšenici. — Muž v domě hlavou, žena duší. — S nouzí se potkává, kdo se práci vyhýbá. — Kdo se rychle zbohatí, duši to zaplatí. — Před boží vůlí ani kudy ani kam,

Množné číslo. Sáze uhlím se nepošpiní. — Moudrý i nechvíle přetrpětí umí. — Husté vánoce, řídký plat. — Tmavé vánoce, světlé stodoly. — Umění plece netíží, a s ním blaze. — Jesle ke skotu nechodí. — Liška slepic*) a vlk ovec**) nenechá. — Běda ovcím, kde vlk soudcem. — Člověk v nesnázích dvtipen. — Kdo si v krmích vybírá, nemá často potom sýra. — O Hromnicích musí skrívánek vrznout, kdyby měl zmrznout.

* * *

*) Odsouvají e: více než dvojslabičná na -ice, pomnožná na -ice, jména svátků na -ce, jména na -yně a na -le. Ze dvojslabičných: chvíle, plíce, svíce.

**) Ovice má ovec.

Práce, kůže.*). Kůže kůži povolí. — Nevyloudíš u vlka kůže. — Vlk koží platí. — Kožešník z koží kožichy strojí.

Plíce, svíce, chvíle. Chlubné plíce lezou z hrnce. — Někdy hněv z plíc, ze srdce nic. — V zahálce mnoho chvíl se zmaří. — Svíce lidem sloužíc sama se tráví. — Více svíc, více světla.

Dvěře, sáně. Nestrkej prstu, kde se dvěře svírají. — Blázen, kdo štěstí věří a před chudým zavírá dveří. — My o vlku, a vlk za dveřmi. — Kdo za dveřmi poslouchá, sám o sobě slychá. — Výhra i prohra na jedněch saních jezdívají. — Cizími saněmi nejezdí!

Kost.**)

1. Kost	1. kosti
2. kosti	2. kostí
3. kosti	3. kostem
4. kost	4. kosti
5. kosti	5. kosti
6. kosti	6. kostech
7. kostí	7. kostmi

1. Ctnost sílu přemáhá.
2. Rozum bez ctnosti neplatí.
3. Příklad nejlépe ctnosti učí.
4. Chválou ctnost sesílíš.
5. Ctnosti, trvalá jsi ozdoba!
6. Při ctnosti není těžkosti.
7. Za ctností chvála.

1. Ctnosti těžkostí se nelekají.
2. Rozum bez ctností neplatí.
3. Příklad nejlépe ctnostem učí.
4. Chválou ctnosti sesílíš.
5. Ctnosti, trvalá jste ozdoba!
6. Ve ctnostech není těžkostí.
7. Za ctnostmi chvála.

*) Krátí: kůže, koule, dvěře, sáně v 7. j., pak ve 2., 3., 6. a 7. mn.; chvíle, lžice, míle, plíce, svíce ve 2. mn.; práce ve 2., 3., 6., 7. mn.

***) Sem náležejí ženská:

A. na c, č, d, ň, l,	1
Vyjímají se: viz daň C. 4—7.	
B. na -l	2
Vyjímají se na el.	
C. na ř: jař, sběř, zvěř, tvář	3
na š: myš	4
na v: obuv, ohlav; pomístná na -o	5
na z: haluz, kolomaz, mosaz, rez	6
na ž: lež, rež	7

Ctnost v červeni chodí. — Nejkrásněji hostí rozum se ctností. — Ctnost nejlepší urozenost. — Ctnost a pěknost je milá společnost. — Ctnost a krása velmi spolu svéděl. — Nemoc ctnosti neškodí. — Ctnost se poctou rozmáhá, a trest zlobu přemáhá. — Člověk bez ctnosti jako bylina bez vůně.

Závist ujíma, ale moci nemá. — Není štěstí bez závisti. — Všem u konec kromě závisti. — Bohatství plodí závist. — V závisti není stálosti. — Závisti ničeho nepřijednáš.

Cvičení. Jednotné číslo. 1. Moc železo láme. — Lepší malá pomoc nežli velká nemoc. — Jaká je věc, dává znáti konec. — Seče řeč jako meč. — Jaká otázka, taková odpověď. — Jaká zpověď, taková modlitba. — Kde hospodyně líná, dává i čeled' ruce do klína. — Přípověď je dluh. — Veselá mysl půl zdraví. — Kde svornost, tu i hojnost. — Svěhlavá ovce vlku kořist. — Vlast se hubí chudobou, mysl klesá nehodou. — Kde péče, tu i starost. — Poniženost pěkná ctnost. — Čest a dobrá pověst mnoho na světě zmůže. — Pověst letí jako pták. — Trest se neklátí bez větru. — Paní závist ještě živa. — Ne z každé ruky příjemna. Bohu obět. — Ovce neposlouchající pastýře vlku kořist. — Dobru dobrá i paměť. — Přílišná sladkost horší než hořkost. — Prchlivost člověka oslepuje. — Příležitost dělá zloděje. — Peníze lakomci mýka, šlechetnému čest a zrádci smrt. — Zkušenost dává rozum. — Rovnost přátely činí. — Upřímnost stará ctnost. — Lepší hrst pravdy nežli pytel naděje. — Těžkost ustoupí, když vůle přistoupí. — Kam střídmost nechodí, tam chodí lékař. — Dlouhá nemoc, hotová smrt. — Lisková masť divy tvoří. — Nenávist vzbuzuje sváry. — Muži vůle, čin a smělost sluší. — Zlata se rez nechytá. — Lež má plitké dno.

4. Radu dovede každý dáti, ale ne pomoc. — Nehleď na řeč, ale na věc. — Když jař seješ, kam chceš, se ohlédni; když ozim seješ, pospěš. — Povolnost přátely rodí, pravda nenávist plodí. — Čest za čest, služba za službu. — Za čest a slávu hotov buď dát i hlavu. — Poctivost trvá na věčnost. — Boháč dává pro pověst, chudý pro čest. — Dáš-li lakomci prst, vezme hrst. — Lichva a lest dělá ďáblu čest. — Pravdu mluvíš, mrzutost si způsobíš. — Bohatství plodí závist, chudoba nenávist. — Odpověď měkká odvracuje hněv, ale řeč zpurná vzbuzuje prchlivost. — Za ctnost odplaty nežádej. — Pilník se železa rez stírá. — Smrt pro vlast mila i pochvalna.

2. Rozum řeči okrasa. — Ze železa mědi nevykuješ. — Mědi se plísta přidrží. — Bezedné kádi se nedoliješ. —

Čelem zdi*) nevyrážej! — Zdi hlavou neprorazíš. — Tomu sláva a čest, kdo statně myslí jest. — Dostatek splozuje smělost, nouze myslí ochabělost. — Otepi nepřelomíš, a po prutu všecku zlámeš. — Z tváři mysl září. — Voda všecko opere, krom černé tváři a zlého jazyka. — Spravedlnost vytrhuje ze smrti. — Pravdomluvnosti pilen buď. — Železo rez sežírá, a závistník od závisti umírá. — Lenoch cti nedochází. — Chudoba cti netratí. — Opatrnosti nikdy nezbyvá. — Bez opatrnosti i moudrost slepa. — Vůle vůli podrobená nehodna jest šlechty ctnosti. — Pokora dochází milosti, pýcha žalosti. — Zlý pláče od závisti a dobrý od radosti. — Chudoba marnotratnosti nejbližší dědička. — Při kom není dobroty, při tom ani spravedlnosti. — Chlouby s pytel, a lži se dva. — Dá Pán Bůh deště, dá i rži. — Ó země, každý tvůj pruh to je list, kde možno sny tvé minulosti čisti. — Jako ve vodě tvář proti tváři se okazuje, tak srdce člověka člověku.

3. Strach se smrti rovná. — Hlad výmluvnosti učí. — Živ buď vlasti, přátelům, vzdají čest tvým popelům. — Ďábel ke lži pobádá.

6. Člověka po řeči, bylinu po vůni. — Příteli k pomoci třeba o půlnoci. — Kdo v té peči bývá, jiného tam hledá. — Ctnost v červeni chodí. — Ctnost a štěstí visí na tenké niti. — Ve zlobě a závisti není stálosti ani radosti. — Lépe vodu pít v radosti nežli med v žalosti. — Skutek pravé ctnosti zachová cenu i na věčnosti. — Skromnost a pokora v skrytosti si libují a klidu. — Ve lži stálosti není.

5. Kde je, ó smrti, vítězství tvé? — Svatá spokojenosti, s tebou všeho dosti! — Sladká radosti, nemůžeš býti bez žalosti!

7. Moc s moci ráda se potýká. — Vlidnou řeči více získáš nežli sečí. — Dávej, kde pomoc tvá léčí, a nedej se zavěsti řeči. — Ne holi**) přes kosti, ale duchem tichosti. — Čapkou, chlebem a solí lidé lidi znevůli. — S poctivostí nejdál dojdeš. — Vlidností se každému zavděčíš. — Z dvořilostí nezhrěšíš. — Bůh bohat milostí. — Lidé se zlosti, ale Bůh s milostí. — Dávej s rozumem a bej s pamětí. — Kůň se nechválí srstí, ale rychlostí. — Rybář síti loví. — Lži se nevyžlaš. — Lži svět žive. — Co přichází bez těžkosti, už to nemůž býti ctností.

*) Vysouvají polyhlivé e: zeď, čest, trest, lesť, lež, rez, rež, ves.

**) Krátí -ň v -o: hňl, sňl.

Množné číslo. 1. 4. Dle hvězd lodi plovou. — Potřeba věci draží. — Zbytečné řeči škodí a mrzutost plodí. — Kde myši, tu zloději. — Z hrdosti čertu radosti. — Měsíc má čtyři čtvrti. — Čas všechny věci mění. — Divné chuti lidé mají, často na své štěstí lají. — Kmen v haluzi se rozkládá.

2. Od myslí nepravých nečekej rad zdravých. — Kočka myši nenechá. — Kolik vsí, tolik zvyklostí. — Známost cizích věcí užitek přináší. — Jazyk bez kostí, ale kosti láme. — U Boha milostí mnoho. — Ctnost těžkostí se neleká. — Kdo zasvětil se vlasti, ať odřekne se všechněch slastí.

3. Řeči utěšené jsou sladkost duši a lékařství kostem. — Chceš-li moudrým mužem slouti, dej řečem mimo se plouti. — Nic není těžšího jako navyklostem odvykati.

6. Kdo po vysokých věcech touží, po neštěstí touží. — V těžkostech rozum se poznává. — Sláva na výsostech Bohu. — Kočce o myších se snívá. — Jmění po nitích se sbírá a provazem vyvleče.

7. Města zdmi a náspy ohrazena byla. — Ne tak starostí šedivější vlasy jako starostmi.

Daň.*)

1. Daň	1. daně
2. daně	2. daní
3. daní	3. daním
4. daň	4. daně
5. daní	5. daně
6. daní	6. daních
7. daní	7. daněmi

Cvičení. Číslo jednotné. 1. Častá krůpěj i kámen prorazí. — Slepota je těžká stráž. — Kde kázeň, tu stud i bázeň. — Jaro přízeň, léto trýzeň. — Počátek moudrosti jest bázeň Hospodinova. — Rakev každého změní. — Krev

*) Sem náleží ženská:

A. na <i>j</i>	1
na <i>-el, -ěl</i>	2
B. na <i>ř, š, v, z, ž</i> mimo <i>koš</i> C. 3-7.	3
C. na <i>c</i> : obec, klec a pomístná	4
na <i>č</i> : chatrč, kleč, tyč a pomístná	5
na <i>ň</i> : daň, dlaň, dýň, jabloň, laň, pláň, saň, síň, straň, zbraň a všecka na <i>eň</i>	6
na <i>l</i> : labuť, vývrať	7

není voda. — Nejlepší tvrz udatné srdce. — Jazyk tělu kotev. — Svobodná mysl jediná člověku rozkoš.

2. Není každý orač, kdo se kleče drží. — Kdo nemá zbroje, míjej boje. — Kde není kázně*), není bázně. — Jablko nedaleko jabloně padá. — Ohně a povodně uchovej nás, Pane! — Rozkoše mírně užívej. — Papež je hlava církve. — Déšť jako z konve se lije. — Z tykve nebude nádoba, a z vrtkavé mysli přítel. — U mládeže pyření dobré znamení.

3. Proti své krvi bojuje, kdo svůj národ nemiluje.

4. Každý smrti daň zaplatí. — Přítel příteli hrad staví, a nepřítel nepříteli rakev teše. — Pravdu mluvit, přízeň ztratiti.

6. Kdo na rovni padne, vstane snadně. — Kovář ve výhni železo rozpaluje.

7. Co lepšího nad požitek, když vůní jara dýše sad?

Množné číslo. Kolik obcí, tolik mravů. — Kmen v haluzi a větve se rozkládá. — Kdo ve žních hledí chladu, natripi se v zimě hladu. — Kůň o dlouhých otěžích rád z koleje vyskakuje.

Rod střední.

Slovo.

1. slovo	1. slova
2. slova	2. slov
3. slovu	3. slovům
4. slovo	4. slova
5. slovo	5. slova
6. slově (u)	6. slovech (<i>ich, ách</i>)
7. slovem	7. slovy

1. Pokorné slovo hněv ukrocuje.
2. Nezabolí jazyk od dobrého slova.
3. Ne všelikému slovu věř!
4. Slovo dá slovo, a záští hotovo.
5. Slovo, dobrá jsi zbraň!
6. Vždy v slově stůj!
7. Nenáhli se slovem.

*) Vysouvají pohyblivé e: dvojslabičná na -ev, -zeň a -seň, pak obec; dále krev, žeň.

1. *Dobrá slova se nekupují.*
2. *Ze slov se clo neplatí.*
3. *Nevěř lichotivým slovům.*
4. *Za zlá slova slátno i hlava.*
5. *Slova, dobrá jste zbraň!*
6. *Ctnost nezáleží ve slovech, ale v konání.*
7. *Hlad se nedá slovy utišiti.*

* * *

Slovo není šíp, ale horší nežli šíp. — Hory slov, a dílo s prachem litá. — Laskavé slovo najde laskavé ucho. — Víno dává slova. — Ptáka oklamávají zobem a člověka slovem. — Pozdě po lidech slova chytati. — Na líbezná slova se nespouštěj!

Cvičení. 1. Čest, zákon a oko netrpí žertu. — Zlato zlatníka najde. — Víno je zrcadlo mysli. — Na bílý chléb máslo, na černý hlad. — Umělost světlo, a neumělost tma. — Nepomůže havranu mýdlo ani mrtvému kadidlo. — Tvář mysli zrcadlo. — Svá mysl peklo i ráj. — Když na cestách bláto, bývá oves jako zlato. — Sklo křištálu podobu má. — Moudré ucho nedbá na hloupé řeči. — Oko do srdce okno.

4. Kdo miluje zlato, nenávidí sebe. — Hněv přátelstvo ruší. — Na vlka hlas, a lišky maso jedí. — Naděje má hluboké dno. — Remeslo má zlaté dno. — Ovce bez pastýře nečiní stádo. — Obilí ve stéblo vyvstává a klasy nese, v šupince pak zrno chová. — Měj slovo pohotové! — Kámen zlato zkouší, a zlato lidi. — Moc železo láme.

2. Ošklivá tvář zrcadla nemiluje. — Cizího jídla nesol! — Nenavážíš z bláta čisté vody. — Není jídla bez díla. — Dobrý počátek polovice díla. — Široká brána do pekla. — Oheň stříbra a zlata zkušuje. — Pleva zrna nepotlačí. — Zlosti kdo strojí, světla se bojí. — Kolo do kola se točí. — Zlato v ohni ani zbla podstaty nemění. — Od slova do skutku co od hlavy do kůtku. — Nepouštěj se bez vesla na moře!

3. Spěšně k jídlu, spěšně k dílu. — Nepřilévej louže k blátu! — Co tělu libo, duši žel.

6. Začal na zlatě, skončil na blátě. — Kdo nebyl při díle, nebuď také při jídle. — Lepší ctnost ve blátě, nežli hřích ve zlatě. — Svévole v pekle hoří. — Doufej směle, dokud duše v těle. — Rybář v jezeře síti loví. — Pokrytec je jako vlk v ovčím rouše. — Hladové slepici o prosu se snívá. — Berana po rounu poznáš.

7. Moudrost vínem zastíněna bývá. — Nevšhecko pižmem

a kadidlem voní. — Čelem zdi nevyrazíš. — Železo železem se ostří. — Kdo se blátem umývá, zamaže se. — Pýcha peklem dýchá. — Přítel s přímým čelem objímej!

Množné číslo. 1. Čím je srdce přeplněno, tím ústa přetékaají. — Města zdmi a náspy ohrazena byla.

4. Jde chudý, otvírej vrata. — Pěkné slovo železná vrata otvírá. — Pamatuj na zadní kola.

5. Ó léta nynějšího světa!

2. Mnoho zrn*) hromadu činí. — Když není dřev, hasne oheň. — Kámen z ruky a slovo z úst. — Pes dvojích vrat mívá hlad. — Trnopuk — s kamen fuk. — Z kouzel není požehnání. — Lakomci nouze z oken vyhlédá. — Ze mnoha řemesel nejjistší žebrota.

3. Řád a muži městům nejlepší hradby. — Jména Ježíš — ke kamnům nejbliž. — Pravidlům života záhy se přiučíte.

6. Co v srdci věř, v ústech kypí. — Slepice kdácíc zrna v ústech nedrží. — Dluh nosí lež na zádech. — Co platen meč, když ruce v poutech. — Neštěstí lítá na křídlech.

7. Pokrytec ústy kazí bližního svého. — Zlý člověk za zády hubí. — Nehaň za zády!

Léto. O den se léto neopozdí. — Jaro přízeň, léto trýzeň. — Lidé se radují létu a včely květu. — Nejlacinější kožich v létě. — Léta jako voda plynou. — Léto za letem uchází. — Sedm let neurodil se mák, a hladu nebylo. — Prostě-li žiješ, sta let dožiješ. — Letům ani cvalem neutečeš. — I ve mladých letech starý rozum bývá. — Rozum s lety roste.

Jádro, játra, péro, jméno, dílo. Kdo chce jader okusiti, musí skořepinu rozluštití. — Z jater žluč se vyměšuje. — Co napsáno pěrem, nevyhladiš toporem. — Pavích a pštrosích per užívá se za ozdobu. — Koni podle srsti jméno. — Není dědiců dobrých jmen. — S Bohem počni každé dílo, podaří se ti, až milo. — Kolik děl, tolik starostí.

* * *

O č i, u š i.

1. Oči jako jáma; nenasytí se.
2. Mnoho jest ve světě očí.
3. Věř více svým očím nežli cizím řečím.

*) Nepřijímá e, poněvadž r a l zastupují samohlásky.

4. Strach má veliké oči.
5. Oči, jste podvodnice!
6. Jak dlouho na očích, tak i na mysli.
7. Kdo neprohlédá očima, prohlédá měšcem.

Cvičení. Dary oslepují oči. — Ústa plna, a oči hladovy. — Jazyk nechávej doma a venku uši. — Ústa zavírej, oči otvírej. — Pověst po uších lidských lítá. — Pole má oči, les uši. — Smrt oči, ústa zavírá, truhly bez klíče otvírá. — Hladový žaludek uší nemá. —

P o l e.

<ol style="list-style-type: none"> 1. Pole 2. pole 3. poli 4. pole 5. pole 6. poli 7. polem 		<ol style="list-style-type: none"> 1. pole 2. polí 3. polím 4. pole 5. pole 6. polích 7. poli
--	--	--

Pole dobrým za zlé se odměňuje. — Pole miluje hnůj. — Dobrého pole neprodávej. — Kdo k poli přihlíží, má v díži. — Láska k poli krmí voly; tuční voli plní stoly. — Ženci na pole, včely s pole. — Hnůj zlato na poli. — Hnůj na dvoře, zlato na poli. — V poli vůle. — Cesta životem není procházka polem. — Kraje polí buď orač povědom. — Únor bílý pole sílí. — Pot činí úrodná pole. — Hospodář spravuj pole, stodolu, konírnu a hospodyně sklepy, kuchyni, špižirnu.

* * *

1. Nesmělé srdce cti nedochází.
2. Oko do srdce okno.
3. Každá bolest k srdci.
4. Srdce po hněvu poznáš.
5. Tajno ty jsi oku, srdce lidské!
6. Ve hněvu vyvře, co v srdci vře.
7. Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti!

1. Zlá srdce zle se mítí budou.
2. Oheň zlata zkušuje, ale srdci Hospodin.
3. Přátelství je srdcím útěcha.
4. Víno obveseluje srdce lidská.
5. Tajna jste oku, srdce lidská!
6. Když dědici plačí, v srdcích se smějí.
7. Bůh srdci lidskými vládne.

Když popláče, odlehne od srdce. — Lítostí srdce usedá. — Vře každému srdce po jazyku svém. — Na jazyku nosí med, v srdci kryje jed. — Srdce královo v ruce boží. — Dobré srdce nehezké tváří krásy dodává. — Srdce nezabolí, oko nezapláče. — Železo rez sežírá, a srdce hoře svírá. — Co na srdci, to na jazyku. — Hned se vydá tváří, co se v srdci vaří. — Plíce krm větrem, žaludek zemí, kůži vodou a srdce ohněm.

Ovičení. Jednotné číslo. 1. 2. 4. Nenávisť nestopí ani moře. — Opilému i moře po kolena. — Cizí hoře lidem smích. — Plavce topí moře, a nás zasypuje hoře. — Hladovému vždy poledne. — Moře bez dna svět je širý. — Slunce prochází kalné mraky a přece se nepokálí. — Komu slunce svítí, nedbá na hvězdy. — Kde jednou smetiště, lidé ještě více naházejí. — Lučiště tuze napjaté puká. — Bez práce není ovoce. — Špatné léto, když slunce není. — Tolik na světě je hoře, co písku má v sobě moře. — Nepouštěj se bez vesla na moře. — Moudrost miluje tvrdé lóže. — Železo rez sežírá, a srdce hoře svírá. — Cizí zlé na slunce stavíme.

3. 6. 7. Vejce vejci je podobno. — Útěcha v hoři, lék v nemoci. — Zlato pozná se na smetišti. — Statek spravedlivý ani na moři neutone. — Řeka si hledá konce svého v moři, plamen se k nebi temení. — Těch, kdož na slunci chodí, stín následuje. — Srdce hořem hýne.

Množné číslo. Nebe hvězd a slunci leskem plane. — Kdo je širokých plecí, mnoho unese.

* * *

Nebe.*)

Co s nebe přší, nikomu neškodí. — Do pekla hluboko, do nebe vysoko. — Ušilím a prací i nebe koupíš. — Kdo o nebe nestojí, pekla se nebojí. — Nesečteš hvězd na nebi. — Plna jsou nebesa slávy boží. — Bůh je pánem nebes i země. — Kdyby pýcha tomu nebránila, dospěli by k nebesům i blázni. — Byť sova pod nebesa litala, sokolem nebude. — Na nebesích Hospodin utvrdil trůn svůj.

Znamení.

Jednotné číslo.		4. znamení
1. znamení		5. znamení
2. znamení		6. znamení
3. znamení		7. znamení

*) Jedn. číslo podle pole; množné (z km. nebes) podle slovo.

Množné číslo.

1. znamení

2. znamení

3. znamením

4. znamení

5. znamení

6. znameních

7. znameními

U mládeže pyření dobré znamení.

* * *

Cvičení. Z pilnosti se štěstí rodí. — Štěstí bez rozumu nic není. — Přílišné štěstí pouhé neštěstí. — Ctnost a štěstí zřídka v jedné hospodě tráví. — Štěstí noclehy mění. — Štěstí a neštěstí sousedy sobě jsou. — Neštěstí nikdy nezahálí. — Neštěstí, bída, příhody dobrého často původy. — S Boží milostí dobude si každý štěstí. — Varuj se přítele svého štěstí. — Ostrým pluhem osud oře, v brázdy seje štěstí, hoře. — Umění ve štěstí okrasa a v neštěstí útočiště. — Bůh štěstím vládne.

Jednotné číslo. 1. Hlad a práce výborné koření. — Rybám moře, ptactvu povětří a člověku širý svět za vlast. — Za mizy se lýči dere. — Zdraví hlava všeho. — Nevinnost na vinu mění okamženi. — Tíťi, síťi a rokyťi v bahnitých místech vycházejí. — Duše nejdražší zboží. — Kde pýcha, tu i pohanění. — Zlé býlí nejplennější. — Kostel krásí oltář a člověka milosrdenství. — Lakomství hluboké moře. — Nespravedlivé jmění prach. — Mlčení mladému ozdoba. — Dobré jméno nejlepší dědictví. — Strach veliká věc, a smrt holé nezdraví. — Slepé slepici vše zrní pšenice. — Síťi vodou se syťi. — Dobré zboží kupce nehledá. — Spoření bohaté koření. — Neprospívá bohatství v den hněvu.

4. Strpení přináší spasení. — Lépe bezpráví trpěti než činiti. — Velký strom má veliké kořání. — Cvičení a zkušeni dává umění. — Člověk pro zdraví všecko váží. — Dobré svědomí nade všecko jmění. — Ctnost umění převyšuje. — S Bohem mluví, kdo činí nešťastníku dobrodiní. — Meče za ostří brátí nelze. — Čest nad bohatství. — Dobré zachování za bohatství stojí. — Sníh osení přikrývá. — Vrba dává proutí. — Lenoch nalézá všude trní.

2. Zrádce tajemství kazí důvěru. — Bez nádobí zle se robí. — Beze zdraví není bohatství. — Veselá mysl půl zdraví. — Bez přátelství srdce truchlí, klesá, hynie. — I ve smíchu bolí srdce, a cíl veselí jest zármutek. — Nedůvěra přátelství otrava. — Ze zimy se jaro rodí, z trní růže vykvete. — Od přátelství nic není vzdálenějšího nad pochle-

benství. — Zdaliž sbírají s trní hrozny aneb s bodláčí filky?

3. Čtení cesta k umění. — Neslouží útěk ke cti, ale ke zdraví.

6. Lidé ve štěstí paměť trátí. — Ne po našem chtění, ale po božím dopuštění. — Bůh v bezcestí cestu najítí umí. — Po peří ptáka a po řeči člověka. — Štěstí sedá na rozcestí. — Všudy lidé na rozcestí, všem se kmitá jinde štěstí.

7. Krásný páv peřím a člověk učením. — Po vojně kopím v trní. — Za štěstím sláva, za ctností chvála. — Dobrota srdce jímá, násilím se nic neujímá. — Dobrodiním člověka nejspíše získáš. — Kdo si srdce dodává, se štěstím se potkává. — Usilím a prací i nebe koupíš. — Štěstí s nešťěstím ob jeden dvůr žive. — Za štěstím jdou přátelé. — Věděním jen člověk člověkem se stává.

Množné číslo. Ze srdce vycházejí zlá myšlení. — Na břehu mořském zátoky, předhoří a okřídli jsou. — Někde roviny, jinde hory a doly a údolí se spatřují.

* * *

Oko studu rozsudí. — Před Jiřím není léta. — Co do svatého Jiří vína vídáme, to o svatém Havle neobíráme.

Kníže a símě.

1. Kníže *)	1. símě **)
2. knížete	2. semene
3. knížeti	3. semeni
4. kníže.	4. símě
5. kníže	5. símě
6. knížeti	6. semeni
7. knížetem	7. semenem
1. knížata	1. semena
2. knížat	2. semen
3. knížatům	3. semenům
4. knížata	4. semena
5. knížata	5. semena
6. knížatech	6. semenech
7. knížaty	7. semeny

*) A. Jména osob, zvl. věku mladistvého: kníže, hrabě, pachole, děvče, vnouče, dítě (v j. č.);

B. jména mládat zvířecích (-e, ě);

C. věcná: doupe, poupě, vole, koště; země.

**) břímě, plémě, písmě, rámě, témě, výmě, slémě.

Cvičení. I kniže má své kříže. — I kuře má žluč. — Každé ptáče svým zobáčkem syto. — Kuře učí slepici hrabati. — Nové koště dobře mete. — Štěně vyzrazuje, jaký pes bude.

Nehájí knížete tak stráž jako láska poddaných. — V oizim dvoře pěknější jehňata. — Lišky doupata mají a ptáci hnízda. — Neublížuj zvířatům. — V poupatech růže dřímají. — Jaké símě, také plémě. — Kde je požitek, má býti i břímě. — Chudoba těžké břímě. — Vlastní břímě netíží. — Kdo za pluhem kleje, zlé símě (semeno) seje. — Jedenkaždý své břímě trpělivě nes. — Od špatného semene nečekej dobrého plemene.

* * *

D í t ě .*)

Pravda jest dítě boží. — Děti mluvívají pravdu. — Chudá matka spíše sedm dětí vychová, nežli sedmero dětí jednu matku uživí. — Dobrý otec k dětem, dobrý i Bůh k lidem. — Metla vyhání děti z pekla. — Když se lýka drou, tehdy na ně i s dětmi!

*) V j. č. podle kniže, ve mn. podle kost.

II. Jméno přídavné.

Rod a význam přídavných jmen.

Jakostná:

Tvrdošijný člověk nikomu nemilý. — Tichý, ale lichý. — Hřích sladký, a člověk padký. — Učení kořen hořký, ale plod sladký. — Malý dukát, ale drahý.

Pravda příkrá, ale zdravá. — Práce kvapná málo platná. — Hustá přísaha, řídká pravda. — Brázda hluboká, sláma vysoká.

Lakomství hluboké moře. — Každému své hoře hořké a příkré. — Spěšné dílo nebývá dobré. — Plané ovoce je trpké.

Přisvojovací:

Pochlebník sestřenec lhářův. — Laštovčin zobáček krátký, ale sladký. — Smělcova máti nejdříve zapláče. — Zahálka je čertova poduška. — Slovo Hospodinovo světy stvořilo.

Vztažná:

Lísková masť divy tvoří. — Třeba chaloupka jedlová, jen když je srdce zdrávo. — Lenocho nejlépe domlouvati dubovými slovy. — Ranní déšť a večerní smlouva jsou nestálé. — Žaludek není kůže ovčí, ale vlčí.

* * *

Určitá a neurčitá přídavná jména.

Neurčitá:

Přemluvač nutiteli podoben. — Bůh není náhliv, ale pamětliv. — Chudoba bezpečna, a proto vesela. — Dokud člověk zdrav, i voda mu sladka. — Co právo, to zdrávo. — Země tvrdá, a nebe vysoko. — Nemocnému vše hořko.

Určitá:

Malý slavík, ale hlas veliký. — Lepší malý zisk, nežli velká škoda. — Spěšné dílo nebývá dobré. — Cizí oběd sladký, ale nesytý. — Cizí hoře lidem smích. — Ovčí rouno a vlčí srdce.

Skloňování určitých jmen přídavných.

Slabý.

Jednotné číslo.

Mužský rod.	Střední rod.	Ženský rod.
1. Slabý	1. slabé	1. slabá
2. slabého	2. slabého	2. slabé
3. slabému	3. slabému	3. slabé
4. slabého, slabý,	4. slabé	4. slabou
5. slabý	5. slabé	5. slabá
6. slabém	6. slabém	6. slabé
7. slabým	7. slabým	7. slabou

Množné číslo.

1. slabí, slabé	1. slabá	1. slabé
2. slabých	2. slabých	2. slabých
3. slabým	3. slabým	3. slabým
4. slabé	4. slabá	4. slabé
5. slabí, slabé	5. slabá	5. slabé
6. slabých	6. slabých	6. slabých
7. slabými	7. slabými	7. slabými

* * *

- I. 1. Dobrý přítel zlato převažuje.
 2. Pilnost sluhy dobrého činí pána štědrého.
 3. Dobrému všude dobře.
 4. Kdo Bohu slouží, dobrého má hospodáře.
 5. Dobrý příteli!
 6. Při dobrém větru na bouři pamatuj!
 7. Buď dobrým posluchačem, budeš dobrým povědačem.

1. Dobří hosté vždy jsou vítáni.
Dobré žernovy všecko zmelí.
2. Z dobrých skutků netřeba se kátí.
3. Dobrým škodí, kdo zlým hoví.
4. Zlé spolky kazí dobré mravy.
5. Dobří rodiče!
6. Vše se děje po dobrých soudech božích.
7. S dobrými obcuj a zlých se varuj.

- II.
1. Dobré nad zlým vítězí.
 2. Dobrého po málu.
 3. Vše na světě je k dobrému.
 4. Dobré miluj, zlého se varuj!
 5. Dobré pachole!
 6. Při dobrém se nikdy nesteskne.
 7. Dobrého dobrým přibývá.

1. Dobrá slova se nekupují.
2. Dobrých polí neprodávej.
3. K dobrým srdcím dobrými slovy cestu najdeš.
4. Na dobrá slova měkká odpověď.
5. Dobrá pacholata!
6. V dobrých letech na zlá pamatuj!

- III.
1. Dobru dobrá i paměť.
 2. Pokoj buďž lidem dobré vůle.
 3. K dobré studánce ušlapaná cestička.
 4. Na dobrou koupi netřeba kupcův pobízeti.
 5. Dobrá sestro!
 6. Lidé i na dobré cestě klopytají.
 7. Čas i příhoda jsou dobrou školou.

1. Z dobrého kořene dobré větve.
2. Z dobrých prací trvalý zisk.
3. Dobrým duším věčnost dána jest.
4. O dobré rady bývá nouze.
5. Dobré sestry!
6. Na dobrých cestách nezabloudíš.
7. Nejen dobrými radami, i skutky pomáhěj!

Rod mužský.

Cvičení. Jednotné číslo. 1. Kdo dvorný, ten i hovorový. — Tvrdošijný nikomu nemilý. — Dobrý ne učiní než dobře. — Vlk i nemocný stačí na ovci. — Tichý, ale lichý. — Lepší ostrý nepřítel nežli měkký přítel. —

Lepší jest zjevný nepřítel nežli úlisný přítel. — Jest malý, ale zralý. — Buď všímavý, ale ne zvědavý. — Plný souděk nezvučí. — Hřích sladký, a člověk padký. — Učení kořen hořký, ale plod sladký. — Hněv přátelský krátký, netrvalý. — Malý slavík, ale hlas veliký. — Malý dukát, ale drahý. — Veliký dub a doupnatý, malý a houževnatý. — Věrný sluha nezaplacený klénot. — Bez přítele život smutný, osamělý. — Mlsný žaludek jest zlý a špatný hospodář.

4. Stihne soud boží chytrého. — Když slepý slepého vodí, oba v jámu upadnou. — Na chytrého mrkni, hloupého trkni. — Kdo má věrného čeledína, má poklad v domě. — Přítele cti přítomného, chval vzdáleného a podporuj vždy berly potřebného. — Štědrého dárce miluje Bůh. — Přátelství převzácný poklad v sobě taji. — Statek nespravedlivý sežirá i spravedlivý. — Veselý na cestě tovaryš za dobrý kočár stojí. — Pěkný rok dává pěkný plod. — Chovej bílý grošík pro černý den. — Hlučný počátek tichý konec mívá.

2. Ctnostného vlastní je celý svět. — Příjemná pochvala od slavného. — Duch spanilý spanilého žádá tvaru. — V neštěstí rozeznáš přítele pravého od nepravého. — Pilnost sluhý dobrého činí pána štědrého.

3. Meče nedávej zuřivému, svobody mladému, statku hloupému a peněz útrátnému. — Chudému Bůh není chudý. — Podobný podobnému se raduje. — Závidí lysý holému. — Sytý lačenému nevěří. — Zdravý nemocnému nevěří. — Sladký sen bezstarostnému. — Moudrému napověz, hloupému dolož. — Štastnému umírá nepřítel a nešťastnému přítel. — Snadno jest zdravému raditi nemocnému. — Bohatému netřeba rozumu.

6. Při dobrém větru na bouři pamatuj! — Co o svatém Jiří vína vidáme, toho o svatém Havle neobíráme. — Při zlém návyku nemá ctnost vzniku.

7. Nad chudým nechudý Pán Bůh. — Nad moudrým hvězdy nepanují. — Nebývej přítelem hněvivého, a s mužem prchlivým neobcuj!

Množné číslo. 1. Živí se všeho dočekají a mrtví doleží. — Zdraví nepotřebují lékaře. — Hloupí všecko skoupí. — Přítel starý lepší nežli dva noví. — Hladoví se i o mouchu svadí. — Mladí*) ležáci, staří žebráci. — Bratří snášeliví, veliké divy. — I staří lidé se divívali. Milé zlého počátky, leč konce žalostné.

*) Měkčí a rozlišují.

4. Úroky mají bystré kroky. — Staré chrámy dobré zvony mají. — Zlé spolky kazí dobré mravy. — Na chválené hrozny ber malý košík. — Na vysoké domy rády bijí hromy. — Obcování snadno vděje dobré i zlé obyčeje. — Z mála ber malé štipce.

2. Srdce moudrých bývá tu, kde jest zármutek. — Jediný šťastný den přivádí v zapomenutí dlouhou řadu odporných osudův. — Proto Pán Bůh dobrých tresce, aby se zlí káli. — Málo jesti synů blaha vlasti chtivých. — Ústa bezbožných mluví věci převrácené. — Ráj jest sídlem chudých.

6. Blažený život v činech dobrých záleží. — Po lidských žlabech kalná voda teče. — V nerybných krajích i rak za rybu platí.

3. Pyšným se Pán Bůh protíví, pokorným dává milost svou. — Mladým dělati, mužům řídití, starým modlití se přísluší. — Kdo se dobrým posmívá, Boha na se vyzývá. — Strašný mnohým strachuj se mnohých.

7. Skryté štěstí za ctnostnými chodí. — Kdo chodí s moudrými, moudrým bude. — Mezi slepými jednoooký král jest.

* * *

Řod střední.

Číslo jednotné 1. Cizí jmění sebe větší, netrvalé; lepší spravedlivé, třeba malé. — Nespravedlivé jmění prach. — Pokorné slovo hněv ukrocuje. — Lakomství hluboké moře. — Bezděčné dílo nebývá valné. — Každému své hoře hořké a příkré. — Spěšné dílo nebývá dobré. — Život těla je srdce zdravé. — Plané ovoce trpké jest. — Dílo kvapné málo platné.

4. Laskavé slovo a laskavý pohled i divoké zvíře k ruce přivábí. — Bůh má veliké oko. — Tajné sám Bůh soudí. — Kdo dobré činí, tomu zlé neškodí. — Lež má plitké dno.

2. Bůh dlouho shovívá, ale pak do živého ranívá. — Dobrého neboj se a zlého varuj se. — U Boha není nic nemožného. — Kdo chce užívati sladkého, musí prve okusiti hořkého. — Zlé ze zlého se snuje. — Kdo zlé strojí, nech se zlého bojí. — Co dobrého staří měli, vdlěčný uctí potomek. — Každý strom dobrý ovoce dobré nese, zlý pak strom zlé ovoce nese. Nemůžet dobrý strom zlého ovoce nésti, ani strom zlý ovoce dobrého vydávati.

3. Tvrdé zavlíému bratr. — Zvykej dobrému, zlé na mysl nepřijde. — Zlé zlému ruku podává. — Zlému jako dobrému člověk přivyká. — Kdo nic nového nevidal, ten i starému rád.

6. Lépe jest na malém lůžku člověku zdravému, nežli na širokém loži nemocnému. — Lépe po dobrém nežli po zlém.

7. Dobré nad zlým vítězí. — Zlé zlým se zbývá. — Dobré dobrým se nikdy nezkazí. — Se suchým dřívím i zelené shoří. — Zlé zlým jmenuj, a za dobré dobrým se odměňuj. — Jest sladké s hořkým v číši světa.

Množné číslo. 1. Stará práva nejlepší. — Líná ústa holé neštěstí. — Mladá léta zlaté časy. — Předsevzetí lidská jsou nestálá. — Červivé jablko se stromu letí.

4. Pot činí úrodná pole. — Víno obveseluje srdce lidská. — Pěkné slovo železná vrata otvírá.

2. Nemí dědiců dobrých jmen.

6. I ve mladých letech starý rozum bývá.

3. Lichotivým slovům nevěř!

7. Lenocho nejlépe domlouvati dubovými slovy.

* * *

Rod ženský.

Číslo jednotné. 1. Pravda příkrá, ale zdravá. — Dobrá řeč dobré místo nalezne. — Řeč uctivá bez prospěchu nebývá. — Práce kvapná málo platná. — Práce černá dělá bílé peníze. — Ostražitého koně lítá zvěř nerozrhá. — Stojatá voda hnije. — I pod ošumělým kloboukem moudrá hlava bývá. — I černá půda bílé žito rodí. — Po účinku zlá rada. — Lepší malý zisk než velká škoda. — Oči jsou nesyťá věc. — Velké bohatství, těžká nemoc a zlé svědomí nedají se utajiti. — Lepší slamené porovnání nežli zlatá pře. — Hustá přísaha, řídká pravda. — Soudce spravedlivý, kamenná hradba. — Brázda hluboká, sláma vysoká. — Častá pírká, hotová dirka. — Odpověď měkká odvrací hněv, ale řeč zpurná vzbuzuje nepřivost. — Prostranná brána a široká cesta jest, kteráž vede k zahynutí. — Krejcar je sic malý dárek, ale velká duším služba. — Slepota je těžká muka, těžká stráž.

4. Těžké stříbro dělá lehkou mysl. — Krátká veselost dlouhou žalost často činí. — Pilný hospodář činí obratnou čeládku. — K malému výdělku dej velkou stráž. — Na dobrou koupi netřeba pobízeti.

5. Lípo milá, strome český, sladká živitelko včel!

7. Hedvábnou rukou přítele vybírej a drž železnou. — S mlčenou nejdál dojdeš. — Koně řídíme, uzdou a lidi moudrou mluvou. — Vlídnuou řečí více získáš nežli sečí.

2. Bez veliké příčiny nehledej jiné otčiny. — Drž se nové cesty a starého přítele. — Bez rozumné svobody nemá život lahody. — Z malé jiskry velký oheň bývá. — Bezedné kádi se nedoliješ.

3. Dobré srdce nehezké tváři krásy dodává. — Slepé slepici vše zrní pšenice.

6. Při svorné vůli jde vše do hůry. — Ctnost a štěstí visí na tenké niti. — Ve záři míhavé jeví se luna tichá; a po báni putuje po vysoké a ve vodě studené myje si líce.

Množné číslo. 1. U veliké vodě veliké ryby bývají. — Od přítele i rány milé. — Vychování tvrdé, děti zdravé. — Půvabné jsou barvy hada. — Myšlení spravedlivých jsou pravá, ale vady bezbožných lstivé. — Bez ochoty zlé roboty. — Šediny — hrobové květiny.

4. Velké ryby malé požirají. — Nedbá nic srdce ctnostné, na lidské řeči zlostné. — Veliké myslí jest, kdo libé i odporné věci jednostejně snáseti může. — Jazyk malý úd, ale veliké věci provádí. — Letí oblaka přes lesy pusté, a luzní snové přes hlavy lidské.

2. Kdo zlaté hory přislubuje, ani olověných nedá. — Od myslí nepravých nečekej rad zdravých. — Škoda velikých prací, kde malé stačí. — Kdo je širokých plecí, mnoho unese. — Tichých ovec se mnoho v jednom chlévku směstná.

6. Kdo po vysokých věcech touží, po neštěstí touží. — Kůň o dlouhých otěžích rád z koleje vyskakuje.

3. Krátké veselí k dlouhým žalostem vede.

7. Lépe se vrátiti, nežli špatnými cestami do konce jíti. — Vlídnymi řečmi mnoho získáš.

Dnešní.

Jednotné číslo.

Mužský rod.	Střední rod.	Ženský rod.
1. dnešní	1. dnešní	1. dnešní
2. dnešního	2. dnešního	2. dnešní
3. dnešnímu	3. dnešnímu	3. dnešní
4. dnešního, dnešní	4. dnešní	4. dnešní
5. dnešní	5. dnešní	5. dnešní
6. dnešním	6. dnešním	6. dnešní
7. dnešním	7. dnešním	7. dnešní

Množné číslo.

1. dnešní
2. dnešních
3. dnešním
4. dnešní
5. dnešní
6. dnešních
7. dnešními

Ovčení. Domácí chléb nejlepší. — Ranní déšť a večerní smlouva jsou nestálé. — Ranní smích, večerní pláč. — Kozi zdraví, vlčí hlad. — S postele ranní skok bývá k bohatství krok. — Celý svět oko boží. — Ovčí rouno a vlčí srdce. — Cizí oběd sladký, ale nesytý. — Vlastní chvála neplatí. — Psu psi čest. — Panské spaní, žebračí snídaní. — Cizí chléb chutnější. — Cizí hore lidem smích. — Žaludek není kůže ovčí, ale vlčí. — Vzduch boží duch. — Duha ranní (jakož i okolek měsíční) pošmourné, večerní jasné počasi zvěstuje. — Vitr půlnoční zplozuje déšť. — Dobrá rada jako ryzí zlato. — Pokolení ještěrčí, kterak byste mohli mluvití dobré věci! — Kachního žaludku se nedokrmíš. — Z cizího nezbohatneš. — Plna jsou nebesa slávy boží a země řečí lidských. — Krásou z rukou božích uladěno rybí tělo tu, tam ptačí křídlo. — Cizího jídla nesol. — Dobrý dlužník cizího měšce hospodář. — Pokrytec ústy kazí bližního svého. — Kde kůže lví není platna, liščí břevno pokládej. — Kneš-li bližního, duši svou v základ dáváš. — Š boží milostí dobude si každý štěstí. — Kdo chce cizím, musí svého nasadití. — Cizím volm chleba se nedooreš. — Cizím rozumem nežij. — Kdyby šlo po sovím, nikdy by nebylo dne. — Hlavní větry jsou: východní, polední (jižní), západní a půlnoční (severní).

 Neurčitá jména přídavná.

Ovčení. Přemluvač nutiteli podoben. — Bůh nikomu dlužen neostává. — Kdo nevěren Bohu, nevěren také lidem. — Žádný prorok není vzácen ve vlasti své. — Hoden jest dělník mzdy své. — Čiň dobře všem, a sobě nebuď škoden. — Kdo není málem spokojen, není více hoden. — Kdo mnoho mluven, zřídka slibu věren. — Kdo se chváli, není chválen hoden. — Člověk v nesnázech důvtipen. — Kdo náchylen k smíchu, náchylen také k pláči. — Pravdomluvnosti pilen buď. — Ještě je Pán Bůh živ! — Bůh milostiv. — Bůh

není náhliv, ale pamětliv. — Kdo závistiv, sám sobě křiv. — Laskav jest pán na sluhu rozumného, ale hněviv na toho, kterýž hanbu činí. — Bůh bohat milostí. — Ač chodec syt, ale mošna není. — Ten mlád jest, kdo zdrav; ten bohat, kdo bez viny. — Kdy zimní chlad, tu každý mlád. — Blah, kdo věří.

Ne z každé ruky, příjemna Bohu oběť. — Smrt udatnému nestrašna. — Chudoba bezpečna, a proto vesela. — Syta-li myš, hořka jí mouka. — Ani radost věčna, ani žalost nekonečna. — Smrt pro vlast mila i pochvalna. — I ve přátelství míra dobra. — Bez opatrnosti i moudrost slepa. — Zrada z kouta číhá ráda. — Ještěrka malička, ale má zuby ostré. — Nepodobna hvězda hvězdě a člověk člověku. — Dokud člověk zdrav, i voda mu sladka. — Ohavná jest pro své hříchy pýcha. — Krásna jestit outlá růže ve svém prvním něžném puku. — Duši lačné každá hořkost sladka.

Dobro milo odkudkoliv. — Dobré i ve snách hezko. — Co právo, to zdravo. — Vše vhod dobro; co příliš, nezdravo. — Každé ptáče svým zobáčkem syto. — Třeba chaloupka dřevěná, jen když v ní srdce zdravo. — Země tvrda, a nebe vysoko. — Příteli poručeti se zbytečno. — Nemocnému vše hořko. — Neštěstí vždycky hotovo. — Co tělu libo, duši žel. — Vyvyšujme Hospodina; milo, rozkošno a sladko v písni jemu vzdáti čest.

Pro pravdu se lidí rádi hněvají. — Jste ovšem bohati, a my chudi; za to jste churavi, my pak zdraví a čerstvi. — Rohy jelenu nejsou těžky. — Vděční budete dobrodincům.

* * *

2. Jez do syta a dále do potu. — Jez do polosyta, pij do polopita, vyjdou ti na plno léta. — Z nenáhla děláje víc uděláš.

3. Statky po málu a po různu se shromažďují, po panskú pak po lehoučku utrácí.

4. Skřivánek nízko žive, ale vysoko Boha chválí. — Dobré dlouho se pomní. — Ctnost a krása řídko spolu bývají. — Těžko je dobro vidati, ale snadno poznati.

6. Čiň dobře, a bude dobře. — Zlé dílo zle se platí. — Mnohý prodává draze, a chodí naze. — Kdo se v mále zpronevěřil, zpronevěří se i ve mnoze.

7. Kdo málem není spokojen, není mnoha hoden.

* * *

Řeč tvá známa tebe činí. — Syna poslušného bohata učiní Hospodin. — Spaseny učíň služebníky své, o Pane! — Všichni, jimžto bude spasenu býti, po pravici boží stanou. — Uhlíři není hanba černu býti. — Sluší křestanu (křestanům) býti pokornu. — Třeba opatrnou býti každému, by ho lakomství nepodtrhlo. — Lepší jest samotnu býti, nežli se zlými spolek míti. — Nikdo neví, dlouho-li jemu živu býti bude. — Bez přítele nikomu živu býti nelze. — Duchem chudu býti jest pokornu býti, nehrdu.

Přídavná jména přisvojovací.

Králův.

Jednotné číslo.

Mužský rod.	Střední rod.	Ženský rod.
1. Králův	1. královo	1. králova
2. králova	2. králova	2. královy
3. královu	3. královu	3. králově
4. králova, králův	4. královo	4. královu
5. králův	5. královo	5. králova
6. králově	6. králově	6. králově
7. královým	7. královým	7. královou

Množné číslo.

1. královi, královy	1. králova	1. královy
2. králových	2. králových	2. králových
3. královým	3. královým	3. královým
4. královy	4. králova	4. královy
5. královi, královy	5. králova	5. královy
6. králových	6. králových	6. králových
7. královými	7. královými	7. královými

Cvičení. Jednotné číslo. Vůle boží a soud králův. — Nezdárné dítě otcův zármutek. — Pochlebník sestřenec lhářův. — Hlas Hospodinův láme cedry a rozkřesává plamen ohně. — Anděl Hospodinův strážuje těch, již se ho bojí. — Obličej Hospodinův obrácen proti těm, kteří páší zlé věci. — Laštovčin zobáček krátký, ale sladký. — Pondělek jest nedělin bratr. — Matčina modlitba s mořského dna vynímá. — Dávejte, co jest císařovo, císaři. — Srdce královo v ruce boží. — Smělčova máti nejdříve zapláče. — Zahálka je čertova poduška. — Bázeň Hospodinova jest počátek umění.

4. Kdo zamiluje zisk, Jidášovu píseň zpívá. — Syn moudrý přijímá cvičení otcovo. — Jméno Hospodinovo vzývejme.

2. Nemožno z řeči lichometnickovy pravdy se dopídití. — Sám si škodí, kdo nedbá moudré rady otcovy a nevšímá si řeči matčiny. — Kázně Hospodinovy nezamítej! — Věřím, že užívati budu dobroty Hospodinovy.

3. Jidášovu nevěř políbení! — Kdo věří slovu lhářovu, na písku staví. — Běda rodičům, kteří povolují svéhlavosti synově a poštilosti dceřině. — Dítka, bázni Hospodinově učte se!

6. V Kainově oběti neměl Bůh zalíbení, za to však v oběti Abelově. — Jedné věci žádal jsem: abych přebýval v domě Hospodinově a spatřoval okrasu Hospodinovu. — Požehnaný, jenž se bere ve jménu Hospodinově. — V lásce matčině spočívá štěstí dítěte.

7. Slovem Hospodinovým nebesa učiněna jsou. — Lepší jest málo s bázní Hospodinovou nežli pokladové mnozí s nepokojem. Smrtí Spasitelovou vykoupeni byli všickni lidé.

Množné číslo. Zahynou nepřátelé Hospodinovi. — Chvalte jméno Hospodinovo, chvalte, služebníci Hospodinovi, kteříž stáváte v domě Hospodinově. — Hospodářovy oči stěhou domu. — Hospodářovy oči koně vyobročí. — Matčiny ruce jsou vždy měkčí. — Kovářovy děti nebojí se jisker. — Všecky stezky Hospodinovy jsou milosrdenství a pravda. — Oči Hospodinovy patří na ty, kteříž se ho bojí. — Pojďte, vizte skutky Hospodinovy. — Václav a Boleslav byli synové Vratislavovi a Drahomířini, a vnukové Bořivojovi a Ludmilini. — Otcových přátel si važ! — Přiložte mysl ke skutkům Hospodinovým! — Drahá jest před očima Hospodinovýmá smrt svatých jeho.

* * *

Všudy jest země Páně. — Kdož moc Páně změří v mysli?

Stupňování přídavných jmen.

Stupeň druhý.

Matčiny ruce měkčí a hebcí*) nad hedvábi. — Co je hezké, je nám lehké; čím hezcí, tím lehčí. — Nevděk jedu hořčí jest. — Lidé a štěstí nade sklo křehčí. — Život trpký, a smrt přece trpčí.

* * *

*) Příponou í tvoří zde uvedená.

Milejší*) ctnost s chudobou nežli hřích s ozdobou. — List smělejší než jazyk. — Dobrý čím povýšenější, tím lidu milejší. — Dar bývá chutnější, dává-li jej vznešenější. — Komu's povinnější, buď i úslužnější. — Čím pokornější, tím jsi libeznější. — Co dálnější, to valnější. — V cizím dvoře pěknější jehňata. — Hojnější vždy obilí na sousední roli. — Čím kdo vyvýšenější, tím bývá nebezpečnější. — Nade rtuť nic divnějšího: tekutá jest, aniž však mokrá. — Rozumnější ústupnější. — Čím jsou vody kalnější, tím jsou lovy valnější. — Druhý den vždycky moudřejší. — Po radě bývají páni moudřejší. — Jitro jest bystřejší večera. — Domáci a známější jsou vždy svědomější.

Čím kdo pluku bedlivější, tím zisk hotovější. — Po svádě milejší shoda, po vojné chutnější pokoj, po hořkém libější sladkost. — Čím hloupější, tím drzejší, a čím moudřejší, tím nesmělejší. — Častější cvičení, jistější prospěch. — Páv na cizím dvoře panštější.

* * *

V nouzi a potřebě všechno dražší.***) — Roste-li den, je tužší zima. — Čím víc hub roste, tím tužší zima naroste. — Čím sušší dřevo, tím lépe hoří. — Co od Boha, sladší jest nad med. — Čím starší kozel, tím tvrdší roh. — Čím starší je dub, koření tím hlouběji pouští; čím starší člověk, tím hlouběji stav se v Bohu. — Nad slabším zvítěziti není hrdinství. — Dnes člověk pevnější kamene a zítra vody slabší. — Čím vzhod vyšší, tím pád nižší. — Tišší vody jsou hlubší. — Tlustší tělo, tenší rozum. — Bližší košile kabátu. — Čím hladší řeč, tím jest nebezpečnější. — Buď nižším vlídný a přívětivý, rovným služebný, vyšším uctivě povolný. — Kratší jest radost nežli žalost. — Kde břehy se ouží, je prudší proud. — Čím se kdo výše vyzdvihuje, tím těžšími pécmi se obkličuje.

* * *

Prátelská láska lepší****) kamenných hradeb. — Dobrý každý může lepším býti. — Horší jazyk pochlebníka nežli kopí bojovníka. — Zlého člověka tresce Bůh skrze horšího. — Čím horší kolo, tím více vrzá. — Deštivé léto horší pod-

*) Příponou -ějši ta, jichž kmen ukončen jest souhláskami l, r, m, n; v, p, b, t, z; k, ch, sk, ok.

**) Příponou -ši ta, jichž kmen končí se h, ch, d, t, b; k, ek, ok.

****) Nepravidelné: dobrý, zlý, velký, malý, dlouhý.

zimku. — Horší je strach nežli bída sama. — Čím větší hlava, tím větší klobouk. — Kdo malému daru nepovděčen, většího nezashluje. — Čím menší vlast je má, tím větší má k ní láska.

Stupeň třetí.

Kde nouze nejvyšší, tam Bůh nejbližší. — Duše nejdražší zboží. — Čtnost nejlepší urozenost. — Rychlá štědrota nejlepší. — Lakomec všem bývá zlý, sobě nejhorší. — Každý sobě nejbližší. — Chudoba marnotratnosti nejbližší dědicka. — Když nouze nejvyšší, Pán Bůh nejbližší. — Na pouštích největší ozvěna. — Není jazyk nejhorší zbraň. — Když hra nejmilejší, přestaň. — Pokorná srdce největší poklad. — Chvála nejpříjemnější písnička. — Dobré jméno nejlepší dědictví. — Cizí nejsvětější. — Závist nejhorší nemoc. — Prostřední štěstí nejlepší. — Hlad jest nejlepší kuchař. — Nejvyšší hory nejtěžší hromobití snášejí. — Starý přítel nejlepší. — Nejmodřejší může chybiti. — Nejlacinější lék voda. — Zlé svědomí nejhorší nemoc. — Největším bohatstvím jesti pracovitá spokojenost. — Zlosyn ze všech nejhříšnější jest vrah svého národa. — Nejdražší klénot jsou rtové umění. — Nejkrásnější nade všechny čtnosti čtnost, jež vlastní čtnosti ukryvá. — Pod ochranou Nejvyššího blaze, bezpečně se spí.

III. Náměstky.

Náměstky osobné.

Jednotné číslo.

1. Já
2. mne
3. mně, mi
4. mě, mne
5. já
6. mně
7. mnou

1. ty
2. tebe
3. tobě, ti
4. tě, tebe
5. ty
6. tobě
7. tebou

Množné číslo.

1. my
2. nás
3. nám
4. nás
5. my
6. nás
7. námi

1. vy
2. vás
3. vám
4. vás
5. vy
6. vás
7. vámi

Já jsem cesta, pravda a život. — Moudrost praví: Já milující mne (mě) miluji, a kteříž mne pilně hledají, nalézají mne (mě). Bohatství a sláva při mně jest, mnou knížata panují i soudcové zemští. — Kdo mě loni bil, ten i dnes mi není mil.* — Kdo mi dává, učí mne dávatí.* — Český otec, česká máti učili mne jazyk znáti. — Čti tomu, kdo rozumí, a mně prostě pověz. — Jak mi půjčíš, tak oplatím. — Kdo mi plesy zmařil, nemůže mi odníti pláče.* — Máš mě, nedbáš mne; ztratíš mě, poznáš mě. — Kdo mně nevěří, nemá u mne víry. — Nasyť mne, a pak mně poroučej!

Já o Havlu, ty o Pavlu. — Jak ty Bohu, tak Bůh tobě.* — Když se ti hry nejvíce chce, přestaň.* — Přej, bude ti přáno.* — Ostříhej mne, Bože silný, neboť v tebe doufám. — Měj ty naději v Bohu, a chléb pro tebe ve voze. — Doufej, Bůh je s tebou.* — Když ti dobře, mlč. — Kdo o kom před tebou, jistě o tobě před jinými.* — Jak ty mně, tak i já

*) Hvězdičkou poznamenané lze ve množném čísle pronášeti, jakož i v jiných osobách.

tobě.* — Já pán, ty pán; kdo bude dělati? — Kdo tebe nezná, koupil by tě, a kdo zná, darmo tebe nevezme. — Co tebe nepálí, nehas.* — Kaž se lidmi, nebudou se tebou kázati. — Co mne dnes, to tebe zítra. — Oklamal-lis ty mne včera, já tebe dnes od večera. — Jedl s tebou, pil s tebou, proto ti hraje o hrdlo. — Kde mlčí moudrý rozum, tam ti dobré srdce radí. — Nebuď příliš sladký, ať si na tobě někdo neposladá.*

My o vlku, a vlk za humny. — Všickni my pod Bohem stojíme. — Jak my otci, tak i nám otec. — Až své přestojíme, i z nás lidé budou. — Tobě z úst, a nám mimo uši šust. — S námi štěstí nech zahrálo na pány neb posluhy, k činům přec každému přálo dosti volné okruhy. — Dokud síla, hledme díla, by památka po nás byla.* — Lepší dobrý o nás hlas nežli zlatý pás.* — Chyba námi vládne. — Bůh je s námi, kdo proti nám? — Nad námi všemi vládne Bůh.*

Vy zpíváte, a nás slzy polévají. — Kdo vás přijímá, mne přijímá. — Příroda spasí vás. — Vám Bůh dal, a nám slíbil. — Vám je do smíchu, ale nám pohřichu.

* * *

On, ona, ono.

1. On	1. ono	1. ona
2. jeho, ho	2. jeho, ho	2. jí
3. jemu, mu	3. jemu, mu	3. jí
4. jej, jeho, ho	4. je	4. jí
6. něm	6. něm	6. ní
7. jím	7. jím	7. jí
1. oni	1. ona	1. ony
2. jich	2. jich	2. jich
3. jim	3. jim	3. jim
4. je	4. je	4. je
6. nich	6. nich	6. nich
7. jimi	7. jimi	7. jimi

Bohu zněj tvůj věčný zpěv; zhojít **On** tvé bolné rány. — Já o strace, on o vráně. — Komu Bůh slíbil, nikdy ho nemine. — Kde chudý bere? Bůh mu dává. — Když ptáčka lapají, pěkně mu pískají. — Podáš-li mu prstu, ujme tě za celou ruku. — Koho nám třeba, víme hned, jak mu říkají. — Mluv každý, co by jej ctilo. — Není ďábel tak hrozný, jak ho malují. — I pes pomní, kdo ho krmí. — Běd se každý chraň, nežli přijdou naň. — Mnohý utne teprv stonek, když se bodne oň.

Kdo do tebe kamenem, ty do něho chlebem. — Kdo s Bohem, Bůh s ním. — Co chleba, to v něm, co roucha, to

na něm. — Pozdě, synu, lípa kvete, má však sladký, vonný květ; z něho vzácný lék se tvoří, a v něm stkvostný skryt je med. — Mocným proudem duch je času; kdo se stavi proti němu, v jeho vlnách zahyne. — Svět se mění, a my v něm. — Kdo se dvou břehů drží, oba se s ním utrhnou. — Krása s časem přichází a s ním odchází.

Závist ujímá, ale moci nemá; ona stále živa, jí není konce, ač v ní stálosti není; bohatství jí nejčastěji zplozuje. — Kdo sám cti nemá, jinému jí nedá. — Naučí potřeba, čeho k ní třeba. — Zle je smrti si přát, hůře však jí se báti. — Každý na smrt čeká, přece se jí leká. — Pravdu každý chválí, ale nekaždý jí hájí. — Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá. — Pravda nezná ustoupiti zlobě; kdo jí laje, ten ji zastává, ke cti jsou jí slova rouhavá. — Bez konce je velká věčnost, mžíkem v ní je život tvůj. — Vlast tobě život dala, jí obětuj jej zas, vlast tobě lásku dala, ji vroucně miluj zas, vlast tobě slávu dala, jí slávu získej zas, vlast tobě jmění dala, jí nes je v obět zas.

Synu, čiň, co slunce činí; ono velká dobrodiní světu prokazuje. — Z pilnosti se štěstí rodí; Bůh je děl, s boží milostí každý si jeho dobude. Ono však noclehy mění; neštěstí s ním ob jeden dvůr žive.

Množné číslo.

Rosný déšť se perlí s nebe, viz ty kapky, synu můj; prach je pouští mimo sebe, květ je jímá v kalich svůj. — Jsoutě jedna moudrá ústa v oboru nebeských těl; my slyšíme, že k nám mluví, jich však nikdo neviděl. — Kolik se jich tebe bojí, tolik jich o život stojí. — Kdo doma radosti nemá, jinde jich darmo hledá. — Nešťastných se ujímejte, v potřebách jim pomáhejte. — Mnohým peklem hroz, nebo pěkně jich pros, nic nespravíš. — Bohatí nevždycky vědí, kdo po nich dědí. — Sliby se blázni radují, moudří se jimi kají. — Kdo zachází s bezbožnými, mívá hanbu rovně s nimi.

* * *

Se.

1. —
2. sebe
3. sobě
4. se, sebe
6. sobě
7. sebou

Co chceš míti tajného, měj u sebe samého. — Kdo miluje zlato, nenávidí sebe. — Láska od sebe začíná. — Lakomec

všem bývá zlý a sobě nejhorší.* — Prve sobě, potom tobě.* — Sám sobě troufej! — Každý sobě nejbližší. — O té době každý sobě. — Sobě nahání, když tě zlý chválí.* — Bůh praví: pomáhej si sám, pomohu tobě i já. — Budeš-li moudrý, sobě moudrý budeš.* — Kdo sobě zlý, komu dobrý? — Kdo se mnoho ptá, zajde si. — Dobře-li činiš, sebe obveselíš.* — Každý o sebe, Pán Bůh o všechny. — Neštěká pes pro ves, ale pro sebe.* — Bližního miluj jako sebe sama.* — Vrz chléb za sebe, před sebou najdeš.* — Přátelství převzácný poklad v sobě tají.

Doba k době, rovní k sobě. — Jinak smýšlejí lidé o nás, než my o sobě.

Náměstky přisvojovací.

Jednotné číslo.

Mužský rod.	Střední rod.	Ženský rod.
1. můj	1. mé (moje)	1. má (moje)
2. mého	2. mého	2. mé (mojí)
3. mému	3. mému	3. mé (mojí)
4. mého, můj	4. mé (moje)	4. mou (mojí)
5. můj	5. mé (moje)	5. má (moje)
6. mém	6. mém	6. mé (mojí)
7. mým	7. mým	7. mou (mojí)

Množné číslo.

1. moji, mé (moje)	1. má (moje)	1. mé (moje)
2. mých (mojích)		
3. mým (mojím)		
4. mé (moje)	4. má (moje)	4. mé (moje)
5. moji, mé (moje)	5. má (moje)	5. mé (moje)
6. mých (mojích)		
7. mými (mojimi)		

Jednotné číslo.

Mužský rod.	Střední rod.	Ženský rod.
1. náš	1. naše	1. naše
2. našeho	2. našeho	2. naší
3. našemu	3. našemu	3. naší
4. našeho, náš	4. naše	4. naší
5. náš	5. naše	5. naše
6. našem	6. našem	6. naší
7. naším	7. naším	7. naší

Množné číslo.

1. naši, naše	1. naše	1. naše
2. našich	2. našich	2. našich
3. našim	3. našim	3. našim
4. naše	4. naše	4. naše
5. naši, naše	5. naše	5. naše
6. našich	6. našich	6. našich
7. našimi	7. našimi	7. našimi

Cvičení. Jednotné číslo. 1. Doufej, nezoufej, Bůh tvůj s tebou. — Sobec praví: Co je tvoje, to buď i moje i tvoje; a co jest moje, to zůstaň moje. — Má bolest, tvůj smích. — Tvůj dům, tvá vůle. — Má cesta není tvá cesta, a můj cíl není tvůj cíl. — Necht' neví levice tvá, co činí pravice tvá. — Čas práci, a zábavám svá doba. — Svá vlast každému nejmilejší, a mně má.

4. Poteče kdys voda i na můj mlýn. — Bůh své strojí. — Svůj svého vždycky zastane. — Kdo sobě cizí štěstí cukruje, zbytečně své si zhořčuje. — Každý pták miluje své hnízdo. — Slibíš-li za druhého, dej své. — I vlas má svůj stín. — Oti otce svého i matku svou.

2. Varuj se přítele štěstí svého. — Bázlivec svého stínu se bojí. — Zlosyn ze všech nejstrašnější je vrah svého národa. — Hleď svého a nech, co jest mého. — Kdo chová svého, nebude žáden cizího. — Bez vůle boží ani vlas s hlavy vaší nesejde. — Těžko jest beze svého. — Svůj svého želí. —

3. Svůj k svému lne. — Svůj svému druží. — Každý hoví mravu svému.

7. Tvé, Hospodine, jest spasení, nad lidem tvým požehnání tvé. — Celý svět buď školou tvojí. — Ten jen právem sluncem sluje, kdo svým světlem rozšiřuje pravdu, ctnost a blaženost. — Vše na světě se děje ne našim rozumem, ale božím soudem. — Lench i pod svou střechou zmokne.

6. Ne po našem chtění, ale po božím dopuštění. — Pohleď, synu, jak se země ve své kráse zjevuje; k slunci hledí květin plémě, obět svou mu věnuje. — Ve svém domě každý jest pánem. — Země ve vši svojí kráse Pánu zastkvívá se.

* * *

Množné číslo. Skutkové tvoji buďtež tobě ke cti, vlasti ke prospěchu. — Naši dnové sečtení jsou. — Čtyři věci jsou vždy hojnější, než myslíme: naše léta, naše dluhy, naši ne-

přátelé a naše chyby. → Bůh vždy na své vzpomene. — Kdo převrací cesty své, vyjeven bude. — Zdržuj jazyk svůj od zlého a rty své od mluvení lsti. — Člověk všady má své vady. — I vlasy hlav našich jsou sečteny. — Svoji svých nejvíce želi. — Krásný jesti mladý slavík ve sladkém svých písni zvuku, když tu hlasá stinným hájům blaho své i svoji muku. — Bůh ostříhá duši svatých svých. — Slovo boží jest svíce nohám našim a světlo stezkám našim. — Zasvítí slunce i před našimi vraty. — Souhlasí-li svědomí vaše se skutky vašimi, dobré jsou. —

* * *

Jeho,*) její.

Národu zde uč se svému užitečný život věsti; vši silou pomáhej jemu, aby mohl k blahu vzkvésti. Jeho sláva tvá je sláva, jeho čest je tvoje čest, jeho práva tvá jsou práva, tvým jest vše, což jeho jest. — Kdo sliby ruší, běda jeho duši. — Kdo zlořečí otcí svému nebo matce své, shasne svíce jeho ve mrákotách temných. — Bůh krásou oděl vše, co lásku jeho živí. — Miluj vlast svou a starej se o její blaho. — Měsíc doprovází zemi na dráze její. — Marna jesti sláva; česta její na ledu stojí. — Říše bez lásky neostojí; jen láska jest ochrance její. — Marnotratnost zlá věc; její nejbližší dědičkou jest chudoba. — Dobré dítky jsou radost rodičům, zlé pak jsou zármutek jejich.

Náměstky tázací.

1. Kdo?	1. co?
2. koho? či?	2. čeho?
3. komu?	3. čemu?
4. koho?	4. co?
6. kom?	6. čem?
7. kým?	7. čím?

* * *

Kdo moc Páně změní v mysli? — Kdo větrům bouřit velí a jindy šeptá v nich? — Kdo časy roční dělí v déšť, léto, mráz a snih? — Kdo křesá ve mrákotě klikatý hromu blesk? — Kdo dává po suchotě rostlinám rosy lesk? — Hospodine, kdo bude přebývatí ve stánku Tvém? Kdo bydliti bude na hoře

*) Nesklonné.

svaté tvé? — Kdo jest největší v království nebeském? — Komu nemila jest volnost? — Komu běda? Komu ouvech? Komu svády? Komu křik? Komu rány darmo? Komu červenost očí? Těm, kdož nešlechtností se dopouštějí. — Kdo Boha zradil, komu ten dochová víry? — Při kom synu blaze? Při matce. — Kdekoli jsi, s kým jsi, pozor dej. — Kým mne praví býti lidé?

Neprši, ó běda! Co se to jen děje? Co se s námi stane, vzdálíš-li své ruky od nás, Pane? — Co jest jaro beze kvítí? Co jest léto. beze klasů? — Co jest jeseň bez ovoce? — Pane, co jest člověk, že jsi naň pamětliv? — Nepečujtež: Co budeme jísti? aneb co budeme píti? — Ach, vy lesy, tmavé lesy, čemu vy se zelenáte v zimě, v létě rovno? — K čemu jest Bohu množství obětí bez upřímnosti? — Ach ty růže, krásná růže, čemu jsi ranně rozkvetla? — Po čem teče voda na kolo? (Po troškách.) — Po čem padá sníh? (Po kouskách.) — Neříkejte: Čím se budeme odívati?

Či*) pole, toho i plot. — Čí břeh, toho i ryba. — Na čí půdě stojím, tomu též seji. — Na čím mlatě se mlátí, tomu se i zrno vozí.

Které slovo je najmocnější? (Ou!) — Které písmě v abecedě je nejposlednější? (ě.) — Kteří lidé jsou nejveselejší? (Hudci.) — Jakých stromů v lese nejvíce? (Zelených.)

Náměstky vztažné.

Jednotné číslo.

M u ž s k ý r o d.	S t ř e d n í r o d.	Ž e n s k ý r o d.
1. jenž	1. jež	1. jež
2. jehož	2. jehož	2. jíž
3. jemuž	3. jemuž	3. jíž
4. jejž, jehož	4. jež	4. jíž
6. němž	6. němž	6. jíž
7. jímž	7. jímž	7. jíž

Množné číslo.

již, jež	1. jež	1. jež
2.	jichž	
3.	jímž	
4.	jež	
6.	jichž	
7.	jimiž	

*) dnešní.

Vidí vše Bůh, jenž mraky shání a rozptyluje. — Tvé srdce podobej se slavíku, jenž tu tluče pro každého ve svém klidném lesíku. — Rubín nejkrásnější, jenž až k nebi plamená, jesti krůpěj lidské krve z lásky k vlasti cezená. — Ctnost jest anděl, jehož krása nic nemůž se vyrovnati. — Zle koni, kolem něhož osli hýkají. — Jako člověk, jemuž dána svoboda a božský duch, jediného máš jen Pána. — Běda hospodáři, ježž sluha učí. — Laciný přítel, ježž dobrým slovem a kloboukem koupiti můžeš. — Dobře je utracen groš, jímž se čtyři uspoří. — Bludná jesti každá věda, ježto Boha zapírá. — Marno hledati tu radost, již by žalost neskvrnila. — Dobrý neděsí se hrobu pustoty, již nevěra se bojí. — Buď vůle tvá! již se koří nebeské dvorstvo světlem oděné. — Pravda bolest ukojí, bezděky jižto plodí. — Tu vodu pij, po níž ploveš. — Měrou, již měříte, i vám odměreno bude. — Duha, totě slavná brána, jižto stavěl Tvůrce sám, již nám cesta ukázána k jeho rajským končinám. — Ovoce, ježž rústi nutí spanilý ze sebe květ, nebývá jen libé chuti, leč i krásné na pohled. — Nejvíce chutnává jádro, ježž jsme sami vyluštili, nejvíce těšívá zlato, ježž jsme sami vydobyli.

Množné číslo. Při těch, již užívají rady, jest moudrost. — Slunce nedbá kalných mraků, z nichžto hřímá nebes dělo. — Nyní, synu, rozvíj hruď a zahradu v ní sobě zbud' a sázej do ní kvítí, jichž krása věčně svítí. — Přemnoho jesti metel, jimiž Bůh národy kárá. — Krásné hvězdy zlaté, jež Bůh nasil na nebe, nesvítí jen pro bohaté, ale také pro tebe.

* * *

Blahoslavený člověk, **kterýž** skládá v Hospodinu svou naději. — Blahoslavený muž, kterýž nechodí po radě bezbožných. — Blahoslavený chudý, kterého almužna hledá. — Který pes neumí štěkati, přivolává na ovce vlky. — Muž, kterému rána lita jižž pokoj srdce ruší, kterým každá hana zmitá, prozrazuje slabou duši. — Nůž, kterým se pořád krájí, nerezaví. — Dobrá nemoc, která dá pojísti. — Soudce buď jako váha, kterážto zlato a železo stejně váží. — Duše, kteráž dobrořecí, požehnání přijme. — Úrodná jest země, kterou hospodář tluče. — Ne tak pravda vládne námi, kterou nám kdo odehal, jako pravda, jižž jsme sami namáháním vypátrali. — Běda slepici, na kteréž se jestřáb učí. — Kterou měrou měříte, odměreno vám bude. — Ta myška už ztracena, se kterou kočka pohrává. — Ucho, kteréž slyší, a oko, kteréž vidí, obé učinil Hospodin. — Neohlédej se ani na pyšné, ani na ty, kteříž se ke lži uchylují. — Hospodinova jest země i kteříž na ní obývají. — Běda, kteříž zlému dobré,

dobrému pak zlé říkáte. — Bezbožní jsou jako plevy, kteréž rozmítá vítr, a jako oblakové ranní, kteříž v dešť se rozlévají.

Náměstky ukazovací.

Jednotné číslo.

Mužský rod.	Střední rod.	Ženský rod.
1. ten	1. to	1. ta
2. toho	2. toho	2. té
3. tomu	3. tomu	3. té
4. toho, ten	4. to	4. tu
6. tom	6. tom	6. té
7. tím	7. tím	7. tou

Množné číslo.

1. ti, ty	1. ta	1. ty
2. těch	2. těch	2. těch
3. těm	3. těm	3. těm
4. tý	4. ta	4. ty
6. těch	6. těch	6. těch
7. těmi	7. těmi	7. těmi*)

* * *

Rod mužský:

Kdo v nouzi nebýval, ten nic nevidal. — Kdo dbá, ten má. — Ten nežil, po kom dobrá pověst nezůstala. — Kdo přítele miluje, ten svého nelituje. — Kdo své vůle nepřemůže, ten šťasten býti nemůže. — Těžko toho voditi, kdo sám

*) Týž

Mužský rod.	Jednotné číslo. Střední rod.	Ženský rod.
1. týž	1. též	1. táž
2. téhož	2. téhož	2. též (téže)
3. témuž	3. témuž	3. též (téže)
4. téhož, týž	4. též	4. touž
6. témž	6. témž	6. též (téže)
7. týmž	7. týmž	7. touž

Množné číslo.		
1. tiž, též	1. táž	1. též
2. týchž	2. týchž	2. týchž
3. týmž	3. týmž	3. týmž
4. též	4. táž	4. též
6. týchž	6. týchž	6. týchž
7. týmiž	7. týmiž	7. týmiž

nechce choditi. — Kdo po křivé cestě kráčí, na toho se nebe mračí. — Štěstí toho klame, kdo na ně spoléhá. — Kdo pracuje, toho Pán Bůh nezkracuje. — Ne toho pták, kdo ho škube, ale toho, kdo ho jí. — Kdo nepojal zákon Krista živé lásky k bližnímu, toho víra není čista. — Kdo své tváře nezakrývá, tomu jiných není skryta; cizím k tomu svět jen bývá, kdo mu sám nic neposkytá. — Komu's povinnější, tomu buď úslušnější. — Zlé nejvíce tomu škodí, kdo svévolně sám zlé plodí. — Kdo včera lhal, tomu ani zítra se nevěří. — Kdo dobré činí, tomu zlé neškodí. — Komu se nelení, tomu se zelení. — Komu daň, tomu daň; komu čest, tomu čest. — Při kom není dobroty, při tom není spravedlnosti. — Těžké s tím obcování, kdo jen svým ústům nahání.

Rod střední:

Co se rychle vznítí, nedlouho to svítí. — Co právo, to zdrávo. — Co v srdci vše, to ústy kypí. — Co rádi činíme, to rádi mluvíme. — Za čím jdeš, to najdeš. — Co sluha sní, toho není škoda. — Čeho oči nevidí, toho srdce neželí. — Co ze srdce vyvrženo, toho duši není žel. — Co má být, tomu nelze ujíti. — Co lidé rádi slyší, tomu rádi věří. — Co oči vidí, při tom srdce lne. — Co oči vidí, o tom mohou ústa mluvíti. — K čemu kdo chuť má, v tom těžkosti nepozná. — Nač se tím chlubit, co nikomu nemůž se hoditi. — Čeho nemáš, tím se nechlub. — Čím kdo zachází, tím také schází.

Rod ženský:

Na trní vyrůstá růže; ta učiti tebe může, že se po žalosti dočekáš radosti. — Divadlo je země tato. — Ta říše, kde nevládne čas, od Otce světél nám jest dána. — Tu vodu pij, po níž ploveš. — Květ té říše neuvadne, kde král spravedlivý vládne. — Mnoho je té země, z níž hrnce býti mohou, ale málo té, z níž zlato berou. — Běda té kuchyni, která nevidá hospodyně. — Po té duši veta, která po lékařích létá.

Množné číslo.

Málo je těch, již nemocí se polepšují. — Těch slov se drž, co se do měsíce kladou. — S těmi neobcuj, kdož bezbožní jsou. — Před těmi stín, kdo chtí jej lapit, jen dále utíká.

* * *

Ono pole dobře rodí, po kterém hospodář chodí. — Jaký otec, taký syn; jaká voda, taký mlýn. — Jaký pán, taková čeládka. — Jaký strom, takové ovoce. — Jaký kořen, takové obnoží. — Jaký kdo sám je, s takovým rád obcuje.

Sám.

Tajné sám*) Bůh soudí. — Boha vzývej, sám ruky přikládej. — Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá. — Kdo sám cti nemá, jinému jí nedá. — Kdo chudému co daruje, sám své srdce obdaruje. — Otnost sama se chváí. — Pravda se sama hájí. — Dobré samo děkuje. — Dotud vlk nosí, až jej sama ponosou. — Co chceš mítí tajného, měj u sebe samého. — Co nechceš sobě samému, nečiň jinému. — Ne samým chlebem živ jest člověk. — Co sami neradi máte, ať jinému neděláte. — Žernovy samy nejedí a lidem mouku dávají. — Pochlebnici sobě samým nahánějí.

Cvičení. Milujte nepřátely své, dobrořečte těm, kteří vás proklínají, dobře číte nenávidícím vás, a modlete se za ty, kteří vás utiskují a vám se protíví, abyste byli synové Otce svého, kterýž jest v nebesích. — Hospodine, kdo bude přebývatí ve stánku tvém? Kdo bydletí bude na hoře svatě tvé? Ten, kdož chodí v upřímnosti a činí spravedlnost, a mluví pravdu ze srdce svého; kdož neutrhá jazykem svým, bližnímu svému nečiní zlého, a potupy neuvodí na bližního svého; ten, před jehož očima v nevažnosti jest zavržený; kdož peněz svých nedává na lichvu a daru proti nevinnému nebere. Kdož tyto věci činí, nepohne se na věky.

Náměstky neurčité**)

Někdo bohatým se dělá a nemá nic; někdo zase dělá se chudým a má statku mnoho. — Pod někým i korek tone, a jiného olovo podnáší. — Když dub padne, ledakdos třísky sbírá. — Bůh ledaco nepřijímá. — Čas na nikoho nečeká. — Tvrdošijný nikomu nemilý. — Bůh nikomu dlužen neostává. — Nač se tím chlubití, co nikomu se nemůž hodití. — Nic není tak zlého, aby se neobrátilo někdy v něco dobrého. — Něco za něco, nic za nic. — Kdo nic nemá, přeje si něco; kdo něco má, přeje si všecko. — Proti Bohu nic nemohu. — Komu štěstí slouží, po ničem netouží. — Žádný prorok není vzácen ve vlasti své. — Chytrost nejsou žádné čary. — S boží

*) Sklání se podle slabý; první a čtvrté pády však jsou:

1. sám, sama, samo,
4. sama, samu, samo,

1. sami, samy, sama,
4. samy, samy, samy.

***) Tvoříme je

a) předponami ně-, leda, ledas, lee: někdo, některý, ledakdo, lecjaký;

b) příponami -si, -koli, -kolivěk: kdosi, cokoli, jakýkolivěk.

Neurčité jsou též:

a) záporná s předponou ni- a žádný;

b) obecná: každý, vsaký, všeliký a p.

U všech skloňujeme část náměstkovou.

milostí dobude si každý štěstí. — Každá ctnost má svého hánce. — Každá švestka svou pecku má. — Každá liška svou kůži chválí. — Každé umění hodí se svým časem. — Bůh nevyplácí každou sobotu. — Každému se svoje líbí. — Přítel každému, jistě žádnému. — Kdo se chce zalíbiti každému, nezalíbí se žádnému. — Na všelikém místě oči Hospodinovy spatřují dobré i zlé. — Pilně s květu všelikého včely štávu sbírají. — Nevšelikému slovu věř. — Chudému se nedostává všeličeho, lakomci všeho.

IV. Číslovky.

Číslovky určité.

Jeden.*)

Jeden strom nedělá háje. — Jedna vlaštovka nedělá jara. — Bůh nedává všechno dobré jednomu člověku. — V jednoho Boha věříme. — Člověk na jednom Bohu, ale ne na jednom příteli dosti má. — Tichých ovec se mnoho v jednom chlívku směstná. — Jedním dechem dub neporazíš. — Jednou ranou dub nepadne. — Jak se zhyzdíš jednou vadou, nesmyješ se žádnou vodou.

Dva, oba.**)

1 Dva	1. dvě	1. dvě
	2. dvou	
	3. dvěma	
4. dva	4. dvě	4. dvě
	6. dvou	
	7. dvěma	

Dva kohouti na jednom smetišti se nesrovnají. — Dvě ruce víc udělají než jedna. — Lepší jedno oko své nežli cizí dvě. — Hrnec hrnci káže, oba černí jako saze. — Když ruka ruku myje, obě jsou bílé. — Jeden dům dvou pánů netrpí. — Kůň dvou pánů hubenec. — Z jednoho vola dvou koží neberou. — Kdo se dvou břehů drží, oba se s ním utrhne. — Dvou smrtí nebude, a jedné minouti nelze. — Nikdo nemůže dvěma pánům sloužiti. — Dej zlému pokoj, dáť dva. — Všudy chléb se dvěma kůrkama. — Lakomec o b ě m a rukama shrabuje.

Tři, čtyři.

1. Tři	1. čtyři
2. tři	2. čtyř
3. třem	3. čtyřem
4. tři	4. čtyři
6. třech	6. čtyřech.
7. třemi	7. čtyřmi

*) Sklání se jako ten.

***) Sem náležejí číslovky substantivní:

Dvě dal Tvůrce vůdeť světu, slunce dni a měsíce noci. — Jeden blázen druhdy patero moudrých svadl. — Chudá matka spíše sedm dětí vychová, nežli sedmero dětí jednu matku vyživí.

Dva rada, tři zrada. — Lepší vrána v pytli jedna, než na vrbě tři. — Co vidí čtyři oči, vidí i dvacet čtyři. — Čtyři oči více vidí nežli dvě. — Někdy kůň i na čtyřech nohách poklesne.

Pět. *)

1. Pět		4. pět
2. pěti		6. pěti
3. pěti		7. pěti

Odpadne jeden květ, nastane jiných pět. — Nemá neděle sedmi pátkův. — Svět v sedmi dnech stvořen byl. — Duha sedmi barvami se skví. — Co projde devět zubův, projde také devět vrchův. — V nouzi přítel snadno padesát na lot se vejde. — Dříve dvě ruce s vozu sházejí, nežli deset naloží. — Marnotratnost jako rozeschlá nádoba: jedním koncem liješ a desíti teče.

Sto. **)

Utíkajícímu jedna cesta, a honícímu sto. — Prostě-li žiješ, sta let dožiješ. — Jeden nespravedlivý groš sto jiných z kapsy vytáhne. — Dobrá hlava sto hlav krmí. — Nezakládej si na stu zlatých, zakládej si na stu přátelích. — Co tři vědí, i tři sta se dovědí.

* * *

Co ví čtyřmécítma zubů, doví se i čtyřmécítma druhův.

Číslovky řadové. ***)

Pot chlebu první vláha. — Strom nepadne po první tříse. — Třetí jazyk rychlejší než pták. — Kde dva mluví, tam třetí nepřístupuj (kost v hrdle bývá). — Host první den zlato, druhý stříbro, třetí měď: honem domů jed! — Švec dokud jedné boty neušije, druhé nezačíná. — Jedna pověst druhou plodí. — Jedno minouti, druhé svinouti, ke třetímu pomlčeti: cesta k pokoji. — Jedno neštěstí druhé stíhá. — Vrána vedle vrány sedá, jeden druhému roveň hledá. — Statku zle dobytého nedočeká třetí koleno. — Když se dva bijí, třetímu zisk nesou. — Na lože o deváté, s lože o páté. — Šest dní budeš pracovat, sedmého pak odpočineš! — Kdo ve třicátém roce bez rozumu, a ve čtyřicátém nebohat, tomu nelze čeho se dočekat.

*) Tak i následující: šest atd.

**) Podle slovo.

***) Sklánějí se dle vzorův určitých přídavných jmen: slabý, dnešní.

Číslovky násobné (druhové) a úměrné.

Slibiti a dáti jest dvojí.*) — Rtové a zuby závory dvojí. — Příčinnivému dvojí život. — Jsou dvojí lidé: jedni, kteří se rádi hněvají, a druzí, kteří toho nedbají. — Výhra i prohra na jedných saních jezdívají. — Peníze jedným panují a druhým slouží. — Pes dvojitých vrat mívá hlad. — Dvoje**) orání, dvojí chléb; troje orání, trojí chléb. — Devateré řemeslo, desátá nouze. — Šterým způsobem lidé se světa scházejí. — Trojnásobný***) provaz nesnadno se přetrhne. — Usporenané peníze trojnásobné peníze. — Dobré símě stonásobný užitek přináší.

Číslovky neurčité.

Jednotné číslo.

Mužský rod.	Střední rod.
1. všecek (všechn, všecken)	1. všecko, vše
2. všeho	2. všeho
3. všemu	3. všemu
4. všeho (všechn, všecek)	4. všecko, vše
6. všem	6. všem
7. vším	7. vším

Ženský rod.

1. všecka
2. vší
3. vší
4. vší (všecku . . .)
6. vší
7. vší

Množné číslo.

1. všicki (všichni, všickni) všecky, všechny, všeckny	1. všecka, vše
2. všech, všechných	2. všech, všechných
3. všem, všechněm	3. všem, všechněm
4. všecky (všechny, všeckny)	4. všecka, vše
6. všech, všechných	6. všecko, všechných
7. všemi, všechněmi	7. všemi, všechněmi

*) Podle dnešní.

**) Podle mňj.

***) Podle slabý.

1. všechny, všechny
2. všech, všechněch
3. všem, všechněm
4. všechny, všechny
6. všech, všechněch
7. všemi, všechněmi

* * *

Jednotné číslo. Otepi nepřelomíš, a po prutu všecko zlámeš. — Vše s Bohem a rozumem! — Ne vše na rozum, i na Boha dáti. — Bůh nevypravitelnou svou všemohoucností všecko stvořil z ničeho. — Svoboda nade všecko. — Není všecko zlato, co se blýští. — Nevšecko pížmem a kadidlem voní. — Ne vše krása, co se líčí. — Láska všecko snáší, všemu věří, všeho se naděje, všeho trpělivě čeká. — Všeho do času. — Do třetice všeho dobrého. — Slunce všemu světu svítí. — Co kde vidíš, ne všemu chtěj. — Malý jazýček, ale vším tělem vládne.

Množné číslo. Všickni my pod Bohem chodíme. — Čas všechny věci mění. — Svět ten všech lidí domov. — Ani Bůh nemůže všechněm vyhověti. — Prospivej všechněm, neškod' žádnému. — Štastných věcí žádej (přej) do jednoho všem. — Ke všemu sluší rovnost míti, kdo chce pravým soudcem býti. — Dosud nenarodil se ten, kdo by se líbil všem.

* * *

U Boha milosti mnoho.*) — Dlouhý život mnoho hříchův. — Mnoho řečí, účinku nic. — Mnoho řečí, málo skutků. — Ze mnoha ruk větší pomoc. — Ze mnoha řemesel nejistší žebrota. — Buď povděčen málu jako mnohu. — Mnoho dáti škoda, málo hanba. — Kdo mnoho slibuje, málo plní. — V naději mnoha mála se nespouštěj: — Málo k málu činí mnoho. — Chraň se v každém ze svých činů příliš mnoha, příliš mála. — Kdo se na málo ptá, z mála se mu odpovídá. — Dobrého po málu. — Stejně zakládej si na mále jako na mnoze. — Kdo si mála neváží, po mnohu ať nebaží. — Snáze z několika měsícův nežli z jednoho. — Netolikero smrtí, kolikero utrpení. —

* * *

*) Málo jako podstatné podle slovo; jako přívlastek nesklonné.

Cvičení.

Náměstky a číslovky.

Přetěžká věc každému se zachovati.

Otec jeden jel domů na svém oslíku, a syn jeho klusal pěšky vedle něho.

Potkal se s nimi poutník a pravil: „To není dobře, tatíku, že vy jdete, a ubohý synek váš musí vedle vás běžeti. Vaše nohy vydrží více.“

Otec slezl s osla a posadil naň syna. Po chvíli potkali opět pocestného, a ten dí vrtě hlavou: „Styď se, hochu! Sám jedeš, a otec musí se trmáceti vedle tebe. Však máš mladší běhy.“

Po té sedli oba na osla, a když tak chvíli jeli, aj tu zas třetí potruhuje se na ně, řka: „Jaký to nerozum! Dva chlapi na tak slabém hovádku! Palici na vás, a hnáti vás dolů!“ Tu slezše oba brali se dále při oslu, jeden s pravé, druhý s levé strany. Přicházejí lidé a smějí se jim hlasitě:

„Což jste vy tři švarní mudráci! Není-liž toho dost, když dva jdou pěšky? Což nemůže si jeden pohověti?“

„Milý synu! Již není jinak; zkusme ještě jednoho, co nám zbývá.“ I svázavše oslu nohy a prostrčivše mezi ně sochor, nesli jsou jej domů na ramenou.

Zdali tímto mimojdoucím se zachovali, známo není.

V. Sloveso.

Slovesa podmětná, předmětná a zvratná.

Podmětná:

Pověst letí jako pták. — Jednou ranou dub nepadne. — Rozum s lety roste. — Z cizího krev neteče. — Ve hněvu vyvře, co v srdci vře. — Stojatá voda hnije. — Slza nábožného ne k zemi kane, ale do věčnosti vane. — Často lidé hynou klevetníků vinou. — Léta rychle plynou. — Kdo před deštěm běží, snadno v louži leží. — Půl světa skáče a půl pláče.

Předmětná, a to přechodná:

Každý svou píseň hude. — Tichá voda břehy ryje. — Prehliivost člověka oslepuje. — Bůh rozum lidský převyšuje. — Úroky mají bystré kroky. — Pevná vůle divy činí. — Štědrého dárce miluje Bůh. — Cizina rozum ostří. — Pokora stěnu proráží. — Ctnost silu přemáhá. — Lékař léčí, Bůh uzdravuje. — Tkadlec od kazu začíná. — Pravda nehladí. — Zuřivému nože nedávej! — Vlk nenosí zvonce. — Chudoba lichvy nezná. — Chvála košile nespraví. — Čelem zdi nevyrážej!

Předmětná, a to nepřechodná:

Hledej sobě zisku bez jiných nátisku. — Bída učí rozumu. — Kdo řadu zvyká, řadu odvyká. — Zdraví nepotřebují lékaře. — Kdo kahance potřebuješ, nalévej oleje. — V každé věci hled konce. — Každý hoví mravu svému. — Vyprahlá země deště žádá. — Přílišná hádka pravdě škodí. — Kde rozum nestačí, čas pomůže.

Při dobrém větru na bouři pamatuj! — Blažený život v dobrých činech záleží. — S lenivci a lháři neobcuj.

Zvratná:

Pochlebník pod slovy, had pod kvítím se tají. — Zlých skutků varuj se! — I mistr tesař se utne. — Jak se zhyzdíš jednou vadou, nesmyješ se žádnou vodou. — Sokol

se hvozdu nediví. — Boj se Boha, styď se lidí. — Modli se k Bohu, a vesluj ku břehu. — Svět svátek a post se v pátek. — Neptej se na klevety, máš doma novin dost. — Těžko se pravdě protiviti. — Lenochu se Bůh nedodá. — Drž se nové cesty a starého přítele. — Bezedné kádi se nedoliješ.

Jakost děje slovesného.

Slovesa neskonalá.

Počínací:

Bůh-li kyne, slunce hasne. — Tělo stárne, neduhy mladnou. — Rostliny beze vláhy chřadnou, vadnou, schnou. — Bohatnouti není hřích. — Ne tak starostí šedivější vlasy jako starostmi.

Trvací:

Když pluh zemi ryje, zima ještě žije. — Rozum s lety roste. — Co v srdci věře, v ústech kypí. — Chyba člověkem vládne. — Hanba bolí. — Co s nebe přší, nikomu neškodí. — Jak psa krmíš, tak loví. — Tolik známe, co v paměti chováme.

Opětovací čili pokračovací:

Kdo chodí, nachází. — Kdo prosí, ten nosí. — Zahálka maří. — Nůž, kterým se pořád krájí, nerzaví. — Kdo zlo synům promíjí, hodných ubíjí. — Bůh dopouští, ale nepouští. — Zahradník sází, zloděj ovoce sráží. — Boha vzývej, sám ruky přiukládej. — Žába kváče, oves skáče. — Chlap střelí, Bůh koule nosí.

Opakovací čili různodobá:

Radost po žalosti chodívá. — Dobré bydlo mívá rohy. — Nemocných se ptávají, zdravým dávají. — Výhra i prohra na jedněch saních jezdívají. — Bůh dlouho shovívá, ale pak do živého ranívá. — Hladové slepici o prosu se snívá. — I starí lidé se divívají. — Pro pravdu se lidé hněvávají.

Slovesa skonalá.

Okamžitá (jednodobá):

Na chytrého mrkni, hloupého trkni. — Struna příliš natažená praskne. — Čas raní, čas hojí. — Co vlk jednou chytlí, ne tak snadno pustí.

Končící:

Jakou přízi napředeš, takovou i setkáš. — Kdo ve dluhy zabřeđe, nesnadno vyběře. — Kvapný zmate, nevyplete. — Vojnou jeden zbohatne a sto jiných schudne. — Kde kdo vznikne, tu také zvykne. — Vše pomine, jediná pravda nezhyne.

Rod sloves.

Rod činný:

Seče řeč jako meč. — Sám sebe bije, kdo nestřídmě žije. — Kuřátko pije a k nebi pohlíží. — Hloupost závidí bohatému a posmívá se chudému. — Kdo prosí, ten nosí.

Rod trpný:

Kdo bije, bývá bit. — Vseliký strom zlý vyřat a na oheň uvržen bude. — Naši dnové sečtení jsou. — Puštěn koráb na vodu, dán v ruce boží. — Co ze srdce vyvrženo, toho duši není žel. — Tluče, bude vám otevřeno. — Čím je srdce nadchnuto, tím jsou ústa přeplněna.

Rod střední:

Jak se hude, tak se pleše. — Ve světě vše se vede božím soudem. — Co se vleče, neuteče. — Kdo tluče, tomu se otevře. — Co se větrem nastavuje, větrem hyne. — Napřed se mlátí, potom se platí. — Bez nádobí zle se robí. Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.

Časy.

Přítomný:

Pravda oči kole. — Štěstí o berle se vleče. — Radoš seješ, hoře žneš. — Co s nebe prší, nikomu neškodí. — Kdo lže, ten krađe. — Kde nic není, tu ani smrt nebere. — Když dědic pláče, v srdci se směje.

Minulý:

Nežertuj, s kým jsi nerostl. — Záviděl lysý holému. — Kdo včera lhal, tomu ani zítra se nevěří. — Kdo nebyl při díle, nebuď také při jídle. — Nedočkovost bez počtu lidí zavedla. — Pán Bůh dal, Pán Bůh vzal. — Závistí ještě nikdo nezbohatl. — S pomocí kdo dlouho váhal, často již se opozdil; a kdo v slepé vášni jednal, skoro vždy zle pochodil.

Budoucí:

Z vlka pastýř nebude. — Blahoslavení pokojní, neboť oni synové boží slouží budou. — Poznej krásu ctnosti, a milovati ji budeš. — Kdo šetří větru, nebude síti, a kdo hledí na oblaky, nebude žíti. — Komu se nechutí dědina máti, ej, cizí macechou bude se káti. — Jakou přízi napředeš, takovou i setkáš. — Letům ani cvašem neutečeš. — Smrt pokyne, všecko mine. — Lenocho i pod svou střechou zmokne. — Častá krůpěj i kámen vydlabe.

Způsoby,

osoby a čísla.

Oznamovací:

Proti Bohu nic nemohu. — Ze železa mědi nevykuješ. — Moře nevysušíš, cest Páně nevyzkoumáš. — Jak živeš, tak slyneš. — Bůh štěstím vládne. — Den ke dni k smrti rosteme. — Co máme, nevíme, až když ztratíme. — Setrváme, i zlé přetrváme. — Zřídka se scházejí štěstí a rozum. — Ne tak starostí šedivější vlasy jako starostmi. — U skoupého toлары plačí, a u štedrého i haléře skáčí.

Spojovací:

Nemiluj sntu, abys neschudl. — Kdybys i hory převálil, a mluvil řečmi všelikými, bez lásky nejsi Bohu mil. — Kavka, by na sněhu se válela, nezbělí. — Kdyby nebylo orače, nebylo by boháče. — Kdyby lidé neměli, dávno by svět potřeli. — Není slýcháno, aby ovce vlky dávily a slepice by lišky hubily. — Dokud síla, hledme díla, by památka po nás byla. — Nic není tak zlého, aby neobrátilo se v něco dobrého.

Rozkazovací:

Okastřez! — Cizím rozumem nežij! — Ani sám se chval, ani sám se haň! — Řeč na váze měř, málo komu věř! — Kavka, leť kam leť, vždy jest kavkou. — Čiňme od Boha počátek! — Dokud síla, hledme díla! — Do soudu se nepouštějte, dřív jiné věci zkoušejte! — Hněvejte se, jenom nehřešte! — Milujte bližního svého! — Když se vrána zjestrábí, hledte se, ptáci! — Oněmějte, rtové lživí!

Neurčitý:

Netoliko moudrost moudře mluvíti, leč i věděti, kdy nemluvíti a mlčeti. — Mluvíti stříbro, mlčeti zlato. — Nedůvěřovati není nevěřiti, ale k víře dohlédati. —

Do skály stříletí — střely mařiti. — Hněv zdržeti, od-
pustiti a prominouti vinu, šetřiti i nepřátele čacké myslí
znamení jest. — Bohu říci učiniti jest. — Těžko jest dobro
vidati, ale snadno poznati. — Kdo chce užívati sladkého,
musí prv okusiti hořkého. — Zlé znáti není zlé, ale zlé
poznati a tak činiti zlé jest. — Ohně nelze upáliti, vody
utopiti, větru udusiti a pravdě zahynouti. — Těžko
pravdu mluvíti a neuraziti. — Hanba jest se nad vše
vypínati, hanba nad všecky se pozvedati; viz, panenka
oka na jiné jen patří, nikdy na se. Hleď z ní příklad bráti.

Dostižný způsob:

Když se hlava klepe, jdi spat. — Apoštolé rozešli se po
světě kázat. — Kristus přijde soudit živých i mrtvých. —
Kdo o dluh upomíná, žebrat chodí. — Spasitel nepřišel zá-
kona rušit, ale naplnit.

Příčestí činná:

Komu Bůh slíbil, nikdy ho nemine. — Závistí jestě nikdo
nezbohatl. — Vinen medvěd, že krávu snědl; vina i kráva,
že do lesa šla. — Nedočkavost bez počtu lidí zavedla. —
Nezpomínej toho, co už pominulo. — Co bylo, to za větrem
po vodě uplynulo. — Co dřív v svatých zdrojích znělo a
co značil ptáků let, čím se větrem listí chvělo, kam se
dělo? Oněmělo; bez tajností náš je svět.

Příčestí trpná:

Kdo bije, bývá bit. — Kde hlava státa, tam pro vlasy
neplačí. — Co před světem zde ukryto, bude někdy všem
očito. — Dluh neplacen, hřích neodpuštěn. — Puštěn
koráb na vodu, dán v ruce boží. — V čem zastížen, z toho
souzen. — Moudrost vínem zastíněna bývá. — Cizí jmění
strachem ohrazeno. — Čím srdce nadchnuto, tím ústa jsou
přeplněna.

Přechodník přítomný:

Vida neviz, slyše neslyš. — Syt jsa chleba neodhazuj! —
Kdo sestaral neboje se, bývá živ nestydě se. — Svůj svému
i nechtě druží. — Rostlina vláhu v sebe pije živí se.

Přechodník minulý:

Učiniť dobře nelituj! — Nerozmluviv s hlavou ne-
chvátej rukama. — Neokusivše hořkého nejste hodni
sladkého.

* * *

Cvičení. Vítr duje, nebe bouří, oblak soptá rudý blesk;
všecken tvor se bázní chvěje, slyše strašný hromu třesk. —
Povyjďdeme z ohrad města! k pouti v kraj vyběží máj;

kvitím poseta je cesta, novým šatem stkví se háj. — Kdo vlastní viny část skládá na bratra, neuzří nad temenem se klenout duhu lásky boží. — Krásou věnčí mladost, vyspěje úrodu dej! — Od věrné ty od ozvěny vezmi sobě nauku, jež ty písňe, co jí vděny, v krásším vračí ozvuku. — Synu! vzezří k výši nebe, sklop své oko k země báni, pohruž oko vnitřní v sebe a pak klekni v děkování!

Časování.

A. Časování sponové.

Třída I.

Slovesa kmenů zavřených. *)

Nésti.

Přítomný čas.

Způsob oznamovací.

1. *nesu*
2. *neseš*
3. *nese*

1. *neseme*
2. *nesete*
3. *nesou*

Způsob rozkazovací.

2. *nes*
3. *nes*

1. *nesme*
2. *nesťe*
3. *nesťe*

Přechodník přítomný: *nesa, nesouc, nesouc; nesouce.*

Neurčitý způsob: *nésti*. Dostižný zp.: *nest*.

Příčesti minulé činné: *nesl, nesla, neslo; nesli, nesly, nesla.*

Příčesti minulé trpné: *nesen, nesena, neseno; neseni, neseny, nesena.*

Přechodník minulý: *nes, nesši, nesši; nesše.*

* * *

Cvičení. *Nesu, nesu, nevynesu, metu, metu, nevy-metu; až čas přijde, samo vyjde. — Jakou přízi napředěš, takovou i setkáš. — Kde nocí se nekladeš, budeš dvěma. —*

*) Kmeny zavřeny jsou:

- a) sykavkami *s, z*;
- b) zubnicemi *d, t*;
- c) retnicemi *b, p, v*;
- d) hrđelnicemi *h, k*;
- e) nosovkami *m, n*;
- f) plynnými *l, r*.

Nepokradeš! — Kdo čteš, rozuměj! — Obilí klasy nese. — Jezdec se nese, zem se třese: než se ohlédneš, plesk do bláta. — Nepokojné svědomí hryze až do hrobu. — Každý má svého mole, jenž ho hryze. — Pravda v oči bode. — Kdo ve dluhy zabřede, nesnadno vyběde. — Jak se huče, tak se pleše. — Každý svou píseň huče. — Když dlouho listí nepade, tuhá zima se přikrade. — Vše ve světě se vede božím soudem. — Neví nikdo, co druhého hněte. — Červ žalu tiše hněte. — I starý tkadlec někdy přizi zmate. — Nové koště dobře mete. — Kvapný změte, nevyplete. — Rozum s lety roste. — Kdo dluhy splácí, tomu statek roste. — Lži svět žive. — Skřivánek nízko žive, ale vysoko Boha chválí. — Den ke dni jen k smrti rostem. — Veliké věci pomalu rostou. — Růže trhají, když kvetou. — Spojené jen síly k žádoucímu vedou cíli.

Nepřítele na dobrou gestu ved! — Na jednu loď neklad všeho zboží svého! — Čti tomu, kdo rozumí; mně prostě pověz! — Pravdu sobě huďme, dobří spolu budme!

Ke ctnosti třeba od dítěte dej se vésti.*) — Nouze naučila Dalibora housti. — Nic se tak tence upřísti nemůže, aby toho lidé při slunci nespatri. — Když hrušky zrají, tehdaž se třásti mají. — Kdo chce nemoc strásti, nemá se klásti. — V základech se musí bázlivá zem třásti, by se požehnání do ní mohlo klásti. — Komu přeje štěstí, pomůže mu na kůň vsésti. — Kdo nežádá si vlásti, uhne se mnohé strasti. — Těžko bezrohému s rohatým se bůsti.

Nežertuj, s kým jsi nerostl. — Nedočkavost lidí bez počtu zavedla. — Pod paprskem noci světla růže ještě nevykvetla.

Naši dnové sečtení jsou.**)

Ve dluhy zabředa zřídka vybředeš.

Péci.

Přítomný čas.

Způsob oznamovací.

1. *peku*
2. *pečeš*
3. *peče*

1. *pečeme*
2. *pečete*
3. *pekou*

Způsob rozkazovací.

2. *pec*
3. *pec*

1. *pecme*
2. *pecte*
3. *pecte*

*) Kmenová samohláska se dlouží; kmenová souhláska rozlišuje. Zábsti, třásti.

***) Nešen, vežen a p. jsou chybné tvary.

Přech. přít.: peka, pekouc; pekouce.

Neurčitý způsob: péci.

Příčestí min. čin.: pekl, -a, -o; -i, -y, -a.

Příčestí min. trp.: pečen, -a, -o; -í, -y, -a.

Přech. min.: pek, peksi; peksé.

* * *

Cvičení. Proti Bohu nic nemohu. — Letám ani cvailem neutečeš.*) — Dobře číň, co můžeš, od toho se nikdy neroznmůžeš. — Slunce peče, déšť poteče. — Z cizího krev neteče. — Tiše, jako voda teče, tak i náš život uteče. — Štěstí o berle se vleče. — Co se vleče, neuteče. — Seče řeč jako meč. — Pokorné hlavy ani meč neseče. — Dobrý kůň předem seče, zadem vleče. — Jmění po nitkách se sbírá, a provazem vyvleče. — Neštěstí po lídech se tluče. — Úrodná je země, kterou hospodář tluče. — Hrozí tuze, málo může. — Zlaté lůže nemocnému nepomůže. — Kdo své vůle nepřemůže, ten šťasten býti nemůže. — Kde rozum nestačí, čas pomůže. — Kdo se střeže, zřídka se ožže. — Děti Pán Bůh střeže. — Kupec sebe střeže a jiného střiže. — Štědrý groš na střechu uvrže, dva mu spadnou. — Ovečku stříhou, druhá téhož čekej. — Oči hospodářovy střehou domu. — Pro zlato slzy tekou.

Tluc**) hlavou o zeď, co si vytlučeš? — Tec voda, kam pán káže. — Rci***) pravdu a viz, kudy utečeš. — Po dobrém skutku vrz konce u vodu. — Zahálky se střež jako zrádce. — Oka střež! — Kdo chce kam, pomozme mu tam.

Nikdo nemůže celému světu koláčů napéci.†) — Osudu svému nemůže nikdo utéci. — Bohu říci učiniti jest. —

Voda kudy jednou tekla, poteče opět. — Kdo za cizí vlnou dochází, sám ostřižen domů přichází. — Co ze srdce vyvrženo, toho duši není žel.††)

Chval Boha, jak moha. — Střehouce se zřídka se ožžete.

* * *

*) *H*, *k* přede sponou *e* mění se v *ž*, *č*; mohu dlouží *o* v *á*.

**) *H* a *k* se rozlišují v *z* a *c*.

***) Řku: rceš, rci.

†) *H* a *k* s příponou *-ti* mění se v *ci*; kmenová samohláska se dlouží.

Avšak: moci.

††) Tluku; tloukl.

Pjati.*)

Přítomný čas.	
Způsob oznamovací.	Způsob rozkazovací.
1. <i>pnu</i>	
2. <i>pneš</i>	2. <i>pni</i>
3. <i>pne</i>	3. <i>pni</i>
1. <i>pneme</i>	1. <i>pněme</i>
2. <i>pnete</i>	2. <i>pněte</i>
3. <i>pnou</i>	3. <i>pněte</i>

Přech. přít.: *pna, pnouc; pnouce.*

Neurč. způsob: *pjati*. Dostiž. zp.: *pjat*.

Příč. min. čin.: *pjal, -a, -o; -i, -y, -a.*

Příč. min. trp.: *pjat, -a, -o; -i, -y, -a.*

Přech. min.: *pjav, pjavši; pjavše.*

* * *

Cvičení. Radost seješ, hoře žneš. — Nežli začneš, dobře rozmysli! — Nevezmeš jména božího nadarmo. — Bůh-li duše nevyjme, sama duše nevyjde. — Mnohý stonek setne, když se ubodne oň. — I mistr tesař se utne. — Kdo dobře počne, jakoby v prostředku byl. — Pýcha po vysokých lidech jako chmel po tyči se pne. — Nečih zlych věcí, a nejmou se tebe.

Hubu zapni, oči napni. — Nemůžeš-li rozvázati, přetni.

Oheň neumí než vzhůru se pjati. — Čeho nelze ujíti, musíš se snažně podjítí.**)

— Co si naseješ, to žítí budeš. — Kdo chce žítí, musí sítí. — Kdo zasil nepravost, žítí bude trápení. — Snáze štěstí najítí, nežli se ho ujítí. — Nerozhodný nikdy neví, co počítí.

Nepravda se světem počala,***) se světem i skoná. — Pán Bůh dal, Pán Bůh vzal. — Kdo práce se podjal, má ji ukončítí. — Všeliký strom, kterýž nenese ovoce dobrého, vyřat a na oheň uvržen bude. — Kde hlava státa, tam pro vlasy neplačí. — Sluha jest najat, ale nekoupen.

Lépe jest nepočítí, než počna nedokonati.

*) Sem náležejí: počnu, pnu, tnu, žnu; jmu (vezmu).

**) *jmouti* — *jati* — *jíti*; *žnouti* — *žati* — *žítí*.

***) po-čnouti — počati — počítí; počnul — počal. — Tvary s m a n jsou chybné.

Třetí.*)

Přítomný čas.	
Způsob oznamovací.	Způsob rozkazovací.
1. <i>tru</i>	2. <i>tři</i>
2. <i>třeš</i>	3. <i>tři</i>
3. <i>tře</i>	
1. <i>třeme</i>	1. <i>třeme</i>
2. <i>třete</i>	2. <i>třete</i>
3. <i>trou</i>	3. <i>třete</i>

Přech. přít.: *tra, trouc; trouce.*

Neurč. způsob: *třítí.*

Příčestí min. čin.: *třel, -a, -o; -i, -y, -a.*

Příčestí min. trp.: *třen, -a, -o; -i, -y, -a.*

Přech. min.: *třev, třevši; třevše.*

* * *

Cvičení. Závistivý štěstím bližního svého mře. — Lakomec dobře činí, jen když umře.***) — Kdo tluče, tomu se otevře. — Co v srdci vře, v ústech kypí. — Ve hněvu vyvře, co v srdci vře. — Vře každému srdce po jazyku svém. — Čím hrnec navře, tím páchne. — Odvážlivost med pije — anebo pouta tře. — Kdo dřív přijde, dříve mele. — Pozdě melí boží kola. — Dobré žernovy všecko zmeli.

K službě se nevtírej, a požádán neodepři. — Mel, dokud vodu máš.

Lépe jest se ctí umřítí nežli v hanbě žítí. — Lýka za zelena dřítí se mohou.

Bůh nikomu pomoci neodepřel. — Kdyby lidé nemřeli, dávno by svět potřeli. — Tlucte, bude vám otevřeno. — Peklo vždy otevřeno, i o půl noci.

Pupenec otevra se, tlačí ven květ.

*) dru, mru, pru, vru, -stru; meli.

**) R přede sponou se obmáčkúje.

Slovesa kmenův otevřených.

Bíti.

Přítomný čas.			Způsob rozkazovací.	
Způsob oznamovací.				
1. biji			2. bij	
2. biješ			3. bij	
3. bije				
1. bijeme			1. bijme	
2. bijete			2. bijte	
3. biji			3. bijte	

Přech. přít.: bije, *bijác*; *bijíce*.

Neurčitý zp.; *bíti*. Dostiž. zp.: *bit*.

Příč. min. čin.: *bił*, *-a* *-o*; *-i*, *-y*, *-a*.

Příč. min. trp.: *bit*, *-a*, *-o*; *-i*, *-y*, *-a*.

Přech. min.: *biv*, *bivši*; *bivše*.

* * *

Cvičení. Prostě-li žiješ, sta let dožiješ. — Ze železa mědi nevykuješ. — Vlk leže netyje. — Kdo mnoho pije, v rozum netyje. — Kdo mnoho pije, svou hlavu bije. — Zlá rada vlastního pána bije. — Stojatá voda hnije. — Bohatství hnije, a chudoba žije. — Když pluh zemi ryje, zima ještě žije. — Tichá voda břehy ryje. — Vlk s vlky vyje. — Kuřátko pije a k nebi pohlíží. — Dobrý i po suché kůrce tyje, a zlý ani masa nezažije. — Uhřát kdo pije, jed do sebe lije. — Kdo plevy seje, málo nažne. — Kdo vítr seje, klidí bouři. — Kdo za pluhem kleje, zlé semeno seje. — Jak vítr duje, tak plachty obracejí. — Každý sobě štěstí kuje. — Zrno tone, pleva pluje: proto přece plevou sluje. — Ten jen právem sluncem sluje, kdo svým světlem rozšiřuje pravdu, ctnost a blaženost. — Zlé ze zlého se snuje. — Tím lidé nehrají, od čeho umírají. — Lidé často na své štěstí lají. — V lese vlci vyjí, a za kamny strašno. — Na jaře vlažné větry dují.

Cizím rozumem nežij! — Dokud železo řeřavé, kuj!

Horké železo nejlépe k outi.*) — Chceš-li moudrým mužem slouti, dej řečem mimo se plouti.

*) Kmenová samohláska se dluží.

Sám sebe bil, kdo nestřídě žil. — Kdo utekl, vyhrál. — Kdo bije, bývá bit. — Co před světem zde ukryto, všem bude někdy očit. — Rovně ukuto, brzo zbroušeno.

Vodu rozleje nikdy nechytíš. — Rostlina vláhu v sebe pije živí se. — Nezabiv medvěda neslibuj kůže!

Třída II.

Slovesa kmenův otevřených.

Vinouti.

Přítomný čas.

Způsob oznamovací.	Způsob rozkazovací.
1. <i>vinu</i>	2. <i>viň</i>
2. <i>vineš</i>	3. <i>viň</i>
3. <i>vine</i>	
1. <i>vineme</i>	1. <i>viňme</i>
2. <i>vinete</i>	2. <i>viňte</i>
3. <i>vinou</i>	3. <i>viňte</i>

Přech. přít.: *vina, vinouc; vinouce.*

Neurčitý způsob: *vinouti.* Dostiž. zp.: *vinout.*

Příč. min. čin.: *vinul, -a, -o; -i, -y, -a.*

Příč. min. trp.: *vinut, -a, -o; -i, -y, -a.*

Přech. min.: *vinuv, vinuvši; vinuše.*

* * *

Cvičení. Jak živeš, tak slyneš. — Slza nábožného ne k zemi kane, ale do věčnosti vane. — Neteče-li, aspoň ukane. — Komu Bůh slíbil, nikdy ho nemine. — Smrt pokyne, všecko mine. — Pomine trýzeň, nastane přízeň. — Bez přátelství srdce hyne. — Zlý peníz nepohyne. — Čas jako voda plyne. — Vše pomine, jediná pravda nezhyne. — Srdnatí praví: Dvakrát nikdo nezhyne, a jedné smrti nemine. — Bůh z červánkův duhu na obzoru klene. — Co se větrem nastavuje, větrem hyné. — Koho chrání Bůh svým štítem, nezahyne v boji lítém. — Nic v tom světě nezhyne, jest jen věčná změna. — Umělý plavec neutone. — Často lidé hynou klevetníků vinou. — Léta rychle plynou. — Velké řeky ticho plynou. — Všecky časné věci hynou a mrou.

Jedno miň, druhé sviň, pokoj bude. — Čím milejší syn, tím větší metlu viň. — Ó, jen plaňte věčným leskem, tiché hvězdy!

Po práci milo odpočinouti.*) — Jedno minouti, druhé svinouti, k třetímu pomlčeti: cesta k pokoji.

Zloděj se chytře provinul, a zkáza ho neminula. — Nebylo nám souzeno, proto nás minulo. — Nezpomínej toho, co už pomínulo. — Co bylo, to za větrem po vodě uplynulo. —

Slovesa kmenů zavřených.

Trhnouti.

Přítomný čas.	
Způsob oznamovací.	Způsob rozkazovací.
1. trhna	2. trhni
2. trneš	3. trhni
3. trne	
1. trhneme	1. trhněme
2. trhnete	2. trhněte
3. trhnou	3. trhněte

Přech. přít.: trhna, trhnouc; trhnouce.

Neurčitý způsob: trhnouti. Dostiž. zp.: trhnout.

Příč. min. čin.: trhl, a, o; i, y, a.

Příč. min. trp.: tržen, a, o; i, y, a.

Přech. min.: trh, trhši; trhše.

* * *

Cvičení. Co pronikneš, tím vynikneš. — Klneš-li bližního, duši svou v základ dáváš. — Stihne soud boží chytrého i nad ptáka rychlejšího. — Lenož i pod svou střechou zmokne. — Bůh štěstím vládne. — Chyba člověkem vládne. — Bůh-li kyne, slunce hasne. — Která moucha rychle letí, hůř uštipne. — Koho jednou neštěstí umkne, ten se mu tak snadno nevymkne. — I ptáče pískne, někdo-li je tiskne. — Moudrý bez hádání uhodne. — Sova v sokola se nezvrhne. — Kde kdo vznikne, tu také zvykne. — Kde síla vládne, tam zákon zapadne. — Bůh před rokem na soud táhne toho,

*) -nu se dlouží v -nou.

kdo křivě přísáhne. — Vojnou jeden zbohatne a sto jiných schudne. — Není všecko zlato, co se leskne. — Pokoj vládne, země mládne. — Lhář a skucep snadno se pohodnou. — Tělo stárne, neduhy mládnou. — Rostliny vláhy zbavené chřádnou, vadnou, schnou.

Na chytrého mrkni, hloupého trkni.

Lépe zmoknouti než utonouti. — Bohatnouti není hřích. —

Závistí ještě nikdo nezbohatl.*) — Neusiluj, abys zbohatl. — Jak kdo zapřáhl, tak potáhne. — Nemiluj snu, abys neschudl. — Snih osení přikrývá, aby nezmrzlo. — Nevstane k životu, v hříchů co kleslo. — Struna, je-li příliš natažena*), praskne. — V čem zastižen, z toho souzen.

Přivykna pití, neujdeš bití.

Třída III.

Uměti.**)

Přítomný čas.	
Způsob oznamovací.	Způsob rozkazovací.
1. umím	
2. umíš	2. uměj
3. umí	3. uměj
1. umíme	1. umějme
2. umíte	2. umějte
3. umějí	3. umějte

Přech. přít.: uměje, umějíc; umějíce.

Neurčitý způsob: uměti. Dostížný zp.: umět.

Příč. min. čin.: uměl, -a, -o; -i, -y, -a.

Příč. min. trp.: uměn, -a, -o; -i, -y, -a.

Přech. min.: uměv, uměvši; uměvše.

* * *

Ovčení. Moudří i nechvilé přetrpěti umí. — Péče šediví. — Sněhem padlým bělí se rovina. — Když se vrána zjestřábí, hleďte se, ptáci! — Od zbytných pokrmů tělo bují. — Lační-li

*) Za zbohatnul: zbohatl, za tahnut: tažen; kmenová souhláska se po případě rozlišuje.

***) Slovesa nejčastěji z podstatných, přídavných a jiných jmen utvořená.

nepřítel tvůj, nakrm jej. — Tělo v hrobě práchniví. — Dobrým škodí, kdo zlým hoví. — Každý hoví mravu svému. — Kdo mluví, že všemu rozumí, je blázen, a nic neumí. — Čeho oči nevidí, toho srdce neželí. — Lidé neužijí toho, čeho nalakoměji.*) — Blázni teprv rozumějí, když se stane. — Ne tak starostí šedivějí vlasy jako starostmi.

Kdo čteš, rozuměj! — Oněmějte, rtové lžívi!

Lenosti hověti nesluší. — Mateřský jazyk nejprv uměti sluší.

Kdo by lačněl, nakrm jej. — Boháč želel korábu, a chudý mošny.

Hleděti.**)

Přítomný čas.	Způsob oznamovací.	Způsob rozkazovací.
1. hledím		2. hleď
2. hledíš		3. hleď
3. hledí		
1. hledíme		1. hleďte
2. hledíte		2. hleďte
3. hledí		3. hleďte

Přech. přít.: hledě, hledíc; hledíce.

Neurčitý způsob: hleděti. Dostiž. zp.: hledět.

Příč. min. čin.: hleděl, -a, -o; -i, -y, -a.

Příč. min. trp.: hleděn, -a, -o; -i -y, -a.

Přech. min.: hleděv, hleděvši; hleděvše.

* * *

Cvičení. Nech hada jak držíš, vždy zlé sobě utržíš. — Po věst letí jako pták. — Která moucha rychle letí, hůř uštipne. — Když dům shoří, dluh na komín vyletí. — Dobré se dlouho pomní, a zlé ještě déle. — Malý hrnek brzo překypí. — Kdo před deštěm běží, snadno vlouží leží. — Hloupost z ávidí bohatému a posmívá se chudému. — Žebrák žebračku z ávidí. — Hanba bolí. — Bůh vysoko sedí a široko hledí. — Hlad ne-

*) Správně -ějí; špatně -í.

***) Slovesa se známkou e, ě neb í, nejvíce nestupňovaná; pak báti se a státi.

trpí chladu. — Kde oheň hoří, ne div, že jiskra vyskočí. — Co s nebe prší, nikomu neškodí. — Oči sluší v týle míti. — Host a ryba třetího dne smrdí. — Ctnost v prostřední míře stojí. — Kniha za mistra stojí. — Statek nespravedlivý neostojí. — Kdo se smrti nebojí, ten každému důstojí. — Kdo se smrti bojí, o slávu nestojí. — Kdo zlé strojí, nech se zlého bojí. — Zlosti kdo strojí, světla se bojí. — Kdo o nebe nestojí, pekla se nebojí. — Co v srdci nosíme, o to se bojíme. — Kde jich mnoho velí, tam se myslí dělí. — Řeky ustavičně mezi břehy svými běží.

V každé věci hled' konce. — Drž se rozumu, a projdeš celý svět. — Drž se starých rady, nedojdeš brzo vady. — Dobrého neboj se, a zlého varuj se! — Pomni,*) člověče, že's prach a popel. — Stvořiteli všeho světa zavzni hlučný chválozpěv! — Boj se Boha, styď se lidí! — Kdo dobře sedí, seď! — Trp mile, dá Pán Bůh více. — Ani sám se chval, ani sám se haň. — Čeho nelze chváliti, ne haň. — Dokud síla, hleď me díla! — B děte, abyste nevešli v pokušení. — Trpte dým pro teplo!

Kdo se nechceš mrzeti, uč se jazyk držeti. — Dobré slyšeti daleko, a zlé ještě dále. — Kdo nezná mlčeti, nezná ani mluvití. — Kdo umí trpěti, umí vítěziti. — Co má viseti, neutone. — Moudrý i nechvíle přetrpěti umí.

Kdyby kůň o své síle věděl, nikdo by na něm neoseděl. — Kdo na bílém koni neseděl, neseděl na dobrém. — Závíděl lysý holému. — I co bolelo, se přetrpělo. — Kdyby se bříza nestyděla, na kořeně by shořela.

Kleče modlím se. — Trpě mnoho i kámen praskne. — Vida neviz, slyše neslyš. — Hledě na les nevyrosteš. — Vlk leže netyje. — Koupej se drže se břehu. — Všechn tyor se bázní chvěje, slyše strašný hromu třesk. — Zkalil beránek vlku vodu pod ním stojí. — Kdo se staral neboje se, bývá živ nestydě se. — Teplí větérci s májem přiletice přírody slavit budou vzkříšení.

*) Rozkazovacího způsobu přípona i vyskytá se po skupinách neoblibných.

Třída IV.

Činiti.

Přítomný čas.	Způsob oznamovací.	Způsob rozkazovací.
	1. činím	
	2. činíš	2. čiň
	3. činí	3. čiň
	1. činíme	1. čiňme
	2. činíte	2. čiňte
	3. činí	3. čiňte

Přechodník přít.: čině, činíc, činíc; činíce.

Neurč. způsob: činíti. Dostiž. způsob: činít.

Příčestí min. čin.: činil, -a, -o; -i, -y, -a.

Příčestí min. trp.: činěn, -a, -o; -i, -y, -a.

Přechodník min.: činiv, -ši, -ši; še.

Ovčeni. Dobře-li činíš, sebe obveselíš.*) — Kdo mnoho mluví, málo činí. — Čiň dobře a právě!* — Čiňme od Boha počátek. — Bez Boha co dobře činiti nelze. — To čiň jiným, co chceš, aby tobě činili.* — Učiniv dobře, nelituj; učiniv zle, vždy se strachuj.*

Nech hada jak držíš, vždy zlé sobě utržíš.* — Lelkovaním se nenasytiš.* — Pravdu mluvíš, mrzutost si způsobíš.* — Zlého se zprostiš, ismutku se zhostiš.* — Nežli se mstíš, ať pomyslíš.* — Koně uzdou udržíš; ale co sám zle spraviš, toho nenavrátíš.* — Koho Pán Bůh stvoří, toho neumoří. — Kdo prosí, ten nosí. — Člověk míní, Pan Bůh mění. — Kdo v úmyslu stálý, nic ho neošálí. — Kdo víno dusí, brzo nouzi zkusí. — Komu štěstí slouží, po ničem ten netouží. — Trest se neklátí bez větru. — Bázlivý nemnoho spravi.* — Kdo chodí, nachází. — Koho Bůh chrání, toho zbraň neraní. — Napřed se mlátí, potom se platí. — Jak psa krmíš, tak loví.* — Práce člověka živí, zahálka maří. — Kdo poctivost jednou ztratí, tomu se víc nenavrátí. — Co vlk schvátí, nerad vrátí.* — Koho štěstí hladí, přerádo ho zradí. — Přílišné štěstí více tíží nežli těší. — Jeden se postí, druhý se hostí.* — Zlato nemluví, ale mnoho působí. — Kdo po vysokých věcech touží, po neštěstí touží. — Co koho bolí, o tom i řeč volí. — Ač péče neumoří, vždy zdraví

*) Může ve množném čísle i ve druhých osobách a časech se pronášeti.

podboří. — Čas rání, čas hojí. — Růže při trní se rodí, radost po žalosti chodí.* — Z tváři mysl září. — Chléb na cestě netíží. — Cizina rozum ostří. — Starý hřích novou hanbu činí.* — Kdo cizí chváří, i svoje trátí. — Co země stvoří, sama zase sboří. — Kdo sám nemá cti, ani druhá nectí. — Koho cti, toho také chváří. — Svornost tuží, sváry nuzí. — Pro svár a neshodu trátí lidé svobodu.

Svět svátek a post se v pátek, nebude tvůj statek kratak. — Zlého se straň a jak hada chraň.*) — Reč na váze měř, málo komu věř.* — Žerty trop, ale lidí nezlob. — Nechval v oči,* nehaň za zády. — Své přátele množ, a otcových si važ.* — Važ si času, chop se práce. — Dokud žijí rodiče, cti**) je, a za mrtvé modli se. — Služte Hospodinu v bázni, a veselte se s třesením.

Pravdu těžko utajiti. (Časuj!) — Ohně nelze upáliti, vody utopiti, větru udusiti. — Těžko pravdu mluvití a neurazití. — Pravdu mluvití, přízeň ztratiti. (Časuj!) — Modlití se Bohu povždy hodí se.

Otec, matka naučili mluvití, a svět mlčeti. — Tak chval, abys nepře chválil.* — Peníze kopil, čerta si koupil. — Mluv každý, co by jej ctílo.* — Čím's sobě ublížil, tím se leč. — Kdo na Boha spoléhá, nebývá založen. — Čím je srdce přeplněno, tím ústa přetékají. — Čím je srdce nadehnuto, tím ústa jsou naplněna. — Rovně ukuto, brzo z broušeno.***) — Co je komu souzeno, jistě bude splněno. — Kdo nad jiné postaven, pohromám větším vystaven.* — Zlý buď kořen, ale ne mořen.* — Dědictví rychle nabytému nebývá dobrořečeno. — Choulostivý nenadálými věcmi bývá omráčen, ohromen, přestrašen.* Kterou měrou měříte, bude vám zase odměřeno. — Puštěn koráb na vodu, dán v ruce boží. — K penězům celý svět tváří obrácen jest. — Dluh neplacen, hřích neodpuštěn. — Vyvrácení bývají bezbožní tak, aby jich nebylo. — Žalostí srdce duch skormoucen bývá. — Kterým soudem soudíte, souzeni budete. — Cizí jmění strachem ochrazeno. — Nestvořil tě velký Bůh, jehož moudrost ctěna, by tvá duše v květu svém byla usmrcena. — Moudrost vínem zastíněna bývá.

Nábožný modle se oči k nebi pozvedá.* — Vystřelé koule nechytíš.* — Hospodin patře s nebe vidí všechny syny

*) Krátí kmenovou samohlásku; avšak: říd, sviť (na rozdíl: řed, svěť).

**) Po skupinách objevuje se imperativní i.

***) Kmenové souhlásky se mění. Výjimky: děděn, ciděn, voděn, a j. Hrazení — hrazen, nikoli hražen, a p.

lidské. — Nechopě se sekery, chaloupky nezroubíš.* — Okolo močálu chodě neujdeš nádech.* — Slovo vypustě nikdy ne-schytíš.* — Svíce lidem sloužíc sama se tráví.

Nerozmluviv s hlavou nechvátej rukama.* — Učiniiv dobře nelituj; učiniiv zle vždy se strachuj.* — Neokusiv hořkého nejsi hoden sladkého.* — Koupiv statek kup také správce.*

Třída V.

Sebauer:

Volati.*) = *dělati*

Přítomný čas.	
Způsob oznamovací.	Způsob rozkazovací.
1. Volám	
2. voláš	2. volej
3. volá	3. volej
1. voláme	1. volejme
2. voláte	2. volejte
3. volají	3. volejte

Přech. přít.: volaje, volajíc; volajíce.

Neurč. způsob: volati. Dostiž. zp.: volat.

Příč. min. čin.: volal, -a, -o; -i, -y, -a.

Příč. min. trp.: volán, -a, -o; -i, -y, -a.

Přech. min.: volav, -ši; -še.

Ovičení. Srdce po hněvu poznáš. — Jak do lesa voláš, tak se z něho ozývá. — Kdo dělá, vydělá. — Železo rez sežirá, a srdce hoře svirá. — Kdo v Boha doufá, ten si nezoufá; chudobu i zboží přijímá za dar boží. — Cokoli se vzejme, to nejprve tli, potom hoří, pak plápolá a pálá. — Vítr prudký když fouká, poráží a potírá, kamkoli se obrátí. — Co brzy zrá, brzy dozrá. — Železo rez sežirá, a závistník od závisti umírá. — Závist ujímá, ale moci nemá. — Kdo čeká, vyčeká. — Člověk sám teď pravdu hledá, sám již pevnou rukou zvedá tajů přísných oponu. — Setrváme, i zlé přetrváme. — Tolik známe, co v paměti chováme. — Co neznáme, toho nedbáme. — Kdo minulé neštěstí oplakáváte, zas nové na sebe vyhledáváte. — Tkalcí z návodu dělají. — Nemocných se ptávají, zdravým dávají. — Dle

*) Sem náležejí také: nechati, znáti, zráti. (Hráti viz na str. 80.)

Boží vůle osudy se tkají národů. — Ve vlasti bujněji zrají klasy, krásněji růže zakvétají a slavici svými hlasy líbezněji klokotají.

Boha vzyvej, sám ruky příkládej! — Sám dělej, přítel nečekej! — Ve štěstí nedoufej, v neštěstí nezoufej! — Za ctnost odplaty nežádej! — Loňského sněhu nevzpomínej! — Hněvejte se, jenom nehřešte. — V bídě nezoufejte, v Boha doufejte! — Hleď svého, nechej (nech) cizího.

Kdo neumí strádati, musí strádati. — Pozdě závory dělati, když koně vyvedli. — Těžko je dobro vidati, ale snadno poznati. — Pozdě po lidech slova chytati.

Kdo čekal, vyčkal. — Vychodily si nožky, vydělaly si ručky. — Peníze i v ošumělém měsíci vítány.*) — Kdo je zaměstnán, snadno mu den uběhne.

Někdo bohatým se děláje nemá nic; někdo zase děláje se chudým má statku mnoho. — Znenáhla děláje víc uděláš. — Utrhač touláje se pronáší tajnosti. — Lakomství a ohně příkládáje neuhasiš. — Koupáje se drž se břehu. — Chvále Boha nezahyneš, a rouháje se neobživeš. — Říkajíce „amen“ čerta nezapudíte.

Krájeti.**)

Přítomný čas.	
Způsob oznamovací.	Způsob rozkazovací.
1. Krájím	
2. krájíš	2. krájej
3. krájí	3. krájej
1. krájíme	1. krájejme
2. krájíte	2. krájejte
3. krájejí	3. krájejte

Přech. přít.: krájeje, krájejíc; krájejíce.

Neurč. způsob: krájeti. Dostiž. zp.: krájet.

Příč. min. čin.: krájel, -a, -o; -i, -y, -a.

Příč. min. trp.: krájen, -a, -o; -i, -y, -a.

Přech. min.: krájev, -ši; -še.

*) Kmenové *a* se dluží v *á*.

**) Slovesa se známkou *e, ě*, utvořená ze sloves tříd předešlých, stupňovaná, nejčastěji s dlouhou samohláskou kořenovou. (Viz dodatek.)

Cvičení. Nůž, kterým se pořád kráží, nerezaví. — Bůh do-
pouští, ale neopouští. — Každý rád má úkladníka. —
O dalekých věcech vysoko se smýšlí. — Trpělivost železná
vratá probíjí. — Vosk v ohni se roztápí. — Čas růže při-
náší. — Strpení přináší spasení. — Čím kdo zachází, tím
také schází. — Slunce prochází kalné mraky, a přece se
nepokálí. — Zahradník sází, zloděj ovoce sráží. — Dlužník
vesele běře, ale smutně vrací. — Málo ten ve světě spraví, kdo
vše na svou hlavu staví. — Neštěstí koňmo přijíždí, ale
pěšky odchází. (Nemoci....) — Zřídka se scházejí*)
štěstí a rozum. — Kde jednou smetiště, lidé ještě víc nahá-
zejí. — Dle šatu vítají, dle rozumu provázejí.

Čelem zdi nevyrážej! — Klaňte se, ó zástupové! —
Do soudů se nepouštějte, dřív jiných věci zkoušejte. —
Kde cesta rovná, nezajížděj! — Práce nebývá křiva; jenom
zrovna přihlížej! — Jen si nezoufej, snášej a doufej!

Lépe křivdy snášeti nežli činiti. — Nesluší se jisté pro-
nejisté pouštěti.

Kdo zlosynům by promíjel, hodných by ubíjel.

Udatný dlouho se nerozmýšleje, všechno podniká. —
Oráč oratí maje, zapřahá do pluhu; poháněje pak a bodcem
pobízeje, oře.

Mazati. **) = *tesati*

Čas přítomný.

Způsob oznamovací.

1. maží
2. mažeš
3. maže

1. mažeme
2. mažete
3. maží

Způsob rozkazovací.

2. maž
3. maž

1. mažme
2. mažte
3. mažte

Přech. přít.: maže, mažíc; mažíce.

Neurč. způsob: mazati. Dostiž. zp.: mazat.

*) -ejí, nikoliv í. Někteří spojují vzor tento se vzorem uměti.

**) Sem náležejí slovesa, jichž kmeny končí na: l, r, n; b, p, v, m; h, ch,
k; s, z; d, t. Avšak téměř všechna časují se též podle volati. Jen
vázati kázati, tázati se, psáti, klamati, plakati vždy. Ve
přítomném čase zp. oznam., rozk. a přech. přít. se kmenová souhláska
rozlišuje, nebo změkčuje.

Příč. min. čin.: maza**l**, a, o; i, y, a.

Příč. min. trp.: maza**n**, -a, -o; -i, -y, -a.

Přech. min.; maza**v**, -ši; -še.

* * *

Cvičení. Otepi nepřelomíš, a po prutu všecku zlámeš. — Cizím volém chleba se nedoořeš. — Když vůz namažeš, jako bys třetího koně připráhl. — Lháře Pán Bůh káže. — Pyšný žebřák nic nevyžebře. — Tomu, kdo stůně, nespomohou sladké vůně. — Peníz i kámen dlabe. — Ani slepice darmo nehraje. — Štěstí se troují, neštěstí se sype. — Zralé zrní samo z klasu se sype. — Jazyk bez kostí, ale kostí láme. — Co zlé, láme se ve dvě. — Svět, koho těší, klame. — Když liška dříme, hled' se, kohoute! — Mocný balsám v důvěře dříme. — Trpělivý lká, ale nepláče. — Nepláče statku opláče*) — Žába kváče, oves skáče. — Půl světa skáče a půl pláče. — I dobrý časem pláče a zlý skáče. — Co lepšího nad požitek, když vůni jara dýše sad? — Kdo zdí, ten staví; kdo roubí a teše, na střechu si křeše. — Nečeše hřeben hlavu, ale čas češe. — Kdo pokorou se páše, počestností se tuží. — Jak se hude, tak se pleše. — Za pýchou hanba kluše. — Smrt' všecky v jeden snopek váže. — Kdo se blátem umývá, zamaže se. — Kdo miluje syna, za času jej tresce. — Koho Bůh miluje, toho tresce a bičuje. — Falešný přítel jako kočka; z předu líže, po zadu škrábe. — Co Sudice komu káže, slovo lidské nerozváže. — U skoupého tolary plačí,*) a u štedrého i haléře skáčí. — Budeš-li med, sliží tě; budeš-li jed, rozplvají tě. — Ptáci nesejí aniž oří, a přece syti žijí.

Pravdu kaž, spravedlivě važ. — Desetkrát měř a jednou řež. — Nedřímej,**) abys nezaspal.

Kaž se lidmi a nebudou se tebou kázati. — Hrušky česati sluší, když zrají. — Žij střídě, nebudeš stonati.

Co kolébka vyhoukala, to motyka zakopala. — Proto je štika v řece, aby karasi nedřímali. — Kdo snadno věří, lehko sklaman bývá. — Spravedlivému zákon nepsán.

Kdo modlitbu říká leže, Bůh ho slyší dřímaje.**) — Slepice kdáčíc zrna v ústech nezdrží.

*) Plakati dlouží pouze od 2. os. j. do 2. os. mn.; plačí, plačí. Tak i stonati.

**) Mnoha tvoří rozk. zp. i jiné tvary podle volati: skákej, kousej, a j.

Bráti. *)

Přítomný čas.

Způsob oznamovací.

1. beru
2. bereš
3. bere

1. bereme
2. berete
3. berou

Způsob rozkazovací.

2. ber
3. ber

1. berme
2. berte
3. berte

Přech. přít.: bera, berouc; berouce.

Neurč. způsob: bráti. Dostiž. zp.: brát.

Příč. min. čin.: bral, -a, -o; -í, -y, -a.

Příč. min. trp.: brán, -a, -o; -í, -y, a.

Přech. min.: brav, -ši; -še.

* * *

Cvičení. Jak činiš, tak odplatu bereš. — Lží se nevy-
lžeš. — Čím pohráváš, tím se ukoleš. — Spěšněji se vybere
nežli se bere. — Kdo meč bere, od meče schází. — Kdo bez
míry dává, brzo se dobere. — Dítě špiní a dere, matka šije a
pere. — Hlad žene do světa. — Hlad vlka žene z lesa. —
Voda všecko opere, krom černé tváři a zlého jazyka. —
Každý lhář lže na svou hlavu. — Od dobrého se rádo ulže a
ke zlému přilže. — Kdo na dva zajíce štve, nepopadne
žádného. — Pravda oči kole. — Lenocha i mouka v ruce
kole. — Bodláku nemačkej, sic ukole. — Zlého nejvíce
ctnost kole v oči. — Jak si kdo ustele, tak si lehne. —
Báně jsou bane, a přeberou se. — Kde tě nezvou, nehrň
se. — Dva obědy se nervou.

Dávej s rozumem a ber s pamětí. — Ber rád, když
dávají.

Vždycky je dobře bráti. — Chtivého koně nemáš příliš
hnáti. — Na lišku musí se liškou štváti. — Lháti —
žváti, ale na konečky pamatovati. — Nemožná věc slovy
hlad zahnatí.***) — Lháři jen několikrát se lhati se poštěstí. —

*) Opáti, dráti, hnáti, kláti, lháti, práti, rváti, řváti, poslati, stláti, štváti,
zváti, žráti; při časování mají e ve kmeni přít. dráti, hráti, práti, stláti,
žráti; o: kláti, zváti).

**) Složená krátká: nacpati, vydrati atd.

Kdo včera lhal, tomu ani zítra se nevěří. — Osud není mračno, aby se přehnalo. — Nechoď na hody, nejsi-li pozván. — Pokojné svědomí všude měkce má ustláno.

Za štěstím se žena marně se uhoníš.

Hráti.*) *Lali*

Přítomný čas.

Způsob oznamovací.

1. hřeji
2. hřeješ
3. hřeje

1. hřejeme
2. hřejete
3. hřejí

Způsob rozkazovací.

2. hřeji
3. hřeji

1. hřejme
2. hřejte
3. hřejte

Přech. přít.: hřeje, hřejíc; hřejíce.

Neurč. způsob: hráti. Dostiž. zp.: hrát.

Příč. min. čin.: hřál, -a, -o; -i, -y, -a.

Příč. min. trp.: hřát, -a, -o; -i, -y, -a.

Přech. min.: hřáv, -ši; -še.

* * *

Cvičení. Nevyprosíš-li, nevyhlaješ. — Jak vítr věje, tak slunce hřeje. — Pivo hřeje, ale nešatí. — Jeden řevavý uhel ode druhého se hřeje. — Jazyk hlavě nepřeje. — Kdo jinému také přeje, toho druzi neopustí. — Komu Bůh přeje, tomu ve snách padne. — Ať déšť prší neb sníh věje, nech se vůle boží děje. — Kde se mnoho plaše děje, mnoho se plaše rozvěje. — Kdo neseje, ten nevěje. — Nejedem vítr vždycky věje. — Netrať naděje, když se zle děje. — Nevždy se tak děje, jak se kdo naděje. — Všecko se neděje, jak se kdo naděje. — Blaze tomu, kdo se cizím neštěstím kaje. — Blázní se slibům radují, moudří se jimi kají.

Příteli přej, a nepřítelů nehněvej! — Cizí příhodou se kaj!

Bližnímu vše dobré přátí máme.

Proto Pán Bůh dobrých tresce, aby se zlí káli. — Kdo se včera smál, může zítra plakat. — Přej, a bude ti přáno. — Uhřát kdo pije, jed do sebe lije.

*) Kátí se, plátí, táti, vlátí; nadátí se, okřátí, vátí; přátí, smátí se, zítí.

Třída VI.

Milovati.*)

Přítomný čas.	
Způsob oznamovací.	Způsob rozkazovací.
1. miluji	2. miluj
2. miluješ	3. miluj
3. miluje	
1. milujeme	1. milujme
2. milujete	2. milujte
3. milují	3. milujte

Přech. přít.: miluje, *ic*; *ice*.

Neurč. způsob: milovati. Dost. zp.: milovat.

Příč. min. čin.: miloval, *-a*, *-o*; *-i*, *-y*, *-a*.

Příč. min. trp.: milován, *-a*, *-o*; *-i*, *-y*, *-a*.

Přech. min.: milovav, *-ši*; *-še*.

Cvičení. Svůj-li hněv podmaňuji, statečnost dokazuji. — Vodu piji a pracuji, zdrav pak při tom neběduji. — Cizinu ctím, vlast svou miluji. — Pro život kdo nepracuješ, za živa umíráš. — Střídmostí život prodlužuješ. — Bůh práci miluje. — Rozum miluje prostor. — Kdo miluje svádu, miluje hřích. — Koho Bůh miluje, toho tresce a bičuje. — Prchlivost člověka oslepuje. — Kdo pracuje, toho Bůh neskracuje. — Když žalost vrchu dostupuje, už se radost ochlašuje. — Mistr mistru nerad ukazuje. — Dobrý přítel zlato převažuje. — Lékař léčí, Bůh uzdravuje. — Návist vzbuzuje sváry. — Spravedlnost zvyšuje národy. — Kdo uděluje chudému, půjčuje Hospodinu. — Odpověď měkká odvrací hněv, ale řeč zporná vzbuzuje prchlivost. — Kde vina lehce sejde, tu ráda zlá vůle panuje. — Kdo své zahazuje, cizího nezasluhuje. — Opilec slibuje, ale polepší se, až se překuje. — Co zloba lidská budeje, nad čím jen blud se raduje, to sboří jedna chvíle. — Nespořením sebe ochuzujeme, spořením obohacujeme. — Darem dar vynucujete. — Cizí-li si štěstí cukrujete, zbytečně své si zhořčujete. — Zlé zvyky pomalu se vlužují. — Vášně člověka oslepují. — Jak velké hodiny ukazují, tak se malé po nich spravují. — Nedostatky okazují, jak málo lidé potřebují. — Dluhy sen zapuzují. — Dobrá slova se nekupují.

*) Kmenová samohláska všude zkrácená.

Ne hned odsuzuj, dřív pilně rozsuzuj! — Nežaluj, neběduj, veselou nadějí se tu potěšuj! — Draho nekupuj a darmo neber! — Modli se, a zlých skutků varuj se! — Chudí s bohatými nehodujte, moudří s bláznivými nežertujte! — Rozumem se spravujte, neslušného se varujte!

Milovati budeš bližního svého. — Nedůvěřovati jest opatrnost.

Kdo nepracoval, ať nejí! — Kdo skupoval, čeho nepotřeboval, prodá i to, čeho by potřeboval. — Dobrý panovník ode všech milován jest. — Buď ti hned dáno, co slibováno.

Hledě na les nevyrosteš, a zevluje na lidi nezbohatneš. — Včela vše prolétá kvítí, shromáždjuje vonný med. — Pracujice jezte více. — Pohané také zvířatům se klaněli, božskou úctu jim prokazujice.

B. Časování bezesponové.

Dáti.

Přítomný čas.	
Způsob oznamovací.	Způsob rozkazovací.
1. dám	
2. dáš	2. dej
3. dá	3. dej
1. dáme	1. dejme
2. dáte	2. dejte
3. dají	3. dejte

Přech. přít.: *dada, dadouc; dadouce.*

Neurč. způsob: *dáti.* Dostižný zp.: *dat.*

Příč. min. čin.: *dal, -a, -o; -i, -y, -a.*

Příč. min. trp.: *dán, -a, -o; -i, -y, -a.*

Přech. min.: *dav, davši; davše.*

* * *

Čvičení. Více dáš, větší milost máš. — Třikrát dá, kdo ochotně dá. — Bůh dá, i v okénko podá. — Nemoc a běda zatají se nedá. — Ber, co dají.

Dříve se nebe ptej, potom se v cestu dej. — Slibíš-li za druhého, dej své. — Nedej jiskře ohněm býti. — Kdo slíbí, ten dej! — Darma jste vzali, darma dejte.

Slibiti a dáti jest dvoji.

Více má Bůh, nežli rozdal. — Komu není s hůry dáno, nikdež nekoupí. — Mnohého neštěstí uvaruješ se, nedada hrůze místa v srdci svém.

Vědětí.

Přítomný čas.	
Způsob oznamovací.	Způsob rozkazovací.
1. vím	
2. víš	2. věz
3. ví	3. věz
1. víme	1. vězme
2. víte	2. vězte
3. vědí	3. vězte

Přech. přít.: věda, vědouc; vědouce.

Neurčitý způsob: vědětí. Dostiž. zp.: vědět.

Příč. min. čin.: věděl, -a, -o; -i, -y, -a.

Příč. min. trp.: věděn, -a, -o; -i, -y, -a.

Přech. min.: věděv, věděvši; věděvše.

* * *

Cvičení. Dobře Pán Bůh ví, co dělá. — Bůh pravdu vidí, ale nehned poví. — Kdo mluví, co ví, svých vad se doví. — Co máme, nevíme, až když ztratíme. — Vědí sousedé, jak se komu vede. — Bohatí ne vždycky vědí, kdo po nich dědí. — Co tři vědí, i tři sta se dovědí.

Čiň dobře, a věz komu. — Moudrému napověz, hloupému dolož.

Budoucích věcí nikdo vědětí nemůže. — Přetěžká věc někdy pravdu povědětí.

Kdyby kůň o své síle věděl, nikdo by na něm neoseděl.

Zlé myslí jest, kdo věda o chybách svých nelepší se.

Jísti.

Přítomný čas.			Způsob rozkazovací.	
Způsob oznamovací.				
1. jím			2. jez	
2. jíš			3. jez	
3. jí				
1. jíme			1. jezme	
2. jíte			2. jezte	
3. jedí			3. jezte	

Přech. přít.: jeda, jedouc; jedouce.

Neurčitý způsob: jísti. Dostižný zp.: jest.

Příč. min. čin.: jedl, -a, -o; -i, -y, -a.

Příč. min. trp.: jeden, -a, -o; -i, -y, -a.

Přech. min.: jed, jedši; jedše.

* * *

Cvičení. Jak jsi osolil, tak jíš. — Kdo nepracuje, ať nejí. — Chléb se nikdy nepřejí. — Zlý pes ani sám sní, ani druhému dá. — Bez práce se nenajíte. — Žernovy samy nejedí, a lidem mouku dávají. — Vše domů přijde, co vlci nesnědí.

Jez do syta, dělej do potu. — Nejez, leč tě hlad nabízí. — Jez chleba hojněji, ale mluv střídněji. — Pracujice jezte více!

Kdo chce ryby jísti, musí se zmokřiti. — Dobrá to nemoc, která dá pojísti.

Kdo nemnoho jedl, dobře spal. — Oči by jedly, a ústa nemohou. — Ví pes, či sádlo snědl.

Byti.

Přítomný čas.			Způsob rozkazovací.	
Způsob oznamovací.				
1. jsem			2. buď	
2. jsi			3. buď	
3. jest				
1. jsme			1. buďme	
2. jste			2. buďte	
3. jsou			3. buďte	

Přech. přít.: *jsa, jsouc; jsouce.*

Neurčitý způsob: *býti.* Dostižný zp.: *byt.*

Příč. min. čin.: *byl, -a, -o; -i, -y, -a.*

Příč. min. trp.: *byt, -a, -o; -i, -y, -a.*

Přech. min.: *byv, byvši; byvše.*

Budoucí čas:

1. budu		1. budeme
2. budeš		2. budete
3. bude		3. budou

Přech. bud.: *buda, budouc; budouce.*

* * *

Cvičení. S kým jsi, takový jsi. — Obličej jest člověka zrádce. — Přípověď jest dluh. — Bohatnouti není hřích. — Dílo kvapné není platné. — Oči jsou nesytá věc.

Hoře! pomyslí-li; buď vůle boží, rozmyslí-li. — Pravdu sobě huďme, dobří spolu buďme.

Kdo chce s vlky býti, musí s nimi výtí. — Chceš-li se škody zbýti, nedej jiskře ohněm býti. — Mnohem lépe jest nabyti*) moudrosti nežli zlata nejčistšího.

Kdo nebyl při díle, nebud' také při jídle. — Jak nabyt, tak pozbyt. — Časové se mění; co bylo, zachází. — Zle dobyto, zle odbyto.

Štasten jsa se nevypínej, ale na Boha vzpomínej! — Nechlub se pradědy, sám jsa škaredý. — Jsa na svobodě myslí o příhodě. — Syt jsa chleba neodhazuj! — Kdo nejsa kohout kokrhá, pokoj mrhá.

Pobudu, zas nabudu. — Až v hrobě budeš, pak hoře zbudeš. — Jazykem lidi odbudeš, ale svědomí nepozbudeš. — Kdekoli budeš, sebe nikde nezbudeš. — Buď jak buď, vždy nějak bude. — Co se lehce nabude, lehce se odbude. — Živá hlava klobouku dobude. — S boží milostí dobude si každý štěstí. — Pobudem, nebudem, světa nepřebudem. — Milovati budete nepřátely své. — Blahoslavení lkající, nebo oni potěšeni budou.

*) Složeno s předložkami krátí, přibývá-li o slabiku.

C. Slovesa nepravidelná.

Jedu. *)

Zvolna-li jedeš, dále dojedeš. — Svého osudu koněm neobjedeš. — Ke komu štěstí jede, tomu se blaze vede. — Kdo maže, ten jede. — Zvolna jed, dále dojedeš. — Když jsi ujel míli, postůj koněm chvíli.

Jdu. **)

Za čím jdeš, to najdeš. — Za Bohem-li půjdeš, dobrou cestu najdeš. — Nehleď-li, nenajdeš. — Pomalu dále ujdeš. — Časem vše přijde. — Bída člověka najde, i když slunce zajde. — Zvyklej dobrému, zlé na mysl nepřijde. — Kde vina lehce sejde, tu ráda zlá vůle panuje. Mysl projde všude. — Zlý v neštěstí nenajde přítele. — Až své pouti přejdem a přejdem, v jedné hospodě na nocleh pán nepán se sejdem. — Snadno najít štěstí, a ztratit snáze. — Bůh v bezcestí cestu najít umí. — Daleko šel a dobra nenašel. — Zřídka kdy žalost na dobré vyšla. — Vinen medvěd, že krávu snědl; vinna i kráva, že do lesa šla. — Byla pravda ve světě, ale rzi pošla. — Přítele hledej bedlivě a najda chraň starostlivě.

Stanu. *)**

Příliš chvátáš, brzo ustaneš. — Jakož pomíjí vichřice, tak nestane bezbožníka. — Pomine přízeň, nastane trýzeň. Kdo na rovni padne, vstane snadně. — Co zde po lakomci zůstane, lidem nevděčným se dostane. — Nevstane k životu, v hříchu co kleslo.

Co se stalo, odestati se nemůže.

Chci. †)

Co chceš mítí tajného, měj u sebe samého. — Kdo se nechceš mrzeti, už se jazyk držeti. — Kdo odkládá, mítí nechce. — Kdo chce příliš mnoho, nemívá nic. — Ne tak jak chceme, ale jak můžeme. — Člověk chtěj nechtěj umřítí musí. — Chudaš nechtěl by nic více, než počítat na tisíce; bohatý chce milion. — Svůj svěmu i nechtěj druží. — Nešťastný chtěje dýmu ujítí upadá do ohně.

Mám. ††)

Více dáš, větší milost máš. — Kdo nic nemá, přeje si něčeho, kdo něco má, přeje si všecko. — Kdo bohu slouží,

*) Přít. čas: jedu, (vedu). — Rozk. zp.: jed. — Přech. přít.: jeda.

Neurč. zp.: jeli. Příčestí: jel, jet. Přech. min.: jev.

**) Jdu; jdi; jda. — Jítí; šel; — šed.

***) Stanu; staň; stana. — Státi; stal (stanul); stav.

†) Chci; chtěj; chtěje (chtě). — Chtítí; chtěl; chtán; chtěv.

††) Mám; měj; maje. — Mítí; měl; jměn (jmin); měv. — *Pojměti podle bití.*

dobrého má hospodáře. — Co máme, nevíme, až když ztratíme. — Divné chuti lidé mají; často na své štěstí lají. — Hněv a jazyk na uzdě mějte! — Lidí poslouchej, a svůj rozum měj! — Dokud jsi na živu, měj o štěstí pochybu. — Měj lásku k Bohu, obdržíš milost mnohu. — Dobře jazyk za zuby míti. — Zlé děti nedají radosti pojměti. — Není ten chud, kdo nikdy ničeho neměl, ale ten, kdo měl a pozbyl. — Kdo haní, rád by měl. — Co dobrého staří měli, vděčný uctí potomek. — Kdo máje čas času čeká, trátí čas. — Boha máje díím směle: Nestojím o přátele. — Máje hosta v domu vystřihaj se sporu.

Spim.*)

Chleba se nedospíš. — Co neuspíš před půlnocí, po půlnoci nedospíš. — Zloba nikdy nespí. — Nespí každý, kdo přivřené oči má. — Když se hlava klepe, jdi spat. — Dluh spáti nedá. — Kdo chce mnoho znáti, nesmí mnoho spáti. — Dobře spal, kdo celou noc na lavici přespal.

Vidím.**)

Rei pravdu a viz, kudy utečeš. — Věř, ale viz komu. — Vida neviz, slyše neslyš. — Opatrný vida zlé, uteče.

Přechodníky.

Přechodník přítomný (současný).

Hospodin patří s nebe *a* vidí všechny syny lidské.
Hospodin patře s nebe vidí všechny syny lidské.

Nebe dary bere *a* (však) lepší dává.
Nebe dary berouc lepší dává.

Svice lidem slouží, *a* tak sama se tráví.
Svice lidem sloužíc sama se tráví.

Slepice, když kdáče, zrna v ústech nevydrží.
Slepice kdáčíc zrna v ústech nevydrží.

Budeš-li na les hleděti, nevyrosteš.
Hledě na les nevyrosteš. —

*) Spim; spi; spě. -- Spáti; spal; spán; spav.

**) Viděti podle hleděti; jen tvary zde uvedené tvoří výjimku.

Kdo se sstaral a nebál se, bývá živ a nestydí se.

Kdo se sstaral neboje se, bývá živ nestydě se.

Cvičení: Nábožný*) modle se oči k nebi pozvedá. — Všechn tvor**) se bázní chvěje, slyše strašný hromu třesk. — Svůj svému i nechť druží. — Člověk na cizí spoléhaje v bídu upadá. — Chtěje křivdy své pomstíti, mlč a snášej! — Pomalu jda dál ujdeš. — Boje se chřestu nechod do lesa. — Své vlasti neznaje běh, jsi-li ty Čech? — Jsa na svobodě myslí o příhodě. — Včela vše prolétá kvítí, shromažďujíc vonný med. — Rostlina vláhu v sebe pijíc živí se. — Slunce zapadajíc rdí se. — Teplí větřci s májem přiletíce přírody slavit budou vzkříšení.

Z čítanek:

III. Žaludek z práce údův tráví, sám nic nedělaje. (37). — Žaludek nemaje sám síly, také údů siliti nemohl. (37). — Krok sedě na zlatém stolci, panoval zemi české. — Bořivoj dojižděje na Velehrad, naučil se víře křesťanské. (7). — Josef II. jeda k Rousínovu, uzřel sedláka, an oře. (14). — Josef procházeje se uzřel mladou dívku. (15). — Remeslník vida císaře v nebezpečí, prosil jej, aby poodstoupil. (16).

IV. Pes maje kus masa v hubě, běžel skrz tekutou vodu. (12). — Vlk stoje přede dveřmi přetvářel se. (13). — Usmívaje se přijal skopec podání červíkovo. (17). — Nic neprospívaje zlobil se skopec velice. (17). — Bohatý měšťánin jeda cestou ztratil tisíc zlatých. (30). — Vojtěch nevěda přišel na pole Romové. (2). — Ve skalnatém pralase zdržoval se Prokop trávě život v práci, postech a v rozjímání; ze skalního pramene hasival žízeň, šetře i v tom mírnosti. (3). — Lid vida císaře zachráněna nekonečně jásal. (14). — Zrinský raněn jsa poklekl a bránil se kleče. (16).

V. Sesostris vraceje se z války, vedl s sebou mnoho zajatých. Maje vjížděti do města, kázal, aby zajatí králové táhli jeho vůz. (10). — Chuďas sedě před kupkou spatřil bilou ženu. (29).

III. Chudá vdova plačíc a bědujíc, nohy knížete objala a líbala volajíc. (58). — Lidmila vychovávajíc Václava, roznítla v něm viru. (9). — Panství Radslavovo rozkládajíc se po východních Čechách, zajímalo přes čtvrtinu celé země. (10). — Dřevo hoříc vydává teplo. (1).

IV. Kozlátko hledíc skulinou, porozumělo, že by máté jeho nebyla.

*) Nábožní, nábožná žena, dítě, pacholata . . .

**) Všecko stvoření, veškerá příroda, a p. i dále, pokud smysl vět by netrpěl.

III. Kozlové potýkajíce se spadli do hluboké řeky. (26.) — Vystěhovalci seděli bez rady, nevědouce kudy kam. (37.) — Slované bratřím pomáhali obilím, berouce na výměnu jiné plodiny. (4.) — Lidé odkládajíce zaměstnání řadili se za císaře. (17.) — Lidé kvapem vybíhali, družice se k zástupu. (17.)

IV. Moravané slyšíce, že bratři Solunští nesou ostatky sv. Klimenta, zaradovali se. (1.) — Tataři majíce přerychlé koně, projížděli zemi tu až k samým hranicím českým, po vsech a městech pleníce, loupežíce a lidi vraždíce.

V. Hunové na koních sedíce radívali se i o potřebách obecných. (2.) — Slované nových sídel hledajíce, přihlíželi ku krajinám plodným. (4.) — Angličané nedostávající od Řicharda zpráv a vědouce, že na moři nezahynul, tušili, že jest zajat. (14.)

Přechodník minulý (následný).

Nerozmluvil-li jsi **prve** s hlavou, nechvátej rukama.
Nerozmluviv s hlavou, nechvátej rukama.

Učinil-lis dobře, nelituj; jestliže zle jsi učinil, vždy se strachuj.

Učiniv dobře, nelituj; učiniv, zle vždy se strachuj.

Neokusil jsi (ještě, dosud) hořkého, nejsi sladkého hoden.
Neokusiv hořkého, nejsi hoden sladkého. *)

Cvičení. III. Lid opustiv rodné město vystěhoval se. (37.) — Kniže povolav soudců při vyslyšel. (58.) — Cyrill rozstonav se zemřel v Římě. (6.) — Methoděj svaté dílo dokončil, pracovav neunavně po jedenácte let. (6.) — Radslav uleknuv se, hbitě skočil s koně, Václava pak, hluboce se mu pokořiv, snažně odprošoval. — Císař za rakev vstoupiv, kráčel tiše se modle za ní. (17.)

IV. Pes otevřev hubu upustil kus, kterýž měl. (12.) — Chudý přišed s penězi domů, dal je manželce schovati; druhý den však v zav těch tisíc zlatých, ohlásil se před právem. (30.) — Chudý ochotně poděkovav se, šel odtud nesa sto zlatých. (30.) — Papež shledav v jejich činnosti zdar, vysvětlil je na biskupy. (1.) — Já na léše té padám, dni své dokonav. (1.) — Boleslav upevniv se v panství svém, přál si pro své země zvláštního biskupství. (2.) — Vojtěch navrátiv se do Čech a posvěcen byv na kněžství, sloužil při chrámě pražském. (2.) —

*) Ve všech osobách obou čísel.

Vojtěch uzavřev již do Čech se nevraceti, putoval do země polské. (2.) — Boleslav poslav do Prus, vykoupil tělo sv. Vojtěcha. (2.) — Jelen prodrav se houštinami, doběhl na skalinu. (3.) — Oldřich zapomenuv na družinu, vyznal se Prokopovi; Prokop posiliv jej útěchou nebeskou, přesvědčil jej, že třeba jest člověku vésti život bohumilý. (3.) — Maxmilian vystoupiv neohroženě na samé téměř hory, sřítíl se na okraj skály. (14.)

V. Vlk pohltiv kost, měl muku velikou. (25.) — Jeřáb vstrčil v krk svůj vlkovi do chřtánu, vytáhl mu kost ven. (25.) — Naškodiv se mnoho říši římské, Attíla náhle zemřel. (2.) — Medvěd zastaviv a obrátiv se, sevřel tlapami komoně císařova. (6.) — Petr zaplativ clo, vstoupil do svatého města. (8.) — U slyšev pěvec píseň, poznal krále po hlase. (14.) —

III. Dcera užasla nemálo poznavši v císaři včerejšího neznámého. (15.)

V. V okamžení vyskočila Bida ven a před očima jemu rostouc začala kolem něho radostně skákat, a objevši ho líbala i děkovala mu. (29.)

IV. Moravané vyšedše příchozím vstříc, s nevýmluvnou radostí je vítali. (1.) — Rozlítivše se pohané, sehnali se ve množství velikém. (2.) — Turci došedše Sigetu vyzvali Zrinského, aby se vzdal. (16.) — Turci oblehše tvrz a spálivše Nové a Staré Město, udeřili na hrad. (16.) — Zmocnivše se praporu a zajavše trubače, dali troubiti písně Zrinskému známé. (16.)

V. Hunové udeřivše na národy západní poráželi je napřád. (2.) — Avaři překročivše Karpaty usadili se v nížinách uherských. (5.) — Maďaři porobivše a spustošivše říši moravskou, řádili zle i v krajině zalitavské, zajíždějice na plen daleko do zemí německých. (6.)

Příčestí a přechodníky určité.

Příčestí:

Umělý plavec neutone. — Vyleželé pivo je nápoj zdravý. — Sněhem padlým bělí se rovina. — Zpronevěřilému nevěř! — Jíní je zmrzlá rosa, ropouch kapka stuhlá. — Uplynulý čas nevrátí se zas. — Opilému i moře po kolena. — Z daleka příšlým snadno lháti. — Ukvapilého i stůl trkne.

Skryté štěstí za ctnostnými chodí. — Nic není skrytého, aby nebylo zjevného. — Statek spravedlivě nabytý ani na moři neutone.

Struna příliš natažená praskne. — Věc Bohem souzená nemíjí. — Království dělené brzo se rozpadne. — Vydělaný peníz stálost mívá, a vylichvený jak oheň trávi. — Ve vychváleném zeli mnoho hlávek ohnilých. — Nepřítel smířený, břeh podemletý. — Čas ztracený nikdy se nevrátí. — Proraženou cestou leckdos trefí. — Opuštěného od lidí Bůh má na péči. — Na dluženém koni nedobře se jezdí. — Předvídaná střela méně škodí. — Červ šlapaný se svíjí. — Nezvaní hosté nebývají vzácní. — Lepší pták na talíři pečený, nežli dva v povětří vznesení. — Památka spravedlivého požehnaná jest. — Muž převrácený rozsívá sváry. — Dobyté město pleněno bývá, někdy i vyhlazeno, zpuštěno i ze základů vyvráceno.

Přechodníky:

Ze zřidel prýšticí se vyskakují studnice. — Dřímající hlavou kývá. — Tážícimu se odpověz, mluvícimu v řeč nevskakuj. — Zlý vynáší řeči podobné meči probodajícimu. — Dřevo hořící hlaveň slove. — Radujte se s radujícími a plačte s plačícími. — Ovce neposlouchající pastýře vlku kořist. — Spícího psa nemáš buditi. — I bázlivý utíkajícího honí. — Utíkajícímu jedna cesta a honícímu sto. — Chtícimu se křívda neděje. — Tonoucí i slámy se chytá. — Povolující s činícím rovnou odplatu berou. — Chtícimu není nic za těžko, nechtcícimu všecko. — Přítomné věci opatruj a o budoucí nepečuj. — Když na to, co všemohoucím slovem jest se utvořilo, Bůh zřel okem vševidoucím, viděl, že vše dobré bylo. — Z řeči moudré, ladné, vroucí poznáš ducha člověka; každé slovo z úst plynoucí vtělená jest myšlenka. — Jak je křehké naše zdraví, každá schnoucí větev praví. — Spojené a svorné síly k žádajícímu vedou cíli. — Věčná věc je horoucí peklo.

Snáze jest nemíti neměvším, než pozbyvším.

VI. Nesklonné druhy slov.

A. Příslovky.

Příslovky místa.

Všude Bůh. — Všudy koukol mezi pšenici. — Pokora všudy projde. — Člověk všady má své vady. — Před Bohem nikudy nelze. — Před boží vůlí ani kudy ani kam. — Odtud až potud.

Půjčka jde s pláčem domů. — Všude dobře, doma nejlépe. — Bůh vysoko sedí a daleko hledí. — Skrívánek nízko žive, ale vysoko Boha chválí.

Kde rovnost, tu boží hojnost. — Kudy se zhusta jezdí, tam tráva neroste. — Krkavci tam létají, kde padlinu čenichají.

Příslovky času.

Kdo včera lhal, tomu ani zítra se nevěří. — Kdo mě loni bil, ten i dnes mi není mil. — Co bylo loni, nikdo nedohoní. — Lidé vždy novin přičiňují. — Zahalečům vždycky svátek. — Neštěstí vždycky hotovo. — Komu Bůh slíbil, nikdy ho nemine. — Neštěstí nikdy nezahálí. — Lépe pozdě nežli nikdy. — Kdo záhy seje, záhy žne.

Dobré se pomní dlouho a zlé ještě déle. — Malý hrnek brzo překypí. — Co brzy zrá, brzy dozrá. — Spěch brzo umírá. — Věčně žítí, věčně se učití. — Kdyby lidé nemřeli, dávno by svět potřeli.

Dokud síla, hledme díla. — Pokud kdo na živu, měj o štěstí pochybu. — Nejdřív se mlátí, potom se platí.

Příslovky způsobu.

Člověk tak, Bůh jinak. — Darmo ten zboží má, kdo ho neužívá. — Nadarmo se člověk chrání, Bůh-li sám ho neochrání. — Kdo chce příliš mnoho, nemívá nic. — Čtnost

a krása velmi spolu svědčí. — Pravdu těžko utajiti. — Mluv málo, a to dobře. — O dalekých věcech vysoko se smýšlí. — Velké řeky ticho plynou. — Práce kvapná málo platná. — Draho nekupuj a darmo neber. — Ráno učí se sladko. — Dal ti Bůh štědře, uživej měrně. — Čiň dobře, a bude dobře. — Zlé dílo zle se platí. — Mnohý prodává draze a chodí naze. — Lučiště tuze napiaté puká. — Blaze rybám ve vodě. — Doufej směle, dokud duše v těle. — Přítele tajně napomínej a zjevně chval. — Nesuď kvapně. — Čas rychle uchází. — Dlužník vesele bere, ale smutně vrací. — Oř mělce, sij řídce, urodí se metlice. — Veliké věci pomalu rostou. — Neštěstí koňmo přijíždí a pěšky odchází. — Zřídka která žalost na dobré vyjde. — Deštěk kape z nezáhla. — Nezdaří-li se poprvé, podaří se podruhé.

Příslovky příčiny.

Proto Bůh jazyk dal, aby se mluvilo. — Proto Bůh dobrých tresce, aby se zlí káli. — Nebylo nám souzeno, proto nás minulo. — Dábel neoře ani kopá, proto o zlém přemýšlí. — Zpurný toliko zlého hledá, pročež přísný posel naň poslán bývá. —

Příslovky číselné.

Žeň bývá jednou za rok. — Kdo poctivost jednou ztratí, tomu se víc nenavráti. — Dvakrát*) za rok léto nebývá. — Dvakrát nikdo nezhyne, a jedné smrti nemine. — Lenivý dvakrát dělá, a skoupý dvakrát platí. — Dvakrát hřeší, kdo se hříchem honosí. — Kdo pospíší, dvakrát dává.

Ovičení. Mysl projde všudy. — Bůh vysoko, ale vidí daleko. — Čert nikdy nespí. — Čtnost a štěstí zřídka spolu bývají. — Pozdě po lidech slova chytati. — Člověk dnes a zítra černá země. — Pravda vždycky vítězí. — Těžko je dobro vidati, ale snadno poznati. — Dobrému všude dobře. — Dnes za peníze, zítra darmo. — Chudoba zle se má všude. — Co se rychle vznítí, to nedlouho svítí. — Třeba chudobně, jen když čistotně. — Lakomec spravedlivě i nespravedlivě zbohatnouti usiluje. — Udatný povinnosti povolání pečlivě koná, lenivý nedbale, onen pilně, tento nepilně, onen snažně, tento slabě, onen starostlivě, tento běžně, onen tiše, pokojně, tento výtržně. — Promyslí důkladně, začni rychle, konej pilně.

*) Ostatní tvoří se příponou -krát.

Stupňování příslovek.

Oko hledí daleko, a mysl ještě dále. — Dobré slyšeti daleko, a zlé ještě dále. — Snadno najíti štěstí, a ztratiti snáze. — Snáze z několika měšcův než z jednoho. — Snáze jest v kalné vodě ryby lovití. — Čím kdo výše sedí, tím více se potí.

Jez chleba hojněji, ale mluv střídměji. — Čím plnější klas, tím hlouběji se kloní. — Čím ti volněji, tím se stav doleji. — Každý psík na svém dvoře směleji štěká. — Po dešti slunce jasněji svítí. — Bezpečněji krokem nežli skokem. — Co v tichu vzešlo, zdárněji prospívá. — Ryba hledá, kde hlouběji, a člověk, kde mu živněji. — Ve vlasti bujněji zrají klasy, krásněji růže rozkvétají a slavici svými hlasy libezněji klokotají.

Více dáš, větší milost máš. — Více má Bůh, nežli rozdál. — Čím kdo více pije, tím více žízni.

Méně mluv, a více konej! — Lépe se ptáti, nežli chybovati. — Která moucha rychle letí, hůř uštipne. — Které jablko pozdě zraje, déle trvá. — Kdo dříve (brzo) přijde, dříve mele.

* * *

S poctivostí nejdál dojdeš. — Nejkrásněji hostí rozum se ctností. — Psota nejdéle trvá. — Ulisnost nejostřeji uškne. — Dobrodiním člověka nejspíše získáš. — Smělcova máti nejspíše zapláče. — Všude dobře, doma nejlépe. — Čas nejlépe poradí. — Nežli lampa shasne, svítí nejjasněji; nežli kvítko zvadne, voní nejsilněji; nežli labuť umře, zpívá nejtklivěji.

B. Předložky.

Předložky pádu druhého.

Bez. *Bez* Boha co dobře činiti nelze. — Hledej sobě zisku *bez* jiných nátisku. — Město *bez* domů, les *beze* stromů, hlava *bez* vlasů, pole *bez* klasů, rybník *bez* ryb — je plno chyb. — *Bez* přátelství srdce hyne. — Mluv co mluv, *bez* pravdy nelze. — Není dudka *bez* chocholky a hlupce *bez* pýchy.

Dle. *Dle* hvězd lodi plovou. — Vrána *vedle* vrány sedá. — Oděv, stravu *podle* stavu.

Do. Všeho *do* času. — Hlad žene *do* světa. — Kdo se bojí chřestů, nechod' *do* lesa. — Oko *do* srdce okno. — Jez *do* syta a dělej *do* potu.

Kromě. Všemu konec *kromě* závisti. — Voda všecko opere, *kromě* černé tváři a zlého jazyka. — Svět *kromě* Boha nikdo nesoudí. — Slaviček u oběda, a vrabec *krom* oběda.

Od. Čiňme *od* Boha počátek. — *Od* slova do skutku co *od* hlavy do kůtka. — Daleko *od* hněvu, daleko *od* hromu. — Uhel *od* uhle se hřeje. — *Od* včely pochází med, *od* hada jed. — Zlý pláče *od* závisti a dobrý *od* radosti.

U. U souseda všecko lepší. — U skoupého tolary plačí, a u štědrého i haléře skáčí. — Nevyloudíš u vlka kůže.

Z. Z proutku veliký strom bývá. — Nepřivolávej vlka z lesa. — Zrada z kouta číhá ráda. — Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. — Kdo poslední do pytle vchází, první z pytle vychází. — Dluh z mísy jídá.

Předložky pádu třetího.

K. Čistota vede *k* bohu člověka. — Kůň *k* tahu, pták *k* letu a člověk *ku* práci stvořen jest. — Modli se *k* Bohu, a vesluj *ku* břehu. — Troška *ke* trošce činí trochu. — Každá bolest *k* srdci. — Neslouží útěk *ke* cti, ale *ke* zdraví.

K vůli. Příteli *k vůli* pravdy neodstupuj!

Proti. Nečiň, co *proti* Bohu a rozumu. — Ve vodě tvář *proti* tváři se ukazuje. — *Proti* Bohu nic nemohu.

Při. *Při* zlém návyku nemá ctnost vzniku. — *Při* matce synu blaze. — *Při* dobrém větru na bouři pamatuj! — *Při* kom není dobroty, *při* tom není spravedlnosti.

Předložky pádu čtvrtého.

Mimo. Tobě z úst, a nám *mimo* uší šust. — Chceš-li moudrým mužem slouiti, dej řečem *mimo* se plouti.

Ob. Štěstí s neštěstím *ob* jeden dvůr žive.

Pro. *Pro* svár a neshodu trátí lidé svobodu. — Smrt *pro* vlast mila i pochvalna. — Člověk *pro* zdraví všecko váží. — *Pro* zlato slzy tekou.

Přes. Ne holí *přes* kosti, ale duchem tichosti.

Skrze. Zlého člověka tresce Bůh *skrze* horšího.

Předložky pádu čtvrtého a šestého.

Na. Ne vše *na* rozum, ale více *na* Boha dáti. — *Na* pravdu slov nemnoho. — Vyjde pravda *na* vrch jak olej *na* vodu. — *Na* dobrou koupí netřeba kupcův pobízeti. — Poctivost trvá *na* věčnost. — Mlád *na* léta, stár *na* rozum.

Zvykej pořádku, ujdeš zmatku *na* statku. — Cesta leží *na* konci jazyka. — Hněv *na* uzdě můj. — Chléb *na* cestě netíží. — Opuštěného od lidí Bůh má *na* péči.

O. Psi *o* každou kost se svadí. — Jedl s tebou, pil s tebou; proto ti hraje *o* hrdlo. — Kdo stojí *o* cizí, přichází *o* své. —

Já *o* Havlu, ty *o* Pavlu. — Kdo chce pokoji, nečih zmínky *o* boji. — Příteli k pomoci třeba *o* půlnoci. — Štěstí *o* berlě se vleče. — Jak ty *o* sousedu, tak soused *o* tobě.

Ve. Dej srdci zvěti, zavede tě *v* nevěti. — Svět svátek a post se *v* pátek. — Sova *v* sokola se nezvrhne. — Prach jsi, a *v* prach se obrátíš.

Oči sluší *v* týle míti. — Sliby jako *v* lese hříby. — Vosk *v* ohni se roztápi. — *V* pravdě Bůh pomáhá. — Žiznivý kůň *u* vodě si nevybírá.

Předložky pádu čtvrtého a sedmého.

Mezi. Pohané mrtvé hrdiny *mezi* bohy počítali. — *Mezi* slepými jednooký král jest. — Neudržel-lis *mezi* zuby, *mezi* pysky nezadržíš.

Nad. Není učeník *nad* mistra, ani služebník *nad* pána svého. — Čest *nad* bohatství. — Dobré svědomí *nade* všechno jmění. — Dobré *nad* zlým vítězí. — *Nad* moudrým hvězdy nepanují.

Pod. *Pod* zalehlý kámen voda nejde. — Hýřil za mladu, a *pod* starost umírá z hladu. — Všickni my *pod* nebem chodíme. — *I pod* ošumělým kloboukem moudrá hlava bývá. — Zle nohám *pod* nemoudrou hlavou. — Lenocho *i pod* svou střechou zmokne.

Před. S pravdou *před* Boha *i před* lidi. — Jazyk vrch, mluví-li *před* rozumem. — Bohdej byl ten rozum *před* soudem, který bývá po soudě.

Předložka pádu čtvrtého, třetího a šestého.

Po. Opilemu *i moře po* kolena. — Len do kolen, konopě *po* uši. — Odsekni tu ruku *po* loket, která sobě dobra nepřěje. — Statky *po* málu a *po* různu se shromažďují, *po* panskou pak

po lehoučku utrácejí. — Co tu *po* lakomci zůstane, lidem nevděným se dostane. — Berana *po* rounu poznáš. — Člověk *po* světě jako všela *po* kvěť. — *Po* lidských žlabech kalná voda teče. — Korouhvička *po* větru se obrací. — Zlý rok ohlíží se *po* úrodě a člověk *po* přátelích v nehodě. — Slepíčka *po* zrnečku klove.

Předložky pádu čtvrtého, druhého a sedmého.

S. Chlouby s pytel, a lží s dva. — Lepší s náprstek štěstí, nežli s korce rozumu. — Veselé srdce s kužele přede. — Červivá jablka *se* stromu letí. — Lépe s cesty se vrátiti, nežli špatnou až do konce jíti. — Ženci na pole, včely s pole. — Zdaliž sbírají s trní hrozny neb s bodláčí fíky? — Vše s Bohem. — Nepravda *se* světem počala, *se* světem i skoná. — Milejší ctnost s chudobou, nežli hřích s ozdobou. — Dávej s rozumem a beř s pamětí.

Za. Čest *za* čest, služba *za* službu. — Trpý sýček *za* svůj jazýček. — *Za* ctnost odplaty nežádej. — Meče *za* ostří bráti nelze. — Dobré zachování *za* bohatství stojí. — Kdo miluje syna svého, *za* času jej tresce. — Jedle *za* léta *za* zimy se zelená. *Za* pýchou hanba kluše. — Smrt vždycky *za* pasem. — Dobře jazyk *za* zuby míti. — Pláč *za* pláčem, a bude i tomu konec. — Lépe *za* svým snopem než *za* cizím mandelem.

C. Mezislovce.

Ó budoucnosti, tmavé moře věkův! — Chudý: ach a uch! ale při něm Bůh. — Oj, nyní rozvij, synu, hruď a zahradu v ní sobě zbud! — S vrchu huj, a uvnitř fuj! — Komu se nechutí dědina máti, ej, cizí macechou bude se káti. — Neříkej hop, až přeskočíš. — Jezdec se nese, zem se třese; než se ohlédneš, plesk do bláta. — Tobě z úst, a nám mimo uši šust. —

D o d a t e k.

Stupňování.

Když dva s vozu skládají a jeden nakládá, nebrzo ho naloží. — Kavka, byť se na sněhu válela, nezbledí. — Zvyk pomalu se vkrádá. — Zahradník sází, zloděj ovoce sráží. — Železo rez sežírá. — Neštěstí létá na křídlech. — Kdo chodí po neschůdné cestě, špatnou chůzi má. — O dalekých věcech vysoko se smýšlí. — Kdo za dveřmi poslouchá, sám o sobě slychá. — Čas jako voda ubíhá. — Vodu, kde se sama požírá, požeradlem nazývej. — Do soudu se nepouštěj, dřív jiné věci zkoušej. — Trpělivost železná vrata probíjí.

Kdo skládá a nakládá, klade; co sežírá, sežere; kdo smýšlí, myslí; kdo probíjí, bije. Za **a** nastoupilo **á**, za **e** — **é** (**i**), za **o** — **ů** (místo **ó**), za **y** — **ý**, za **i** — **í**, za **u** — **ou** (**ú**). Samohlásky se ve kmeni dloužily. — Tak zdlouženo jest i hlídati, říkati, léhati, stříleti, přikrývati, umývati, zasýpati, zpívati, odívati, prospívati, zahřívati, probouzeti, poroučeti, popouzeti; tak též hlídka, kvítek, smích, poušť. Ze kterých kmenův?

* * *

Otepi nepřelomiš, a po prutu všecku zlámeš. — Kdo se mnoho namáhá, brzo nemáhá. — Ranní ptáče dal doskáče. — Vůni vlk netyje. — Zahálka netučí. — Vosk v ohni se roztápí. — Čím kdo zachází, tím také schází. — Kde jednou smetiště, lidé ještě více naházejí.

Nepřelomiš — zlámeš; netyje — netučí. **O** změnilo se v **á**, **y** v **u**. Tak změněno jest: klaněti, házeti, chápati, zatápěti, svážeti; sluch.

Obilí klasy nese. — Kdo prosí, ten nosí. — Čas růže přináší. — Vše ve světě se vede božím soudem. — Těžko toho voditi, kdo sám nechce choditi. — **E** změnilo se v **o**, pak v **á**. Tak jsou i změny: Bředu brodem. — Pivo teče,

hostinský je točí. — Hrob hrabe se. — Bouře se žene, vích mračna honí a pohání. — Vozka veze na voze zboží. — Obilí domů se sváží. — Nosič nese nůši. — Ležím na loži.

Komu z očí slzy se řinou, ten slzy roní; — i v o.

* * *

Čím hrneček nadchne, tím střípek páchne. — Pýcha peklem dýchá. — Kdo dýchá, činí tak dechem.

Kořenem je tu dech*). Tak objevují se samohlásky ve mnoha jiných kořenech: kde tě nezvou, nehrň se. — Boha vzývej, sám ruky přikládej. — Zvony zovou k pobožnosti. — Také: dotknu — dotýkám; polknu — polykám; bdím — budím — probouzím; zamknu — zámek — zamykám a j.

Radost seješ, hoře žneš. — Ženci na pole, včely s pole. — Smrt vše v jeden snopek požíná. — Bůh-li duše nevyjme, sama duše nevyjde. — Závist ujímá, ale moci nemá. — Oči jáma, a ruce hrábě.

Kdežto ve předešlých příkladech vyskytalo se *y*, jeví se v těchto i.**) Pnu, napínám, opona; utnu, stínám, nátoň.

Také v jiných kořenech, kde *l* a *r* se vyskytují, zjevují se pojednou samohlásky (za *ř* a *ř*): Pravda očí kole. — Dobré žernovy všecko zmelí. — Voda břehy podmílá, činí výmoly. — Cokoli se vzejme, hoří, plápolá a pálá. — Člověk dnes, a zítra popel. — Mokrá půda vláhy nepotřebuje. — Lýka za zelena dřítí se mají. — Kolik dř, tolik syslův. — Lépe se ctí umřítí, nežli s hanbou žítí. — Lidé ze lži neumírají, jen že potom víry nemají. — Koho Pán Bůh stvoří, toho neumoří. — Kdyby lidé nemřeli, dávno by svět potřeli. — Radost slzu s oka stírá. — Kdo tluče, tomu se otevře. — Železo rez sežírá, a srdce hoře svírá.

Pozorovali jsme, že nejčastěji vyskytají se (z *ř* a *ř*) *i* (vře — svírá), *e* (mlýn — mele), *y* (tknu — tyč), *o* (výmol), *u* (nesu — nůše) a *á* (pláti — pálati).

I, e, ě, o, y, u, a, á

jest stupnice, dle níž samohlásky jsme měnili. V ní jest *i* nejlehčí, *á* nejzávažnější. Avšak. bdítí není budítí, mřítí není

*) *e*, *y* nevyskytlo se zde náhodou, nýbrž proměnou ze samohlásky, již nevyslovujeme, ale již předkové naši psali *ř*.

**) z neslyšitelného *ř*.

mořiti: touto změnou samohlásek v témže kořeni změnil se též význam slov.

Stupňování jest záměna samohlásek lehčích v závažnější, jízto i význam slov se mění.

* * *

Víno je zdravý nápoj. — Kdo chceš pokoji, nečiň zmínky o boji. — Obličej závojem se zastírá. — Chvoj se větrem chvěje. — Zlato je drahý kov. — Ze slov se clo neplatí. — Cizím krovem nehýbej. — Hrobník ryje rov. — Cesta slávy na ledě stojí. — Plavci po moři se plaví. — Na lukách roste otava. — Čas práci, i zábavám svá doba.

Kmen totiž slova nápoj jest **pi**. Před *i* vsulo se *o*, povstalo *poi*, z čehož potom *poj*. Kmen slova kov je *ku*. Před *u* vsulo se *o*, povstalo *kou*, z čehož *kov*. Tak jsou další kmeny: *bi*, *vi*, *chvi*, *slu*, *kry*, *ry*, *plu*, *ty*, *za-by*.

Ještě zajímavější jest: Co vlk schvátí, nerad vrátí. — Práce kvapná málo platná. — Mladé víno kvasí.

Mohli bychom říci: Co vlk chytí, nerad vrátí. Do kmene *chyt* vsulo se **a** (*chayt*), **y** proměnilo se ve **v** (*chavt*) a **s** a se přesmyklo (*chvat*). Tak i ve druhých, jichžto kmeny jsou *kyp* a *kys*.

Cvičení. Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. — Kdo poslední do pytle vchází, první z pytle vychází. — Oheň se rozmáhá, pověš se roznaší. — Tajný chůdce, tajný škůdce — Umělý plavec neutone. — Kvap není dobrý rádce. — Zlý rok ohlíží se po úrodě. — Tomu sláva a čest, kdo statně myslí jest. — Častá krůpěj i kámen prorazí. — Jazyk bez kostí, ale kosti láme. — Pilník se železa rez stírá. — Kdo nemáš zbroje, míjej boje. — Pěkné slovo železná vrata otvírá. — Pole miluje hnůj. — Kde je vláha, tam roste. — Ospanlivost v hadry obléčí. — Smrt otvírá, co živý zavírá. — Mám-li bolest trpěti, volím takou, která pěkně trápí. — Noha nohu podepirá. — Práce člověka živí, zahálka maří. — Kdo vybírá, přebere. — Kdo na Boha spoléhá, nebývá založen. — Kdo chodí, nachází. — Kdo cizí chvátí, i svoje trátí. — Rozum miluje prostor. — Spěch brzo umírá. — Žádný prorok není vzácen ve vlasti své. — Jazyk malý úd, ale veliké věci provádí.*)

*) Článek tento i následující jsou ukázky methodické; tím, že jsou vřaděny do těchto cvičení, není nikterak dáno; že by pro školu obecnou se hodily celým obsahem.

Rozlišování.

Slovem vlast jmenujeme zemi, v níž jsme se narodili. Před časy rozuměli tím něco jiného. V básni „Jaroslav“ praví se: „Kublajevna uslyšela, že jsou vlasti na západě.“ To nebyly rodné její země. Slovem vlast zvala se tehdaž krajina, již jeden vládce vládl. Naleznete kmeny slov vládce a vládl! Z téhož kmene tvořeno je též slovo vlast. Prvotně znělo vladt. Povězte, co v něm změnilo se, a več!

Jak zoveme přístroj, jímž se léci na myši? Pašt; přemýšlejte a suďte dle příkladu předešlého, který jest slova toho kmen. Kterak zoveme propadlé místo v zemi? — Cit sladký jmenujeme slast; postrádáme-li čeho, pocitujeme strast. Zvidá-li kdo, dostává zvěsti; povídá-li se co, jest pověst. Kdo závidí, v srdci závist chová. Co není řádem, neřest sluje.

Kterak zní neurčitý způsob slovesa předu? Kterak týž způsob sloves kladu, huďu, veďu? — Hleďte kmeny tvarů vládnouti, usednouti! Tvořte ze kmenů těch neurčité způsoby podobné tvaru klásti, vésti! Hleďte kmeny slov: jídlo, jedlík, jísti! Hleďte kmeny sloves metu, pletu, květu, hnětu, matu; tvořte z kmenů těch neurčité způsoby! — Hleďte kmeny slov četba, četl, čtu; utvořte z něho způsob neurčitý!*)

Vizte, u kterých souhlásek jste proměnu pozorovali, — več se *d* a *t* měnilo, — před čím mění se *d* a *t* v *s*!

Vizte nyní příklady případné: Hudec hude na housle. — Dívka přede s přeslice. — Sedím na sesli. — Sečítám a odčítám čísla. Hleďte kmeny slov housle, přeslice, sesle, číslo! Več se změnilo *d* a *t*? Před čím?**)

Hradba kol rybníka slove hráze. Hleďte kmeny obou; který je původní? Več změnilo se *d*? Příčinou toho je měkké *e* (báň, tůň). Kterého kmene je slovo sáze? příze? Přirovnejte: Tvrdý hrad — tvrz; mladé stromoví — mlází, pomlázka; maso z hovada — hovězí. A dále: Snad — nesnáze; hrdý — zhrzeti; poslední — posléze; průchod — procházka; strádati — strážeň; nuditi — nouze. A dále: Svititi — svíce, plat — pláce. Povězte, kterých souhlásek proměny jste poznali? Co bylo jich příčinou?

Toto měnění zubných *d* a *t* v *s*, *z* a *c* jmenujeme rozlišování.

* * *

*) Kdo klátí suché větve v lese, dělá klesti; kdo klátí celé stromy, klestí cestu.

**) Není tak vždycky: sedlo, sádlo, přádlo, matla; jedlík — jedle.

Skloňujte podstatné jméno ruka v čísle jednotném. Tak i: noha, střecha!

Všimněte si nyní: noha, nohy, nohu, nohou, ale noze (nohě = rybě); a tak i ruce, střeše. Která přípona vyskytuje se tam? Tvořte 1. pád množného čísla podstatných jmen: koželuh, pták, hoch!

Časujte sloveso střehu; pozorujte, kterak se zachováti před příponami *eš, e, eme, ete*. Časujte tak i peku.

Utvořte zdrodnělá z podstatných: roh, pták, hoch. Přirovnávejte: trh — tržičště, tíha — tíže; vláha — vlašiti; číhati — čížba; podlaha — dlažice; blaho — blažen; lehnu — lože; střehu — stráž; druh — družice, družba, podruží; kruh — okruží; hloh — hloží; dráha — nádraží; břeh — ná březí; roh — ná roží; noha — odnož; prah — zápraží.

Dále: blaho — blaze, draho — draze; plahočiti — plaziti; bláhovec — blázen.

Tvořte jiná slova s touže proměnou *h* v *ž*: dluh, prahnu, drahý, váha.

Přirovnávejte: znak — značka; pták — ptačinec; pukati — pučeti; bodlák — bodláčí; bok — úbočí; mléko — mlíčí; řeka — poříčí; ruka — náručí; oko — obočí; lýko — lýčí; nauka — naučení; luk — lučičště; řku — řeč; tok — točiti; duch — duše; sucho — souše; ořech — ořeší; pastucha — pastouška; dech — nadšení; vroh — návří; měch — míšek.

Pozorujte též: peklo — pecen; míchati — mísiti; dýchati — dusiti.

Več změnilo se v uvedených případech *h, ch, k*? Toto měnění hrdelných v sykavky *š (s), š (s)* a *č (c)* sluje též rozlišování.*)

* * *

Utvořte z kmenů *nes, vez, pas, lez* neurčité způsoby! Utvořte tímže způsobem i ze kmenů *pek, vlek, řek, sek, tek, tluk*!

Avšak neříkáme *pékti* (ani *pécti, píct!*) nýbrž *péci*. Z čeho povstalo toto *c*? Utvořte též neurčitý způsob ze sloves *mo hu* a *vr hu*! Ze kmene *sah* (*dosah-ti*) *dosíci*.

*) Jiné ještě viz v Různých listech, str. 63 a násl.

Hledejte rozlišené souhlásky v těchto příkladech: Komu přeje štěstí, pomůže mu na kůň vsésti. — Hříšné slasti vedou do propasti. — Tajenou ránu těžko léčiti. — Mnohý prodává draze a chodí naze. — Lži se nevylyžeš. — Reč na váze měř! — Plný soudek nezvučí. — Pokorné slovo hněv ukrocuje. — Služba za službu. — Pyšný boží nepřítel. — Závist nejhorší nemoc. — Nepláče statku opláče. — Nesnadno před zlodějem krásti. — Komu štěstí slouží, po ničem ten netouží. — Štěstí oholi se vleče. — Jak kdo léčí, tak vybírá. — Bohatství plodí závist, chudoba nenávist. — Zlaté lůže nemocnému nepomůže. — Z bohatství nejde tak velké potěšení, jako žalost pochází z jeho potracení. — Kdo nežádá si vlásti, uhne se mnohé strasti. — Když se silně mračívá, lehko pršívá. — Půl světa skáče a půl pláče. — Moudrému napověz, hloupému dolož. — Nic se tak tence upřísti nemůže, aby toho lidé při slunci nespatriili. — Slepota je těžká stráž. — Nouze naučila Dalibora housti.

Rejstřík.

	Str.		Str.
Abel, -el	15	holub	9
anděl	11	host	18
apoštol	11	hřáti	93
Báti se	84	hřidel	19
bíti	80	hůl	30
bráti	92	hýl	15
býti	98	Chatrč	31
Cil	19	chmel	19
cpáti	92	chtítí	99
		chvíle	28
Časování bezsponové	95		
časování sponové	75	Jabloň	31
časy slovesa	72	jakost děje slovesného	71
činití	86	jař	28
číslo podstatných jmen	8	jeden	65
číslovky	65	jeho	58
— násobné	67	jeji	58
— neurčité	67	jetel	19
— řadové	66	jeti	99
— úměrné	67	jisti	97
— základní	65	jíti	99
čmel	15	Kachol	19
Daň	31	kámen	22
datel	15	káti se	93
dáti	95	kázati	90
den	21	každý	63
děšť	20	kláda	25
ditě	39	klamati	90
dlaň	31	kláti	92
dnešní	46	klec	31
dráti	92	kleč	31
dub	12	kněz	15
dva	65	kníže	38
dvóře	28	kolomaz	28
dvójné číslo	25, 34	kost	28
dýň	31	kotel	12
		koukol	19
Francouz	15	koule	23
		krájeti	89
Haluz	28	král	15
hleděti	84	krůň	18
hnáti	92		

	Str.		Str.
kůže	28	podst. jm. na -ce, pomnožná	19
kužel	19	— na -ec, mužská	17
Labut	31	— na -el, mužská	12, 15
laň	31	— na -eň, ženská	31
láti	80	— na -ie, mužská	17
lež	28	— na -le, ženská	27
lháti	92	— na -yně, ženská	27
loket	21	pole	35
Málo	68	popel	12
mandel	19	poslati	92
manžel	11	práce	28
mazati	90	práti	92
meč	19	práti	93
mezislovce	110	předložky	107
míle	28	— pádu 2.	107
milovati	94	— — 3.	108
míti	99	— — 4.	108
mnoho	68	— — 4. a 6.	109
mol	15	— — 4. a 7.	109
mosaz	28	— — 4., 3. a 6.	109
motýl	15	— — 4., 2. a 7.	110
muž	15	přechodník	74, 100, 104
myš	28	— minulý	102
		— přítomný	100
Nadáti se	93	— určitý	103
náměstky	53	příčestí	74
— neurčité	63	příčestí určité	103
— osobné	53	přídavná jména	40
— přisvojovací	56	— — neurčitá	47
— tázací	58	— — přisvojovací	49
— ukazovací	61	— — určitá	41, 46
— vztažné	59	příslovky	105
— zvrátané	55	— číselné	106
nebe	36	přítel	17
nechatí	88	psáti	90
nésti	75	pytel	19
noha	25	Rez	28
nůž	20	rož	28
Oba	65	rod podstatných	9
obec	31	— přídavných	40
obuv	28	— sloves	72
ocel	19	rozlišování	114
ohlav	28	ruka	25
okřáti	93	rváti	92
ovce	27	ryba	22
Páka	25	Řváti	92
péci	76	Sám	63
peníz	19	saň	81
pjati	78	sáně	28
plakati	90	sběr	28
pláň	31	sila	25
pláti	93	símě	38
plíce	28	siň	31
počítí	78	slabý	41
podstatná jména	7	slovesa	70
— na a, ženská, srostitá	25	slovesa nepravidelná	99
— na -al, mužská	11	slovo	82
— na -ce, mužská	15, 17		

smáti se	93	volati	88
soused	11	vrchol	12
spála	25	všecek	67
spáti	100	vývrať	31
stanouti	99	vzítí	78
státi	84	vzor: bití	80
stláti	92	— bráti	92
sto	66	— býti	98
stonati	91	— činiti	86
stráň	31	— daň	31
stupňování	50	— dáti	95
— přídavných	51	— dnešní	46
— nepravidelné	107	— dub	12
— příslovek	111	— hleděti	84
— samohlásek	30	— holub	9
sál	28	— hřáti	93
svíce	19	— jísti	97
svízel	19	— kníže	38
Šindel	19	— koš	28
štváti	92	— krájeti	89
Táti	93	— králův	49
tázati se	90	— mazati	90
tisíc	20	— meč	19
titul	19	— milovati	94
topol	19	— můj	50
trhnouti	82	— muž	15
trupel	19	— nésti	75
trásti	76	— péci	76
tři, čtyři	65	— pjeti	78
třída sloves	75	— pole	35
— — I.	81	— ryba	22
— — II.	83	— simě	38
— — III.	86	— slabý	41
— — IV.	88	— slovo	32
— — V.	94	— trhnouti	82
— — VI.	79	— tříti	79
tříti	28	— uměti	83
tvář	31	— věděti	96
tyč	21	— vinouti	81
tyden	12	— volati	88
týl	61	— země	26
tyž	12	— znamení	36
Účel	12	Zábsti	76
úděl	12	zbraň	31
úhel	19	země	26
uhel	12	zimostráz	19
úkol	83	zítí	93
uměti	12	znamení	36
uzel	93	znáti	88
Váti	90	způsob slovesa	73
vázati	96	zřetel	19
věděti	100	zváti	28
viděti	81	zvěť	92
vinouti	25	Žid	11
víra	15	živél	12
vítěz	93	žráti	92
vláti			

NAKLADATEL FR. A. URBÁNEK, KNIHKUPEČ

pro literaturu pædagog. i hudeb. a pomůcky učebné

v Praze, na Ferdinandské třídě v čís. 25. n.

Obzor. Seznam článků v pædagogických časopisech českých od let 1848 — 1880 uveřejněných. Sestavil Karel Steinich, učitel. Cena 1 zl. 20 kr.

O větě složené. Sbíрка příkladů. Seřadil Karel Steinich, učitel. Cena 40 kr.

Slohová cvičení pro učitele škol obecných. Sepsal Josef Růžička, řídící učitel ve Zbraslavicích. Vydání první, které lze posud dostati. Cena 60 kr., váz. 80 kr. — Vydání druhé, úplně nové: Cena 1 zl. 50 kr., váz. 1 zl. 70 kr.

Cvičení slohová pro obecné a měšťanské školy. Dle Hattaly a Zikmunda sestavil J. Polák, učitel v Kutné Hoře. Část I. Nauka o větách. Cena 60 kr., váz. 80 kr.

Základové cvičby slohové jakožto první část Prakticko-metodické cvičebnice slohové. Ku potřebě kandidátův učít., učitelů škol obecných a měšťanských pokud možná na základě nových čítanek sepsal Jan Vitek, učitel při měšťanských školách v Strakoniciích. Cena 1 zl. 40 kr., váz. 1 zl. 60 kr.

Sloh ve školách obecných a měšťanských.

Pro učitele sepsal Jos. Růžička, řídící učitel ve Zbraslavicích. Cena 1 zl. 20 kr., váz. 1 zl. 40 kr.

Mluvnická cvičení. Pro učitele škol obecných sepsal Jos. Růžička, řídící učitel ve Zbraslavicích. Cena 60 kr., váz. 80 kr.

Navedení ku čtení a k písemnostem. Sepsal prof. Ant. K. Madiera, c. k. okr. školní inspektor v Pisku. Cena 80 kr. váz. 1 zl.

Janua linguarum reserata aurea čili: Brána jazykův otevřená aneb Pláň všech řečí a umění, to jest: Krátký způsob z latinského (a kteréhokoli jiného) jazyka spolu se začátky všech umění svobodných pochopení podle stem titulův v tisíci propovědích obsažený. Od Jana Amosa Komenského. Nové vydání. Cena 1 zl.

Rukověť české literatury a českého básnictví

s přídavkem o krasořečnění a o dopisech a listech jednacích obyčejných. Ku prospěchu naší mládeže sestavil Jan Vitek, učitel na měšťanské škole v Strakoniciích. Druhé, opravené a rozmožnené vydání. Cena 50 kr.